

Vilniaus universiteto

Komunikacijos fakulteto

Informacijos ir komunikacijos katedra

Gintarė Saulytė

Komunikacijos mokslų magistro studijų programos II kurso studentė

ETNINIŲ MAŽUMŲ ŽINIASKLAIDOS VARTOJIMO YPATUMAI ŠVENČIONIŲ RAJONE

Magistro darbas

Vadovas: doc. dr. Beata Grebliauskienė

Vilnius, 2011

Saulytė, Gintarė

Sa255

Etninių mažumų žiniasklaidos vartojimo ypatumai Švenčionių rajone : magistro darbas / Gintarė Saulytė ; mokslinis vadovas doc. dr. Beata Grebliauskienė ; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Informacijos ir komunikacijos katedra. – Vilnius, 2011. – 100-lap. – Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: lap. 78–82 (60 pavad.).

UDK 323+800.71

Reikšminiai žodžiai: etninė mažuma, žiniasklaida, kalba, kultūra, integracija, etninė grupė, žiniasklaidos poveikis, kalbų pasirinkimas, adaptacija, diskriminacija, etniškumas.

Magistro darbo objektas – Lietuvos etninių mažumų (lenkų, rusų, baltarusių) žiniasklaidos vartojimo ypatumai. *Darbo tikslas* – remiantis mokslinės literatūros apibendrinimais ir atlikto tyrimo duomenimis, aptarti etninių mažumų (lenkų, rusų ir baltarusių) žiniasklaidos vartojimo ypatumus. *Darbo uždaviniai:* nustatyti, kokia kalba etninių mažumų atstovai dažniausiai bendrauja namuose ir viešose vietose; kokias žiniasklaidos priemones ir kokia kalba etninių mažumų atstovai renkasi dažniausiai; išsiaiškinti, kokios problemos etninių mažumų atstovams iškyla bendraujant su lietuvių tautybės žmonėmis; nustatyti kartų sąveikavimo ypatumus ir jų įtaką kalbų mokėjimui.

Naudojantis apklausos, lyginamuoju, apibendrinimo *metodais*, prieita *išvadu*, kad žiniasklaida nuolatos daro poveikį etninių mažumų atstovams, konkrečiau, jų kalbos pasirinkimui, taip pat santykiams su dominuojančia etnine grupe ir integracijos į šalies visuomenę procesui. Didžiausią poveikį etninių mažumų grupėms daro televizija ir internetinė žiniasklaida. Šios dvi žiniasklaidos rūšys kasdienėje sąveikoje su etninių mažumų atstovais, tampa ne tik informavimo, bet ir natūraliu kalbos (valstybinės arba gimtosios) įgūdžių ugdymo būdu, kuris vėliau, nors ir ne tiesiogiai, bet intensyviai veikia etninių mažumų integracijos į gyvenamosios šalies visuomenę procesą.

Taip pat matyti aiški tendencija – jaunosios kartos etninių mažumų atstovai, nepriklausomai nuo to, kokia kalba bendrauja namuose, vis dažniau viešose vietose bendrauja lietuviškai. Jaunoji tautinių mažumų karta keičia nuostatas ir tarp gyventojų daugumos, ir tarp lenkų, rusų bei baltarusių etninių mažumų, nusistovėjusius stereotipus, jie daug labiau integruoti į Lietuvos visuomenę, daug geriau kalba lietuvių kalba nei jų tėvai ir seneliai.

Magistro darbas gali būti naudingas komunikacijos, sociologijos, žiniasklaidos, etninių tyrimų specialistams, taip pat studentams, besigilinantiems į etninių mažumų problematiką ar žiniasklaidos poveikiu visuomenei.

Turinys

ĮVADAS.....	5
1. KALBOS VAIDMUO ETNIŠKUMO TEORIJŲ LAUKE.....	10
1.1 Primordialistinė koncepcija.....	12
1.2 Etnosymbolistinė koncepcija.....	13
1.3 Instrumentalistinė koncepcija.....	14
1.4 Ekologinė ir sociobiologinė koncepcijos.....	15
2. SOCIOKULTŪRINĖS INTEGRACIJOS SAMPRATA.....	17
2.1 Integracijos sąvoka teorinėse konstrukcijose.....	20
2.2 Etninių grupių integracijos lygmenys.....	23
3. KLIŪTYS ETNINIŲ MAŽUMŲ INTEGRACIJAI.....	28
4. ŽINIASKLAIDOS VAIDMUO SOCIOKULTŪRINĖS INTEGRACIJOS PROCESĖ.....	33
4.1 Žiniasklaida, jos formos ir funkcijos.....	35
4.2 Žiniasklaidos poveikis etninių mažumų integracijai.....	38
5. KIEKYBINIS ETNINIŲ MAŽUMŲ ŽINIASKLAIDOS VARTOJIMO TYRIMAS.....	42
5.1 Tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotezės.....	42
5.2 Tyrimo metodika.....	42
5.3 Respondentų atranka.....	44
5.4 Tyrimo bazė ir imtys.....	45
5.5 Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas.....	46
5.5.1 Tiriamųjų charakteristika.....	46
5.5.2 Etninių mažumų kalbos pasirinkimo tendencijos.....	49
5.5.3 Žiniasklaidos priemonių pasirinkimas.....	54
5.5.4 Vartojamos žiniasklaidos įtaka kalbų mokėjimui.....	64
5.5.5 Santykis su gyvenamąja aplinka ir aplinkiniais.....	66
5.5.6 Kartų ir tautinio sąveikavimo ypatumai, jų įtaka kalbų mokėjimui.....	68

5.6 Koreliacijų analizė.....	72
IŠVADOS.....	77
Bibliografinių nuorodų sąrašas.....	79
Features of Media Use by Ethnic Minorities in Švenčionys district (Summary).....	84
<i>1 priedas.</i> Anketos pavyzdys (lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis).....	85
<i>2 priedas.</i> Gyventojai pagal tautybes ir amžiaus grupes Švenčionių rajono savivaldybėje.....	98
<i>3 priedas.</i> Amžiaus ir kalbų mokėjimo rodikliai.....	99
<i>4 priedas.</i> Amžiaus grupės ir kalbų mokėjimo vidurkiai.....	99

Įvadas

Etninės mažumos, gyvendamos šalia gyventojų daugumos ir kalbėdamos skirtingomis kalbomis visame pasaulyje patiria nemažai problemų. Dažniausiai pasitaikančios – dezintegracija, diskriminacija, izoliacija, žemas savęs vertinimo lygis, nepasitikėjimas, baimė. Šalia šių problemų iškyla ir kiti su etninių grupių išlikimu, tautinio tapatumo išsaugojimu susiję klausimai – ar asimiliacija yra teigiamas ar neigiamas reiškinys, ar įmanoma sėkminga integracija į kitos šalies visuomenę, išlaikant savo etninę tapatybę.

Lietuvoje nemažai etninių grupių. Atkūrus nepriklausomybę, Lietuva išliko etniškai nevienalyte Vidurio Europos šalimi, kurioje „senos“ – lenkai, žydai, totoriai, karaimai, vokiečiai, čigonai, rusai (sentikiai, tarpukario imigrantai ir jų palikuonys) ir „naujos“ – po Antrojo pasaulinio karo atvykę rusai, baltarusiai, ukrainiečiai, armėnai ir kt. – tautinės mažumos sudarė beveik penktadalį visų šalies gyventojų. 2002 spalio 17 dieną Lietuvos statistikos departamento pateiktame pranešime spaudai² pateikti 2001 metais vykdyto gyventojų surašymo rezultatai rodo, kad tuo metu Lietuvoje gyveno 16,5% nelietuvių, iš jų net 14,2% sudarė rusai, lenkai ir baltarusiai.

Pačios gausiausios – lenkų, rusų ir baltarusių – etninės grupės, tankiau gyvendamos tam tikrose teritorijose (Vilniaus rajonas, Visaginas, Šalčininkai, Švenčionys) ir bendraudamos ne valstybine kalba, susiduria su įvairiomis problemomis. Nenorėdami prarasti tapatybės, atsisakyti savo gimtosios kalbos, prastai moka arba visiškai nemoka valstybinės lietuvių kalbos, o tai iššaukia daugybę problemų tiek darbo rinkoje, tiek kasdieniame bendravime.

Kaip vienas iš kalbos mokėjimą, o kartu ir sėkmingą integraciją, įtakančių veiksnių darbe aptariamas žiniasklaidos poveikis etninių mažumų grupėms. Analizuojama, kaip individas, pasirinkdamas vartoti žiniasklaidą valstybine arba gimtąja kalba, (televizijos programų, filmų žiūrėjimas, radijo laidų klausymas, spaudos (elektroninės ir tradicinės) skaitymas) ugdo dažniau arba visada pasirenkamos kalbos įgūdžius. Šie pasirinkimai lemia ne tik kalbų mokėjimą, santykius su savo etninei grupei priklausančiais ir titulinės tautos atstovais, bet ir integracijos į šalies visuomenę, darbo rinką, sėkmę, tolimesnio gyvenimo kokybę.

¹ SAPIR, Edward. “The Status of Linguistics as a Science”, [interaktyvus] *Language*, T. 5, Nr. 4, 1929, p. 209 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://bearsite.yi.org/General/Linguistica/sapir,%20edward%20-%20the%20status%20of%20linguistics%20as%20a%20science.pdf>.

² Statistikos departamentas. 2001 m. surašymas: *Lietuvos tautinė sudėtis vienalytiškiausia*. 2002 spalio 17 d. pranešimas spaudai Nr. 5/02. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/2002_10_17.pdf. Žiūrėta 2010 balandžio 14 d.

Temos aktualumas ir problematika. Lietuvos kultūros politikos nuostatose pabrėžiama, kad „Lietuvoje gyvenančios tautinės mažumos savo tradicijomis, kultūros paveldu, papročiais ir gyvenimo būdu turtina krašto kultūrą“³. Tai skatina remti jų integraciją į Lietuvos gyventojų daugumos kultūrinį gyvenimą ir stebėti jame vykstančius pokyčius. Vis dėlto, pasibaigus antrajam atkurto nepriklausomos Lietuvos dešimtmečiui, pastebima Lietuvos etninių mažumų (lenkų, rusų, baltarusių) izoliacija. Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos direktorius Vidmantas Žilius teigia, kad daugelis Vilniaus rajono gyventojų „kaip ir prieš 20 metų, blogai kalba lietuviškai, o nemaža dalis net nesupranta kalbos, ignoruoja valstybines šventes bei valstybės atributiką“⁴. Nepaisant to, kad etninių mažumų padėtis yra daug geresnė nei daugelyje kitų Europos šalių (yra sukurti tautinių mažumų kultūras ginantys teisiniai aktai – Tautinių mažumų įstatymas ir atskiri Pilietybės, Švietimo, Visuomeninių organizacijų, Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymų straipsniai, įkurtos tautinių mažumų bendruomenės ir t. t.) trys didžiausios etninių mažumų grupės – lenkai, rusai ir baltarusiai – yra atitolę nuo Lietuvos visuomenės, nuo valstybinės kalbos, nuo šalies, kurioje gyvena papročių, tradicijų ir netgi įvykių.

Lietuvos etninių mažumų dezintegraciją sąlygoja daugybė veiksnių – noras išsaugoti kalbą ir identitetą, politinių partijų susidarymas tautiniu pagrindu, tariama ar reali ksenofobija, nusistovėję stereotipai, nuostatos, noras pritaipyti prie savo bendruomenės narių, visiška izoliacija nuo titulinės tautos atstovų ir pan. Šiame darbe, atsisakant detalesnio kitų etninių mažumų integraciją sąlygojančių veiksnių aptarimo, bus plačiau nagrinėjama vartojamos žiniasklaidos įtaka Lietuvos etninių mažumų sociokultūrinei integracijai.

Darbo naujumas ir problemos ištyrimo lygis. Praėjusio šimtmečio viduryje, suaktyvėjus tyrimams ir diskusijoms apie etniškumo procesus, imta aktyviai vartoti ir integracijos sąvoka, daugybė tyrinėtojų bando rasti atsakymus į klausimus, kaip vyksta integracija, kas nulemia sėkmingą etninės mažumos integraciją į visuomenę, kitą kultūrą, kodėl vienų tautų integracija į vyraujančios tautos branduolį vyksta sparčiau, o kitų lėčiau, kokio pobūdžio integracija, kokios jos dimensijos ir t. t. Visame pasaulyje etninių mažumų tema yra svarbi ir aktuali. Vis daugiau žmonių gyvena daugiakultūrinėje skirtingo tikėjimo, tautybės ar rasės aplinkoje. Todėl „siekiama kurti pozityvius ir

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas *Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų* [interaktyvus], 2001 m. gegužės 14 d. įsakymas Nr. 542, Vilnius, p. 5 [žiūrėta 2010 m. lapkričio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbsp/content/docs/strategical/4.pdf;jsessionid=0a00016630d5a693ab460677436c806dc63a99bd660d.e34Pb3uSbh0Ob40Pe0>.

⁴ ŽILIUS, Vidmantas. „Vilniaus krašto tautinių mažumų integracija į bendrąją Lietuvos kultūrą ir visuomeninį gyvenimą: Vidmanto Žiliaus kalba, pasakyta 2009 m. rugšėjo 19 dieną Lietuvos Sąjūdžio XII suvažiavime“, *Varpas*, Nr. 11 (181), 2009, p. 2.

demokratiškus tarpusavio santykius, stengiamasi pažinti kitataučius, kaupti žinias apie jų kultūrą ir tradicijas.⁵ Sociologijos teorijose visuomenės ir atskirų individų sąryšis, integracijos procesas, pradėti analizuoti Emile Durkheim darbuose (1893), kur jis socialinės integracijos procesą aptarė individų integracijos į darbo rinką kontekste. Amerikos sociologas Milton Gordon, analizuodamas amerikietišką patirtį, pirmasis detaliai aprašo atskirų etninių grupių asimiliavimosi turinį ir klasikinėje asimiliacijos studijoje (1964) išskiria septynis svarbiausius asimiliacijos proceso lygmenis. Danijos etninių mažumų integracijos reiškinius tyrinėjęs (2004) sociologas Peter Nannestad, akcentuoja integracijos proceso dvišališkumą, kur reikšmingą įtaką daro abiejų pusių – etninių mažumų ir gyventojų daugumos atstovai. Apie žiniasklaidos daromą įtaką etninių mažumų integracijai daug rašė Teun A. Van Dijk, Herbert C. Kelman, Jan Blommaert ir kt., tačiau dažniausiai mokslo literatūroje pasirodo straipsniai apie neigiamą žiniasklaidos daromą poveikį, formuojamas stereotipus, mažumų nuomonės neatspindėjimą ir t. t.

Lietuvoje atgavus nepriklausomybę taip pat itin suaktyvėjo Etninių tyrimų centro specialistų veikla, imtas tyrinėti Lietuvos etninių mažumų gyvenimas, jų sąveika su gyventojų dauguma, diskriminacijos, izoliacijos, ksenofobijos problemos ir žinoma integracijos į visuomenę procesas. Nemažai šia tema yra rašę Natalija Kasatkina, Vida Beresnevičiūtė, Tadas Leončikas, Nortautas Statkus, Monika Frėjūtė-Rakauskienė, Romualdas Grigas ir kiti. 2003 m. N. Kasatkina ir T. Leončikas išleidžia monografiją „Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga“, kurioje aprašo atliktą išsamų skaitlingiausių Lietuvos etninių grupių ir istorinių diasporų tyrimą, analizuoja skirtingus adaptacijos modelius, aiškina etninių mažumų socialinių ryšių, visuomeninio aktyvumo skirtumus, jų priežastis.

2007 m. Lietuvoje pasirodo Ainės Ramonaitės, Nerijau Maliukevičiaus, Mindaugo Degučio tyrimas, analizuojantis etninių mažumų kalbų mokėjimo lygius, kalbų pasirinkimo motyvus vartojant skirtingas žiniasklaidos priemones. Nepaisant to, kad Lietuvos etninės mažumos susilaukia pakankamai daug dėmesio iš tyrėjų, sociologų, žurnalistų, valstybės tarnautojų ir pan., jų problemos yra vis dar neišspręstos ir aktualios. Plačiai diskutuojama apie lenkų, rusų ir baltarusių nesugebėjimą pritaipyti prie gyventojų daugumos, šių grupių izoliuotą gyvenimą Vilniaus, Švenčionių, Šalčininkų rajonuose, atsiribojimą nuo valstybinių reikalų, kalbos nemokėjimą, jų mažą domėjimosi lygį Lietuvoje vykstančiais įvykiais, šalies istorija ir kultūros naujienomis. Atliktų tyrimų duomenys greitai sensta,

---

⁵ RADZEVIČIENĖ, Liuda, KANTAUSKAITĖ, Dovilė. „Visuomenės požiūris į kitataučius: integracijos problemos ir galimybės“, *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 2 (18), 2008, p. 180.

nepateikia išsamaus vaizdo. Trūksta žinių, kaip ir kodėl etninių mažumų atstovai renkasi skirtingas žiniasklaidos priemones, kokiai kalbai teikia pirmenybę, vartojant skirtingas žiniasklaidos priemones. Šiame darbe, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, bus bandoma atskleisti, ar vyksta pokyčių gausiausių Lietuvos etninių mažumų sociokultūrinėje integracijoje į šalies visuomenę, ir kaip su tuo yra susijusi žiniasklaida.

Darbo tema orientuota į etnines mažumas, tad pirmiausiai derėtų aptarti šios sąvokos reikšmę. Tiek Lietuvos, tiek viso pasaulio etniškumo studijose nėra nusistovėjusios griežtos terminijos, kuri tiksliai ir vienareikšmiškai galėtų apibrėžti etninės grupės, tautinės mažumos, nacijos, etnoso, tautybės ar paties etniškumo sąvokas. N. Kasatkina ir T. Leončikas etniškumo terminą bando aiškinti kaip nurodantį tapatybę, kuri grindžiama bendra kilme ir bendruomeninio solidarumo jausmu. Tyrėjai taip pat teigia, kad tautos, liaudies, nacijos, nacionalizmo sąvokos yra susijusios su savitais kalbiniais, kultūriniais ir ideologiniais klodais, tačiau pripažįsta, jog etiškumo sąvoka yra pranašesnė ir tikslesnė, nes leidžia aptarti skirtingas vienos tautybės grupes (nekeliant ontologinio klausimo, ar jos yra viena „tauta“)⁶. Mažumų teisių grupės (GDM) prezidentas Yves Plasseraud, daug dėmesio skiręs mažumų padėties ir jų teisių klausimams spęsti, savo knygoje „Mažumos: tautinių ir etninių mažumų studijų įvadas“, suaktualina mažumos termino apibrėžimo problemą, iškelia jo, kaip „tamsaus žodžio“ daugiareikšmiškumą ir skirtingų tyrėjų jam suteikiamas skirtingas prasmes. Y. Plasseraud teigimu, „sąvoka *etninė mažuma* būtų tinkamesnė identifikuoti tam, kas dar neseniai buvo vadinama *etnosu*. Kiti <...>šiuo metu pirmenybę teikia *kalbinių* arba *religinių grupių* sąvokai“⁷. Pats autorius savo knygoje vartoja paprastą „mažumos“ sąvoką, apibrėždamas tautines, etnines, religines ar kalbines mažumas turi omenyje, taip išvengdamas nesusipratimų ir miglotumo.

Šiame darbe, nors daugiausiai bus kalbama apie problemas, su kuriomis komunikacijos procese susiduria Lietuvoje gyvenančių skaitlingiausių etninių grupių atstovai, nesinorėtų jų apriboti kalbinių mažumų sąvoka. Y. Plasseraud kalbines mažumas apibūdina kaip grupes, kalbančias ne daugumos kalba, pavyzdžiui, „galisai Ispanijoje, lenkai Baltarusijoje arba kabilai Alžyre, kalbantys ne daugumos kalba, – tai kalbinių mažumų pavyzdžiai“⁸. Lietuvoje gyvenančios lenkų, rusų, baltarusių ir kitos etninės grupės bendrauja ne valstybine, gyventojų daugumos kalba, o savo gimtąja (viena iš gimtųjų) arba dominuojančia visos grupės kalba, tačiau šių etninių grupių skirtumai nuo gyventojų daugumos

⁶ KASATKINA, Natalija, LEONČIKAS, Tadas. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: „Eugrimas“, 2003.

⁷ PLASSERAUD, Yves. *Mažumos: tautinių ir etninių mažumų studijų įvadas*, Vilnius: „Apostrofa“, 2006, p. 50.

⁸ PLASSERAUD, Yves, p. 45.

neapsiriboja tik kalba. Y. Plasseraud pažymi, kad suplakus kalbinių ir etninių mažumų sąvokas būtų galima gauti platesnę reikšmę, kuria remiantis, mažuma būtų suprantama kaip „grupė žmonių, susieta bendrųjų bruožų, – antropologinių, kalbinių, politinių-istorinių ir t.t., – kurie kartu sudaro savitą sistemą – *kultūrą*“⁹. Šis apibrėžimas leidžia suvokti etninę mažumą kaip valstybėje nedominuojančią grupę, kuri nuo gyventojų daugumos skiriasi savo kalbiniais, religiniais ir kitais socialiniais ypatumais.

Darbo objektas – Lietuvos etninių mažumų (lenkų, rusų, baltarusių) žiniasklaidos vartojimo ypatumai.

Darbo tikslas – remiantis mokslinės literatūros apibendrinimais ir atlikto tyrimo duomenimis, aptarti etninių mažumų (lenkų, rusų ir baltarusių) žiniasklaidos vartojimo ypatumus.

Tiksliui pasiekti buvo išsikelti tokie **uždaviniai**:

1. Nustatyti, kokia kalba etninių mažumų atstovai dažniausiai bendrauja namuose ir viešose vietose;
2. Ištirti, kokias žiniasklaidos priemones ir kokia kalba etninių mažumų atstovai renkasi dažniausiai;
3. Išsiaiškinti, kokios problemos etninių mažumų atstovams iškyla bendraujant su lietuvių tautybės žmonėmis;
4. Nustatyti kartu sąveikavimo ypatumus ir jų įtaką kalbų mokėjimui.

Tyrimo hipotezės:

1. Jaunesnės kartos atstovai dažniau naudojami internetu ir rečiau renkasi kitas žiniasklaidos rūšis;
2. Lietuvos etninių mažumų atstovai žiniasklaida labiau linkę vartoti savo gimtąją kalbą;
3. Lietuvos etninių mažumų atstovai labiau linkę bendrauti su savo etninės grupės nariais.

Darbo struktūra:

Darbo struktūrą sudaro įvadas, teorinės analizės ir empirinio tyrimo dalis, darbo pabaigoje pateikiamos išvados. Teorinėje dalis susideda iš trijų skyrių. Pirmajame nagrinėjamas kalbos vaidmuo etniškumo teorijų lauke, antrajame aptariama sociokultūrinės integracijos samprata ir etninių mažumų integracijos lygmenys, trečiajame pristatomos pagrindinės kliūtys, trukdančios etninių mažumų integraciją, ketvirtajame analizuojamas žiniasklaidos vaidmuo sociokultūrinės integracijos procese.

Empirinio tyrimo dalyje nagrinėjami klausimai susiję su etninių mažumų žiniasklaidos pasirinkimu, kalbų (gimtosios ir valstybinės) mokėjimu, problemomis, kurios kyla bendraujant valstybine kalba, liginama jaunesnės ir vyresnės kartos žiniasklaidos vartojimo ypatumai, kalbiniai įgūdžiai ir skirtingi integracijos lygmenys.

Darbo rezultatai apibendrinami ir įvertinami, pateikiamos išvados.

---

⁹ Ten pat, p. 45.

1. KALBOS VAIDMUO ETNIŠKUMO TEORIJŲ LAUKE

Kalba labiau nei koks kitas elementas yra suvokiama kaip veiksmingiausias ribojimo ženklas, identifikuojantis ir klasifikuojantis etnines grupes. Kaip teigia australų tyrinėtoja Laksiri Jayasuriya, terminas *daugiakultūrinis* tapo žodžio *daugikalbinis* sinonimu, o žodžiai kalba ir kultūra yra labai dažnai painiojami¹⁰. Kalbos ir kultūros sąvokos iš tiesų yra labai susijusios, bet jų jokių būdu nereikia tapatinti. Be kalbos kultūra nebūtų pilnai susiformavusi, negalėtų būti išreikšta ir perduodama. Be kultūros – kalba neegzistuos. Ir sunku būtų atsakyti į klausimą, ar kultūra kalbą, ar kalba kultūrą veikia labiau. Nuo mažų dienų lingvistinė ir kultūrinė sistemos veikia individą, formuoja jo nuostatas ir asmenybę. Kalba gali būti apibrėžta kaip komunikacijos sistema, susidedanti iš kodų, tam tikrų simbolių, kuriems reikšmę suteikė žmonės. Garsus lietuvių sociologas Vytautas Kavolis labai panašiai apibrėžia kultūrą:

Kultūra – visa tai, kas žmonėms reikšminga. Reikšmės atsiranda ir išnyksta individų patirtyje. Jos tampa k u l t ū r a , kai vieno išsiūsta reikšmė yra kito atpažįstama – kai reikšmės išreiškiamos kokia nors tarp žmonių suprantama kalba.¹¹

Šis V. Kavolio kultūros apibrėžimas, nors ir panašus į Ferdinando de Sosiūro kalbos apibrėžimą¹², tačiau parodo svarbią kultūros ir kalbos priklausomybę, jų sąsają. Malaizijos universiteto profesorė Lee Su Kim pabrėžia, kad kalba nėra statiškas procesas, o svarbiausias įrankis, padedantis kultūrai prisitaikyti, išreikšti ir perduoti savo ypatumus. „Kalba naudojama norint išlaikyti savo kultūrą ir norint išugdyti naują kultūrą ir naujas žinias¹³. Profesorė teigia, kad kitos kalbos išmokimas leidžia į pasaulį pažvelgti kitos kultūros akimis. Taigi taip atskleidžiamas dvigubas ryšys tarp kalbos ir kultūros. Ryšys, jungiantis savo kalbą su savo kultūra bei kitos kalbos mokėjimą su galimybe pažinti kitą kultūrą. Taip į kalbą galima pažvelgti kaip į svarbų bendrumo simbolį, siejantį viena kalba kalbančius individus. Šitaip gimsta socialinis bendrumas, kurį V. Kavolis apibrėžia kaip socialinius ryšius, „kurie būdingi įvairių tipų (profesinėms, giminystės, tautinėms, šeimyninėms, politinėms, darbo ir kt.) grupėms. Šio nebiologinio bendrumo pobūdis yra nulemtas individų ir grupių socialinių santykių bei individų ir

¹⁰ JAYASURYIA, Laksiri. “Language and Culture in Australian Public Policy: some critical reflections”, *International Migration Review*, T. 24, Nr. 1, 1990, p. 129.

¹¹ KAVOLIS, Vytautas „Aiškūs daiktai, ginčytinos ribos ir numanomos reikšmės“, *Sociologija*, Nr. 1, 1998, p. 158.

¹² Vienas žymiausių XIX-XX amžiaus lingvistų – Ferdinandas de Sosiūras kalbą apibrėžė kaip sistemą ženklų tarpusavyje susijusių taip, kad vieno ženklo reikšmė yra garsinio reiškimo, kuriuo kas nors žymima, junginys su reikšminiu žodžiu, t.y. su žymimąja sąvoka.

¹³ SU KIM, Lee. “Exploring the Relationship between Language, Culture and identity”, *GEMA Online Journal of Language Studies*, Nr. 3(2), 2003, p. 2.

grupių vaidmenų¹⁴. Šiame darbe tyrinėjamos lenkų, rusų ir baltarusių etninių mažumų grupės, gyvenančios Švenčionių rajone. Šias grupes nuo gyventojų daugumos visų pirma skiria kita kalba. Tačiau gimtoji etninių mažumų kalba, nors ir skiria jų atstovus nuo gyventojų daugumos, tačiau kartu yra tas grupes jungiantis ir vienijantis įrankis šalia kitų – papročių, tikėjimo, tradicijų, nuostatų ir pan. Etniškumo studijose aktyviai ginčijamasi dėl to, kas tai yra „etniškumas“, „kultūra“, „etninė tapatybė“, siekiama išsiaiškinti tautos kaip etnoso kilmę, raidą ir jos formavimąsi bei egzistavimą įtakančius istorinius, socialinius, kultūrinius veiksnius. Bandoma atsakyti į klausimus, kodėl individai save tapatina su viena ar kita etnine grupe, kodėl jie kalba skirtingomis kalbomis, kokie veiksniai gali lemti gimtosios kalbos išstūmimą ir pakeitimą kita.

Pirmosios etniškumo teorijos pradėjo formuotis šeštajame dešimtmetyje ten, kur tuo metu tai buvo bene aktualiausia – daugiatautėje Jungtinių Amerikos Valstijų erdvėje, dažnai dar vadinamoje įvairių etnokultūrų „lydymo katilu“ (angl. *melting pot*). Šalia gyvenantys skirtingų rasių ar kultūrų žmonės vis dažniau susidurdavo su įvairiomis problemomis – engimu, nesusikalbėjimu, diskriminacija ir pan. Tai savaimė skatino mokslininkus tyrinėti skirtingų kultūrų žmones, gyvenančius vienoje valstybėje, skirtingas etnines grupes ar bendruomenes, stebėti jų elgseną, gyvenimą, bendravimą grupės viduje ir už jos ribų, etninių mažumų santykius su gyventojų dauguma, gilintis į aktualias problemas, opius klausimus. Žymus norvegų antropologas Frederikas Bartas 1969 m. aprašė tradiciniu laikytą modelį¹⁵, pagal kurį rasė buvo prilyginama kultūrai ir kalbai, bei analogiškai, visuomenė buvo lyginama su atskiru vienetu, t. y. grupe, kuri yra atstumta arba diskriminuojama kitų. F. Bartas pirmasis bandė apibrėžti etninės grupės fenomeną ir jos vietą žmonių visuomenėje ir kultūroje.¹⁶

Įvairūs mokslininkai ir tyrėjai savo darbuose bandė ir vis dar bando išskirti, suklasifikuoti, apibrėžti skirtingas etniškumo teorijų koncepcijas. Londono universiteto profesorius Entonis D. Smitas¹⁷ etniškumo paradigmų lauke išskyrė – primordializmą, perenializmą (antlaikiškumą), etnosimbolizmą, modernizmą ir postmodernizmą. Šitoks skirstymas buvo paremtas ne tik skirtingomis nuostatomis, bet ir skirtingo laikmečio įtaka diskusijoms apie tautą, nacionalizmą, etnosą ir kt. Lietuvių

¹⁴ KAVOLIS, Vytautas. *Sociologija*, sud. Vylius Leonavičius, Kaunas: VDU, 2004, p. 13.

¹⁵ Žymioji Frederiko Barto lygtis atrodė šitaip: „rasė = kultūra = kalba = visuomenė = grupė“. Ši lygtimi rėmėsi ir vėliau ją patobulino primordialistai. Instrumentalistai šią lygtį sukritikuoja ir įrodinėja, kad tarp šių vienetų lygybė neegzistuoja ir yra neįmanoma.

¹⁶ BARTH, Frederik. „Ethnic Groups and Boundaries“, Boston: Little, Brown and Company, 1969, p. 11.

¹⁷ SMITH, Anthony. *Nationalism and Modernism*. London and New York: Routledge, 1998. Pages 221-228.

autoriai¹⁸ išskiria pagrindines – primordialistines, etnosimbolistines, instrumentalistines, ekologines bei sociobiologines etniškumo teorijų koncepcijas. Šalia jų dažnai minimos klasikinio marksizmo ir neomarksizmo teorijos. Toliau darbe bus remiamasi Nortauto Statkaus etniškumo teorijų skirstymu, nes jis bene išsamiausiai atskleidžia skirtingų koncepcijų turinį, įvardija teorijų pranašumus ir trūkumus. N. Statkus siūlo tokią etniškumo teorijų klasifikaciją (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Etniškumo prigimtis	Aiškinimo būdas		
	<i>Intencionalistinis</i>	<i>Funkcinis</i>	<i>Priežastinis funkcinis</i>
<i>Kultūra</i>	Primordialistinės ir etnosimbolistinės teorijos	Instrumentalistinės teorijos	
<i>Natūra</i>		Ekologinės teorijos	Sociobiologinės teorijos

Čia primordialistai, etnosimbolistai ir instrumentalistai etniškumą aiškina pasitelkę kultūrinius parametrus, o ekologai bei sociobiologai daugiau remiasi žmogaus prigimtimi, genų inžinerija, paveldimumu ir pan. Taip pat sociobiologinės teorijos šalininkus išskiria kaip vienintelius teoretikus, naudojančius priežastinį funkcinį paaiškinimą.

1.1 Primordialistinė koncepcija

Primordialistai buvo įsitikinę, kad etniškumas kyla individui save tapatinant su to paties kraujo giminaičiais, ta pačia kalba kalbančiais, bei tų pačių papročių besilaikančiais žmonėmis. Individai linkę prisirišti prie žmonių, kurių šeimoje yra gimę, užaugę, jie perima iš jų tradicijas, kalbą, religiją ir t.t. Pasak N. Statkaus, šios „duotybės“ suvaidina esminį vaidmenį žmogaus gyvenime bei „palieka neišdildomą pėdsaką individų kolektyvinėje tapatybėje ir turi ypatingą galią sukelti stiprius solidarumo jausmus“¹⁹. Minėtos „duotybės“ veikia individo psichiką – kultūrinis bendrumas ir priklausomybė tam tikrai giminei, kultūrai ar bendruomenei yra įsisąmoninami. Primordialistai suvokia etniškumą kaip kultūrinį prigimtinių paveldą²⁰ arba įsisąmonintą visų narių kultūrinį bendrumą, išreiškiamą

¹⁸ A. Čepaitienė, N. Kasatkina, T. Leončikas savo darbuose naudojami A. D. Smito bei kitų užsienio autorių etniškumo teorijų skirstymu. Nortautas Statkus bene pirmasis Lietuvoje prabylo, kad yra įmanoma šių „nesutaikomų“ (primordializmo, instrumentalizmo, perenializmo bei modernizmo) pozicijų sintezė.

¹⁹ STATKUS, Nortautas. *Tapatybės politika etniniamis konfliktams reguliuoti*, Vilnius: „Versus aureus“, 2004, p. 17.

²⁰ SMITH, Anthony D. *National Identity*, London: „Penguin“, 1991, p. 94.

objektyviomis kolektyvinėmis priklausomybės charakteristikomis – teritorija, kalba, socialine raida, rasės tipas, religija, pasaulėjauta ir psichologinė sandara²¹.

Laikantis primordialistinės žiūros taško, būtų galima teigti, kad kalba yra viena iš svarbiausių „duotybių“, žmogaus gaunama jam gimus. Ši socialinė realija žmogaus viduje įleidžia šaknis ir tampa vienu iš reikšmingiausių veiksnių tautinio tapatumo formavimosi procese. Žvelgiant plačiau, primordialistai iš tiesų nemažą svarbą etniškumo formavimeši skiria kalbai, kaip paveldimam, nuo pat gimimo žmogui duotam etniškumo elementui, kuris buvo išmoktas nejučia, bendraujant su artimais žmonėmis, giminaičiais ar draugais.

Remiantis primordialistais, etniškumas turėtų būti statiškas, pastovus. Vis dėlto taip nėra. Žmonės, taikydami prie gyvenimo sąlygų sugeba pakeisti tai, kas, kaip teigia primordialistinės teorijos, turėtų būti užfiksuota jo viduje. Individas geba atsisakyti gautų „duotybių“ (tame tarpe ir kalbos), jei tai jam yra palanku. Jis gali išmokti bendrauti svetima (ne gimtąja) kalba, ilgainiui savo kalbą pamiršti. Keičiasi etninės grupės, keičiasi tų grupių vartojamos kalbos, tradicijos, tikėjimas, keičiasi netgi etninės grupės gyvenamoji vieta, tačiau pati grupė išlieka, nors būdama ir tautine mažuma, nors kalbėdama ne gimtąja kalba ji egzistuoja, o tos grupės atstovai išlaiko savo etninę tapatybę. Pagrindė dėl šios priežasties N. Statkus ir kritikuoja primordialistinių požiūrį: „Daugeliu atveju individai sąmoningai manipuliuoja savo etnine priklausomybe, pavyzdžiui, kad išvengtų represijų, ar pasipelnymo tikslais“²². Be to, kaip pastebi N. Statkus, primordialistai tik konstatuoja esminę etninės tapatybės ir sentimentų svarbą, kad kalba, kultūra, papročiai yra paveldimi, bet paties etniškumo egzistavimo priežasčių nepaaiškina: „Pasakyti, kad žmonės yra prisirišę prie savo kalbos ar religijos, nepakanka, būtina nurodyti ir to prisirišimo priežastis“²³.

1.2 Etnosimbolistinė koncepcija

Skirtingai nei primordialistai, etnosimbolistai nemano etniškumą esant esmine kolektyvine individų tapatybe. Šiame etniškumo teorijų modelyje etnosimbolistas priskiriamas ir anksčiau šiame darbe minėtas E. D. Smitas. Jis bei kiti šios teorijos šalininkai išskiria etninės grupės tikrinį vardą, mitą apie tos grupės bendrą kilmę, tą grupę siejančią istoriją, tam tikrą grupės charakteristiką (pvz.: religija, kalbą, tradicijas), ryšį su istorine tėvyne, gimtine, net jeigu dabar gyvenama ir kitoje teritorijoje ir bendruomenei būdingą solidarumo jausmą. Remiantis Valkeriu Konoru, etniškumo šerdyje glūdi

²¹ KASATKINA, Natalija *Etniškumo tyrimai: tendencijos ir esminės sąvokos*, cit. Лаллукка, С., *Восточно-финские народы России*. Европейский дом, 1997.

²² STATKUS, Nortautas. *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*, Vilnius: „Versus aureus“, 2004, p. 17.

²³ Ten pat, p. 17.

neracionalios kraujo giminystės emocijos, kurias žadina įvairūs simboliai ir bendros kilmės mitai²⁴. Jeigu į kalbą ir bendravimą žvelgtume kaip į keitimąsi tam tikrą reikšmę turinčiais simboliais, tai vienokių simbolių prasmę žinantys individai jausis susiję su kitais, kurie taip pat žinos tų pačių simbolių reikšmes. Taigi matome, kad ir etnosimbolistai nesumenkina kalbos vaidmens svarbos etniškumo teorijų lauke. Nes nei kilmės mitai, nei etniniai simboliai nebūtų sukurti ir kuriami be kalbos, be jos būtų neįmanomi ir net neįsivaizduojami tam tikri ritualai.

1.3 Instrumentalistinė koncepcija

Instrumentalistai įsitikinę, kad žmonių kolektyvinė tapatybė susideda iš daugybės dalių, tokių kaip šeima, kalba, religija ir panašiai. Jie, skirtingai nei primordialistai ir etnosimbolistai panaikina „kito“ arba „svetimo“ kategoriją, nes egzistuoja laisvas žmogaus pasirinkimas, kuo jam būti ir kaip jam būti, kokia kalba kalbėti, kuo tikėti ar netikėti, kokių tradicijų laikytis ar nesilaikyti ir t.t. Gokhan Bacik savo straipsnyje apie etniškumą ir jo formavimąsi, pristatinėdamas instrumentalistų mokyklą, supažindina su šios mokyklos esminiu teiginiu – „nesvarbu, kokios kilmės esi, nesvarbu, kokios „duotybės“ tau yra perteiktos, tavo asmeninės teisė – pasirinkti grupę, su kuria save tapatinsi, su kuria grupe dalinsiesi jos bruožais“²⁵.

N. Statkus, instrumentalistų požiūriu, etniškumą traktuoja kaip vieną iš keleto kolektyvinio identiteto formų. Teigiama, kad individas turi daug tapatybių ir kiekvieną jų pasirenka bei panaudoja atitinkamomis situacijomis: „Tapatybės yra tartum drabužiai, kuriuos žmonės apsivelka tinkama proga“²⁶. Tai puikiai iliustruotų Lietuvos baltarusių etninės mažumos pavyzdys. Prasidėjus sovietų okupacijai Lietuvoje dar veikė baltarusiškos mokyklos, bibliotekos, muziejai, kultūros įstaigos, spaustuvės. Tačiau penkto dešimtmečio pabaigoje visos baltarusiškos įstaigos buvo uždarytos. Antrojo pasaulinio karo ir pokario metais baltarusių bendruomenė vien Vilniuje neteko maždaug penkiolikos kultūrinių objektų. „Sovietinė ideologija skelbė, jog tautos ilgainiui susilies, o jų kultūrų skirtumai išnyks. <...> veikė ikimokyklinės ir bendrojo lavinimo įstaigos rusų kalba, ši kalba buvo vartojama viešajame gyvenime, taip pat rengiant specialistus profesinėse technikos, specialiose vidurinėse ir aukštosiose mokyklose, buvo leidžiama spauda rusų kalba, įsteigtas Valstybinis rusų dramos teatras, veikė Rusijos masinės informacijos priemonės ir t.t. Tai sąlygojo ir tam tikras rusėjimo tendencijas, daugiausia tarp dalies Lietuvos lenkų ir ypač tarp migrantų – negausių etninių grupių atstovų, kurių

²⁴ CONNOR, Walker. *Ethnonationalism: The Quest For Understanding*, Princeton: Princeton University Press, 1994.

²⁵ BACIK, Gökhan. „Discussion of ethnic identity“, *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, T.1, nr. 1, 2004, p. 31.

²⁶ STATKUS, Nortautas. *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*, Vilnius: „Versus aureus“, 2004, p. 21.

tautinė savimonė buvo silpna.²⁷ Jeigu tautinės savimonės stiprumą būtų galima vertinti pagal tautos kalbos išsaugojimą – baltarusių etninė mažuma nebuvo stipriausia. Rusų ir baltarusių kalbų panašumas²⁸, stipri rusifikacijos programa nulėmė Vilniaus rajono baltarusių etninės grupės lingvistinius pokyčius. Jie nuo baltarusių kalbos perėjo prie bendravimo rusiškai.

Šiandien Vilniaus rajone sunku būtų surasti gryną baltarusių kalbą šnekantį šios etninės grupės atstovą. Tuo tarpu lenkai išsaugojo savo kalbą. Sulenkėję dvarai, bažnyčios, mokyklos, kuriose dėstomoji kalba buvo lenkų – visa tai veikė kaip atsvara rusinimui ir padėjo lenkų etninei grupei išlikti, išsaugoti ne tik savo kultūrą, papročius, bet ir kalbą. Šis Lietuvos baltarusių pavyzdys puikiai atspindi instrumentalistų teiginį, kad „etnosai yra skirtingi, bet jų forma ir turinys nuolat keičiasi laiko tėkmėje. Mat simboliai, vertybės, ritualai, kaip ir kiti kultūros dalykai, lengvai pakeičiami ar net atrandami pritaikant juos individų ar grupių poreikiams“²⁹. Baltarusių etninės mažumos atstovai, nors ir ėmė kalbėti rusiškai, tačiau savęs visiškai netapatina su rusais. Jie, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, ėmė sparčiai vienytis, jungtis į visuomenines organizacijas. Šiandien Lietuvoje veikia net 21 tokia organizacija³⁰. Šis skaičius rodo, kad baltarusių etninės mažumos atstovai neasimiliavosi nei su ta pačia kalba kalbančiais Lietuvos rusais, nei su šalies gyventojų dauguma, o šis faktas liudija apie stiprią tautinę savimonę, norą puoselėti savo papročius, tikėjimą, tradicijas, net ir nekalbant gimtąja kalba.

1.4 Ekologinė ir sociobiologinė koncepcijos

Nors A. D. Smitas ekologinės etninės diferenciacijos teoriją priskiria prie primordializmo, tačiau Nortautas Statkus tam pagrįstai prieštarauja, nes šios teorijos įveikia primordializmo ir instrumentalizmo dichotomiją. Ekologinės teorijos šalininkai teigia, kad tam tikros elgesio formos, būdingos konkrečiam etnosui, sudaro „visuminį ekologinį grupės gyvenimo stilių, kurio dėka etninė grupė eksploatuoja tam tikros aplinkos išteklius“³¹. Vis dėlto, jeigu ši teorija pasitvirtintų – landšafto zonos turėtų būtinai sutapti su etninėmis ribomis, o aplinkos veiksniai, tokie kaip gyvenamoji vieta, gamtiniai ištekliai, vietovės sąlygotos aplinkybės versti vienu ar kitu verslu ir pan. būtų esminiai formuojantis etninei grupei.

²⁷ POTAŠENKO, Grigorijus, et al. *Lietuvos tautinės mažumos. Kultūros paveldas*, Vilnius: „Kronta“, 2001, p. 19.

²⁸ Baltarusių kalba ilgą laiką buvo laikoma rusų kalbos tarpe.

²⁹ STATKUS, Nortautas. *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*, (cit. Hechter M., „Group Formation and Cultural Division of Labour“, *American Journal of Sociology*, 84, 1978, p. 293-318), Vilnius: „Versus aureus“, 2004, p. 22.

³⁰ Tikslaus organizacijų skaičiaus rasti nepavyko. Susisiekus su Lietuvos gudų visuomeninių organizacijų prezidentu Leonidu Muraška, paaiškėjo, kad šiuo metu Lietuvoje veikia apytiksliai dvidešimt baltarusių visuomeninių organizacijų.

³¹ STATKUS, Nortautas. *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*, Vilnius: „Versus aureus“, 2004, p. 24.

Tačiau ekologinės etniškumo teorijos susilaukia nemažai kritikos, paneigiamos, ir galiausiai išstumiamos sociobiologinių teorijų. Pastarosios teorijos atstovai įveda svarbų giminimumo koeficientą. Žmonės yra prateę atsižvelgti į savo ir priešininko giminimumo laipsnį. Kuo didesnis giminystės laipsnis, tuo mažiau reikia paskatų bendradarbiauti ir didesnė konflikto kaina, kitaip sakant, giminystės lygmenys išlieja susimaišo tarpusavyje ir, pasak Van den Berghe, „tik konkrečios aplinkybės bei individų interesai diktuoja aktyvų solidarumo lygmenį tam tikru laiku ir tam tikroje vietoje“³².

Remiantis šia teorija būtų galima nesunkiai paaiškinti Vilniaus rajone gyvenančių rusų ir lenkų etninių mažumų ginčus, priešišumą, tačiau šalia to paraleliai egzistuojantį bendrumą ir palaikymą, kai iškyla problemų ar konfliktų su gyventojų dauguma ar kai paliečiami Lietuvos etninių mažumų klausimai. Taigi, nors sociobiologinė teorija etniškumą, tapatinimąsi su viena ar kita grupe, bando pagrįsti paveldimais genais, čia pasigendama psichologinio aspekto. Nors genais iš kartos į kartą perduodama svarbi išvaizdos, būdo bruožų, mentaliteto informacija, tokie dalykai kaip individo pasaulėžiūra, pritaipymas vienoje ar kitoje bendruomenėje, etninė tapatybė, ne paveldimi. Jie formuojasi žmogui gyvenant, bendraujant su kitais žmonėmis. O šiam formavimuisi turi įtakos ne tik šeima bei giminaičiai, bet ir bendraamžių grupė, mokykla, darbas, bažnyčia, žiniasklaida, valstybė ir t.t.

Esminį vaidmenį žmogaus raidoje vaidina kalba. Ji ne tik jungia ir diferencijuoja pavienius individus ir žmonių grupes, leidžia dalintis patirtimis, bendrauti ir bendradarbiauti, bendrauti viešojoje erdvėje, visuomeniniame gyvenime, kalba taip pat įgalina individus keisti vieniems kitų mąstyseną, įsitikinimus ir galiausiai savo kalbą perduoti ateities kartoms. Žvelgiant iš kitos pusės, kalba, kuria kalba individo tėvai ir / ar giminaičiai ne tik įtraukia tą žmogų į tam tikros bendruomenės ratą, bet kartu ir atskiria nuo kita kalba kalbančių grupių. Kalba vaidina labai svarbų vaidmenį socialiniame gyvenime jau vien dėl to, kad skirtingai kalbančius individus suburia jų socialiniame rate ir tą socialinį ratą apriboja nuo kitų³³.

Aptarę keletą svarbių etniškumo teorijų išsiaiškinome neginčytinai reikšmingą kalbos vaidmenį kiekvieno etnoso, kultūros formavimesi ir egzistavime, tautinio identiteto gimime. Ir toliau, akcentuodami svarbų kalbos vaidmenį etninių grupių susikūrimo, gyvavimo, bendravimo procesuose, bandysime pažvelgti į gausiausių Lietuvos etninių mažumų problemas, sąlygotas prasto valstybinės

³² STATKUS, Nortautas, p. 26.

³³ TSOI, Thomas. *Why is Language is often closely related to Ethnic and National identity*, [interaktyvus] p. 3. [žiūrėta 2009 m. gruodžio 8 d.] Prieiga per internetą: <http://www.thomastsoi.com/research/files/Why%20Is%20Language%20Often%20Closely%20Related%20to%20Ethnic%20and%20National%20Identity.pdf>.

kalbos mokėjimo arba visiško nemokėjimo. Pažvelgsime, kaip lingvistiniai procesai tiesiogiai ir netiesiogiai paliečia ir formuoja šalies gyventojų daugumos ir etninių mažumų santykius.

2. SOCIOKULTŪRINĖS INTEGRACIJOS SAMPRATA

Sociokultūrinė integracija – tai procesas, kurio metu tautinių mažumų atstovai plėtoja tarpbendruomeninius kontaktus su gyventojų daugumos visuomene ir įsitraukia į visuomenės gyvenimo socialinę ir kultūrinę sferą.

Daugiareikšmis ir įvairiose srityse vartojamas integracijos terminas neturi vieno apibrėžimo. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne integracijos procesas aiškinamas gana abstrakčiai – kaip jungimasis į visumą³⁴. Štai, pavyzdžiui, literatūroje apie nacionalizmą integracija įvardijama kaip procesas, jungiantis kultūriškai ir socialiai atskiras grupes į vieną teritorinį vienetą ir pagal tą vienetą nustatantis tautinę tapatybę³⁵. O kompiuteriniame socialinės apsaugos terminų žodyne integracijos terminas apibrėžiamas kaip „asmens įsiliejimas į socialinę grupę, visuomenę pagal bendras vertybes, normas, tikėjimą ir pan.“³⁶ Šis terminas vartojamas daugybėje sričių – politikoje ir ekonomikoje, sporte ir informacinėse technologijose, filosofijoje ir švietime bei kitur. Beveik visais atvejais integracijos procese galima išvelgti tam tikrų atskirų dalių susijungimą į visumą, vienijimąsi.

Semantinis integracijos sąvokos daugiareikšmiškumas verčia ieškoti tikslesnių apibūdinimų. Teoriniuose darbuose iškeliamos kelios integracijos proceso dimensijos – ekonominė, politinė, kultūrinė, socialinė integracija, taip susiaurinant paties proceso reikšmę ir vartojimo tikslus. Kai kurie tyrėjai³⁷ išskiria struktūrinę ir sociokultūrinę integraciją. M. A. Brisk sociokultūrinę integraciją apibūdina kaip „galimybę veikti didesnėje visuomenėje lygiai taip kaip ir paveldėtoje kultūrinėje bendruomenėje“³⁸. Taigi, atsiribojant nuo politinės ir ekonominės integracijos terminų, darbe bus vartojama sociokultūrinės integracijos sąvoka, nes ji apima ne tik „veikėjų įsijungimą į socialinę

³⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (DLKŽ), elektroninė versija.

³⁵ MYRON, Weiner. “Political integration and political development”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, T. 358, 1965, p. 53.

³⁶ Kompiuterinis socialinės apsaugos terminų žodynas. [interaktyvus] [žiūrėta 2010 vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://sec.lt/pages/zodynas/index.html>.

³⁷ Hans Vermeulen ir Rinus Pennix 1994 metais išleistoje studijoje „Immigrant Integration: The Dutch Case“ nagrinėdami Danijos imigrantų atvejį, išskyrė struktūrinės ir sociokultūrinės integracijos terminus. Struktūrinė integracija jų apibrėžiama kaip „visateisis platus dalyvavimas socialinėse institucijose“, o sociokultūrinė integracija – kaip „socialiniai kontaktai, kuriuos imigrantai ar jų bendruomenės užmezga ir palaiko su visuomene“. Šios integracijos proceso dimensijos vėliau perimamos kitų tyrinėtojų, pavyzdžiui, Godfried Engbersen, Natalijos Kasatkinos ir kt. Tikėtina, jog H. Vermeulen ir R. Pennix tik apibendrina ankstesnių tyrinėtojų apibrėžimus, pavyzdžiui, M. Gordonas struktūrinę integraciją apibūdina labai panašiai – kaip mažumos narių įsiliejimą į dominuojančios visuomenės institutus.

³⁸ BRISK, Maria Estela. *Bilingual education: From Compensatory to quality schooling, USA: Lawrence Erlbaum Associates, 2006, p. 10.*

sistema³⁹, bet ir kultūrinius ryšius. Omenyje turima ne tik sėkminga etninės mažumos integracija į darbo rinką, aktyvus dalyvavimas politiniame ir pilietiniame gyvenime, lygios teisės su dominuojančios tautos atstovais, saugumo, švietimo, sveikatos priežiūros galimybės, bet taip pat svarbus ir etninių mažumų požiūris į vyraujančią tautą, artumas, noras perimti tos tautos vertybes, nuostatas, kultūrinės normas.

Sociokultūrinės integracijos negalima laikyti linijiniu, vienakrypčiu procesu. Kiekvieno etninės mažumos grupės atstovo integracija į kultūrinę bei socialinę aplinką vyksta skirtingai ir yra veikiami daugybės kitų procesų, valstybinių organų, visuomeninių organizacijų, atskirų individų ar jų grupių. Šiuos veiksnius būtų galima suskirstyti į vidinius ir išorinius. Prie vidinių integracijos procesą įtakančių veiksnių būtų galima priskirti šeimą, bendruomenę, giminaičius, bendradarbius, pavienių asmenų ir grupių sąveiką, palaikančią tam tikrų nuostatų formavimąsi. Tuo tarpu prie išorinių veiksnių derėtų priskirti valstybę, švietimo sektorių, visuomenės informavimo priemones, kurie taip pat ne tik įtakoja, bet dažnai ir nulemia etninių santykių šalyje formavimąsi.

Globalioje visuomenėje, informacijai ir žinioms įgavus naują kokybę, pasikeitė ir žiniasklaidos vaidmuo. Šalia visuomenės nuomonės reprezentavimo, laisvo žodžio ir demokratijos skatinimo, maksimaliai objektyvios informacijos skleidimo, ji susirūpino savo komerciniais interesais, tapo galimu viešosios nuomonės manipuliacijos įrankiu. Šiandien ši visuomenės informavimo priemonė turi galią ne tik formuoti visuomenės nuostatas tam tikrų etninių grupių atžvilgiu, tačiau ir skatinti stereotipų formavimąsi, išgalėjimą, tiesiogiai ir netiesiogiai kurstyti etninį nepakantumą, diskriminaciją bei etnocentrizmą. Diskurso analizės profesorius Teun A. Van Dijk žiniasklaidą įvardija kaip galingą komunikacijos priemonę, kuri pasirinkdama tam tikras istorijas, temas, antraštes, stilistines, retorines bei grafines priemones, tam tikrą transliavimo laiką ar spausdinimo vietą, apgalvotai, kartais ir beveik nepastebimai skatina etninę bei socialinę nelygybę, auditorijos poliarizaciją į dvi priešingas „mūsų“ ir „jūsų“ stovyklas⁴⁰.

Integracijos procesas pasižymi dvišališkumu, tą pastebėjo ir ne vienas sociologas mokslininkas. Peter Nannestad, tyrinėjęs Danijos etninių mažumų integravimosi reiškinius, teigia, kad visų pirma integracija reikalauja bendrų pastangų tiek iš etninių mažumų, tiek iš gyventojų daugumos⁴¹. Vykstant

³⁹ Natalija Kasatkina socialinę integraciją savo darbuose apibrėžia kaip vyksmus, turinčius įtakos įvairių subjektų arba veikėjų susijungimui į socialinę sistemą, į visumą, t.y. bendruomenę, bendriją ar kitą dalį.

⁴⁰ VAN DIJK, Theun A. "The Mass Media Today: discourses of domination or diversity?", *Javnost/The Public* (Ljubljana), 2(2), 1995, p. 30.

⁴¹ NANNESTAD, Peter. "A game real actors won't play? Integration of ethnic minorities in Denmark as a collective action dilemma", *International Migration Review*, t. 38, Nr. 1, New York: The Center of Migration studies, 2004, p. 290.

integracijai svarbu įvertinti šio proceso dvipusiškumą. Reikšmingas ne tik etninės mažumos noras ir pasirengimas integruotis, bet ir dominuojančios tautos pasirengimas priimti besiintegruojančiuosius, vienaip ar kitaip skatinti šį procesą, reikšti pozityvų požiūrį į jį.

Daugybė veiksnių lemia titulinės tautos santykius su toje pačioje šalyje gyvenančiomis etninėmis mažumomis ir jų etninių santykių vystymąsi. Etninių mažumų gyvenimo patirtys šalia dominuojančios tautos neapsiriboja sėkminga adaptacija, prisitaikymu, įsiliejimu, asimiliacija ar supanašėjimu su dominuojančia grupe. Kaip pastebi mažumų padėties ir problematikos tyrėjas Yves Plasseraud, etninės mažuma taip pat „gali jaustis svetima valstybėje, kurioje gyvena, ir galbūt giliai trokšti atsiskirti nuo jos arba sukuriant savo valstybę, arba prisijungiant prie to paties etnoso valstybės“⁴². Etninės grupės, gyvendamos viena šalia kitos, neabejotinai sąveikauja tarpusavyje. Ši sąveika nulemia vienokias ar kitokias etninių mažumų patirtis bei likimą. Tačiau nepaisant dezintegracijos ir pasitraukimo iš šalies galimybių, darbe aktualus etninių mažumų integracijos klausimas, etninių santykių tarp gyventojų daugumos ir etninių mažumų vystymasis, šių dviejų grupių sąveika ir dialogas.

Kalbant apie etninių mažumų integraciją svarbu pažymėti, kad dažniausiai integracijos proceso vykdymu būna suinteresuotos abi šalys (dauguma ir mažumos). „Siekiant palaikyti viešąją tvarką ir valdymo teisėtumą, visoms visuomenėms būtinas tam tikras sanglaudos ir integralumo lygmuo“⁴³ – teigia V. Beresnevičiūtė. Svarbiausias kiekvienos valstybės interesas yra užtikrinti visų visuomenės narių lojalumą valstybei. Demokratinėje visuomenėje neapsieinama be lygių teisių, solidarumo ir pakantumo kitokiam žmogui. Tokios sąlygos dažnai nulemia didesnę ar mažesnę kultūrinę sanglaudą ir socialinę integraciją.

Plačiąja prasme integracijos terminas apibūdina vyksmus, kurie lemia įvairių sąveikaujančių elementų susijungimą į visumą ar tam tikrą sistemą. Tačiau šis terminas itin priklauso nuo konteksto, kuriame yra vartojamas. Lietuvoje veikęs Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas yra pateikęs tokį integracijos apibrėžimą: „Integracija pasireiškia tada, kai asmuo išlaiko savo etninį tapatumą ir drauge turi ganėtinai įgūdžių pritaipyti daugumos kultūroje ir visuomenėje. Savo ruožtu visuomenė, jeigu jai rūpi spartesnė integracija, turi sudaryti sąlygas lygiomis teisėmis dalyvauti viešajame gyvenime. Šiuo atveju reikia atsižvelgti ne tik į formalias mažumų teises, bet ir galimybę jas įgyvendinti. Integracijos

---

⁴² PLASSERAUD, Yves. *Mažumos : tautinių ir etninių mažumų studijų įvadas : mokomoji priemonė*, Vilnius: Apostrofa, 2006, p. 44.

⁴³ BERESNEVIČIŪTĖ, Vida. „Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje“, *Etniškumo studijos*, Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 22.

laipsnį rodo ir pilietinis dalyvavimas, nes tai, kad viena ar kita tautinė mažuma nekelia politinių reikalavimų, yra nepastebima viešajame gyvenime, dar nereiškia, kad ji integruota“⁴⁴. Šis apibrėžimas atskleidžia integracijos proceso daugiadimensiškumą, dinamiškumą ir sudėtingumą. Darbe kalbama apie etninių grupių sąveikos procesus, todėl čia itin svarbus integracijos termino sąlytis su etniškumu. Kaip pastebi V. Beresnevičiūtė, etniškumo studijose integracijos terminas „apibūdina etninių grupių (dažniausiai mažumų grupių) dalyvavimą socialiniuose procesuose įvairiose visuomenės sferose“⁴⁵.

Darbe svarbios socialinės ir kultūrinės integracijos dimensijos, kuomet ne tik dominuojančios tautos visuomenė priima etninių mažumų atstovus, bet ir pačios etninės mažumos noriai integruojasi į šalies visuomenę, jiems yra priimtinos dominuojančios tautos kultūrinės vertybės, papročiai, nuostatos. Tačiau nepaisant abiejų pusių siekiamo susilieimo, jis vyksta tik dalinai, besintegruojančiai grupei išlaikant savo kultūros ypatumus, pavyzdžiui, kalbą, tikėjimą, vertybes ir pan.

2.1 Integracijos sąvoka teorinėse konstrukcijose

Teorijų, skirtų etniškumo reiškiniams tirti, gausa apunkina integracijos sąvokos apibrėžimą ir suvokimą. Etniniai santykiai – sudėtingas, daugiadimensinis reiškinys, glaudžiai susijęs su kultūriniu ir socialiniu kontekstu, kurio samprata ar analizė reikalauja atidaus tyrimo ir išsamaus nagrinėjimo. Etninių mažumų nariams sąveikaujant su juos supančia visuomene neišvengiamai vyksta etniniai procesai. Etninių grupių santykiai su dominuojančia etnine grupe apžvelgiami ir bandomi aiškinti pasitelkiant integracijos, asimiliacijos, akultūracijos teorijas (G. Engbersen, M. Gordon, J. W. Berry).

John Berry ir kt. 1988 m. tyrinėdami imigrantų psichologinius procesus suformavo akultūracijos modelį⁴⁶, kuriame akultūracija apibrėžiama kaip tam tikros kultūros elementų įsisavinimas, o integracija pristatoma kaip viena iš keturių galimų akultūracijos proceso rezultatų (žr. 1 paveikslas).

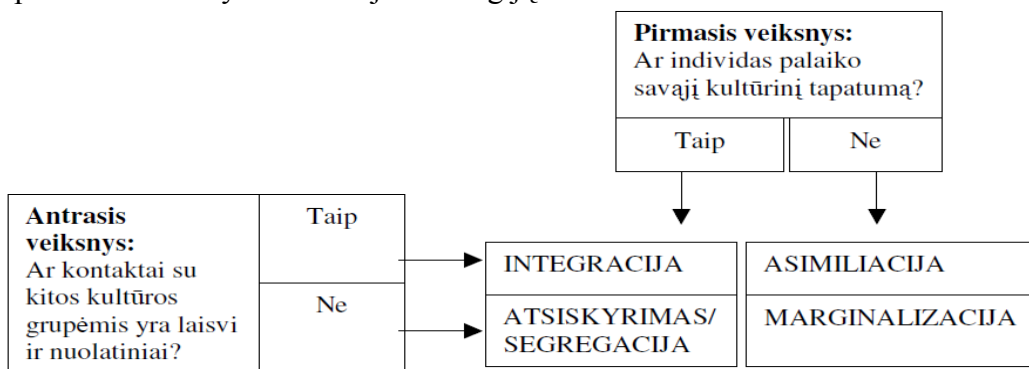
---

⁴⁴ *Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę 2005–2010 metų programa*, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 703. II skyrius, 17 punktas, [interaktyvus]. 2004 m. [Žiūrėta 2010 spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tmid.lt>. Pastaba: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. birželio 10 d. nutarimu panaikinus Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą (TMID), Tautinių mažumų integracijos programa internete prieinama tik šiuo adresu: http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/doc/1415_325901091.pdf.

⁴⁵ BERESNEVIČIŪTĖ, Vida. „Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje“, *Etniškumo studijos*, Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 25.

⁴⁶ BERRY, John., KIM, U., & BOSKI, J. (1988). Psychological acculturation of immigrants. In Y.Y. Kim & W. B. Gudyskunst (Eds.), *Cross-cultural adaptation: Current approaches* (pp. 62-87). Newbury Park, CA: Sage Publications.

1 paveikslas. Berry akulturacijos strategijų schema⁴⁷

Šalia integracijos schemoje taip pat pateikiama marginalizacija, segregacija, atsiskyrimas (arba separacija) bei asimiliacija kaip kitos akulturacijos proceso formos ir pasekmės. Šis modelis visų pirma padeda aiškiai atskirti integracijos ir asimiliacijos terminus, kurie dažnai tapatinami ar laikomi sinonimais aprašant ir tiriant etninius reiškinius. J. Berry pagrindiniu integracijos ir asimiliacijos skirtumu laiko asmens identiteto išsaugojimą. Šalia kitos kultūros ypatybių perėmimo įvykusios integracijos atveju asmens identitetas išsaugomas, o asimiliacijos atveju – neišsaugomas. Panašiai asimiliacijos terminą apibrėžia ir T. Leončikas, akcentuodamas asimiliacijos kaip „vienos grupės individų įsiliejimą į kitų grupę prarandant atskirą tapatybę“⁴⁸ proceso sudėtingumą. Ir asimiliacija, ir integracija yra dviejų dimensijų reiškiniai⁴⁹, kurių pirmoji dimensija sietina su pokyčiais etninės grupės viduje, o antroji – su daugumos visuomenės nuostatomis ir santykiu su mažumų grupe ar grupėmis. Jei apie vykstančią asimiliaciją byloja etninių mažumų prarandama tautinė tapatybė, bet įgyvendinamas jų siekis supanašėti su gyventojų daugumos grupe. Tai integracijos proceso sėkmę atspindi „pasiektas statusas ir išlaikytas etniškumas“⁵⁰.

Čia kyla dar vienas klausimas. Jei akulturacija yra įprasta laikyti kultūros perėmimo procesu, pavyzdžiui, kai etninė mažuma iš dominuojančios tautos perima tam tikrą dalį (ar net visą) jos kultūrą, tai kuo tuomet skiriasi integracijos terminas nuo akulturacijos, jeigu, skirtingai nei asimiliacijos atveju, įmanoma ir tik dalinis svetimės kultūros perėmimas? Akulturacijos termino neapibrėžtumą pastebėjo

⁴⁷ Schema išversta pateikiama N. Kasatkinos ir T. Leončiko knygoje „Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga“, Vilnius, 2003, p. 69.

⁴⁸ LEONČIKAS, Tadas. „Sociologinės asimiliacijos sampratos“, *Filosofija. Sociologija*. Nr. 4, Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2005, p. 9.

⁴⁹ Tas matyti ir pateiktoje J. Berry akulturacijos modelio schemoje (1 pav.). Tiek integracijos, tiek asimiliacijos atveju palaikomas sėkmingas ryšys su kitomis grupėmis ir atitinkamai išlaikoma arba neišlaikoma sava tapatybė. Dėl to šis modelis kitų tyrėjų vadinamas dvikrypčiu arba pliuralistiniu.

⁵⁰ KASATKINA Natalija, LEONČIKAS Tadas. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius, 2003, p. 73.

ne vienas etninių reiškinių tyrėjas. „Kartais akulturacijos sąvoka kritikuojama dėl jos sutapatinimo su asimiliacija; patį terminą siūlyta keisti interkultūracijos, inkultūracijos terminais,“⁵¹ – pastebi N. Kasatkina. Tačiau dar 1936 m. Redfield, Linton, Herskovits pastebėjo, jog akulturacijos terminas žymi reiškinius, vykstančius kontaktuojant skirtingų kultūrų grupėms ir tų sąveikų nulemtus pokyčius vienos ar abiejų grupių kultūros modeliuose. Šitaip akulturacijos terminas iš dalies tampa siauresnis ir labiau orientuotas į kultūros perėmimą, tačiau neliečia kitų socialinei integracijai būdingų aspektų, pavyzdžiui, dalyvavimo socialiniuose procesuose įvairiose visuomenės sferose, nors dėl to dažnai ginčijamasi. Akulturaciją iš esmės būtų galima lengviau tapatinti su asimiliacija, bet tik tokiu atveju, kai dvi skirtingos kultūros susijungia į visumą (dažniausiai kai etninė mažuma susilieja su dominuojančia tauta).

Išsiaiškinus integracijos ir asimiliacijos bei integracijos ir akulturacijos skirtumus, svarbu aptarti dažniausiai painiojamą integracijos ir adaptacijos santykį. Integracijos ir adaptacijos terminai bene dažniausiai maišomi ir pagal semantinę reikšmę traktuojami kaip sinonimai. Vieni tyrėjai etniškumo studijose renkasi adaptacijos terminą, kiti – integracijos, norėdami aprašyti etninių grupių sąveiką bei tos sąveikos rezultatus. Socialiniuose moksluose adaptaciją įprasta laikyti dvipusiu individo ir socialinės aplinkos sąveikos procesu. Tai įtakoja adaptacijos ir integracijos procesų panašumą ir lemia jų painiojimą ne tik etninių procesų tyrime, bet ir kituose kontekstuose.

Adaptaciją (lot. *adaptio* – prisitaikymas) bendrąja prasme įprasta laikyti tam tikra individo (arba organizmo) prisitaikymą. Socialinės adaptacijos terminas psichologijos terminų žodyne apibrėžiamas kaip „asmenybės prisitaikymas prie socialinės aplinkos. Socialinės adaptacijos turinį sudaro asmenybės socialinių poreikių patenkinimo dinamika“⁵². J. Berry išskiria⁵³ psichologinę ir sociokultūrinę adaptaciją. Pirmuoju atveju adaptacijos procesas suprantamas kaip individo ar grupės socializacija, vykstanti visą gyvenimą. Tačiau šiuo atveju svarbesnis sociokultūrinės adaptacijos apibrėžimas, nes būtent čia dažniausiai ir kyla nesusipratimų, painiojant ją su sociokultūrine integracija.

J. Berry apibūdindamas adaptacijos terminą pabrėžia pokyčių reikšmę, kurie vyksta individams ar jų grupėms sąveikaujant su aplinka. O sociokultūrinės adaptacijos sąvoka yra šiek tiek konkretesnė ir žymi individų prisitaikymą prie išorinių socialinių sąlygų, kultūrinių ypatumų bei gebėjimo prisitaikyti prie dominuojančios tautos aplinkos. N. Kasatkina pabrėžia, jog „svarbiausia socialinės adaptacijos

⁵¹ KASATKINA, Natalija. „Lietuvos etninių grupių adaptacijos ypatumai“, *Filosofija.Sociologija*, Nr. 4, 2002, p. 16.

⁵² Psichologijos žodynas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1999, p. 283.

⁵³ BERRY, John, „Immigration, Acculturation, and Adaptation“, *Applied psychology: an international review*, 46(1), 1997, p. 13.

sudėtinė dalis – individo siekių ir lūkesčių derinimas su jo galimybėmis ir socialinės terpės realijomis, įskaitant ir realių kliūčių lygmenį ir potencialias individo ir aplinkos raidos tendencijas⁵⁴. Pagrindinės etninių grupių adaptacijos dimensijos – tai etnokultūrinis tapatumas ir įgyjamas socialinis statusas.

Remiantis tuo, kas pasakyta, galima integraciją laikyti pavykusia adaptacijos forma, kuomet etninė grupė pasiekia norimą socialinį statusą, susisaisto su daugumos visuomene ir ima aktyviai veikti įvairiose visuomenės sferose, tačiau išlaiko savo identitetą, tuo tarpu ir dominuojanti tauta priima bei palaiko besiintegruojančiuosius. Šitaip sociokultūrinės integracijos procesas tampa savotiška dvipuse adaptacija, kuomet ir mažoji besiintegruojanti grupė prisitaiko prie titulinės, ir dominuojantieji prisitaiko prie visuomenės pokyčių, išleidus kitas atskiras kultūrinės grupes ar grupę, įvertinus jų skirtumus ir priimant juos tokius, kokie yra. V. Beresnevičiūtė etninių grupių integracijos sampratą sieja su „tam tikru pozityviu tikslu, numatančiu harmoningus, nekonfliktinius santykius visuose visuomenės lygiuose, lygias galimybes ir teises visiems piliečiams“⁵⁵. Nors šiame integracijos apibrėžime neatkreipiamas dėmesys į besiintegruojančios grupės kultūrinio tapatumo išlaikymą, čia atsispindi svarbi priėmimo reikšmė. Vykstant integracijos procesui priėmimo funkciją vykdo abi pusės⁵⁶.

Apibrėžus pagrindinius etninių procesų terminus ir išsiaiškinus tų procesų ištakas ir eigą dviejų ar daugiau etninių grupių sąveikos metu, svarbu sugrįžti prie sudėtingo, daugiadimensinio reiškinio – sociokultūrinės integracijos – kuri reikalauja atskiro, išsamesnio aptarimo.

2.2 Etninių grupių integracijos lygmenys

Pristatant John Berry pateiktą akulturacijos modelį, buvo apibrėžtas asimiliacijos, kaip visiško etninės mažumos susitapatinimo su daugumos visuomene, terminas bei išryškinti esminiai skirtumai tarp asimiliacijos ir integracijos proceso sąvokų apibrėžimo. Tačiau nubrėžti linijos, kuri skirtų šiuos du procesus, negalima visų pirma todėl, kad abu procesai yra iš tiesų šiek tiek panašūs ir persiliejęs, o be to asimiliacijos procesas skirtingų mokslininkų ar etninių procesų tyrėjų suvokiamas ir aprašomas nevienodai. Kaip jau buvo minėta, vieningas integracijos ar asimiliacijos apibrėžimas neegzistuoja, todėl kad etniniai procesai pasižymi savo neapibrėžtumu, daugiadimensiškumu, yra sunkiai tiriami

⁵⁴ KASATKINA, Natalija. „Lietuvos etninių grupių adaptacijos ypatumai“, *Filosofija. Sociologija*, Nr. 4, 2002, p. 16.

⁵⁵ BERESNEVIČIŪTĖ, Vida. „Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje“, *Etniškumo studijos*, Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 26.

⁵⁶ Sėkmingai integracijai, taip pat kaip ir sėkmingai asimiliacijai yra būtinas abiejų pusių priėmimas ir palankumas. Ir dominuojanti tauta turi priimti besiintegruojančią etninės mažumos grupę ir pati besiintegruojanti grupė turi turėti pakankamai motyvacijos pritapti prie kitos kultūros, priimti svetimos kultūros atstovus, toleruoti jų požiūrius, nuostatas, vertybes.

skirtingose šalyse. Dar 1964 metais pateiktoje klasikinėje asimiliacijos studijoje⁵⁷ Miltonas Gordonas išskyrė septynis asimiliacijos tipus:

1. Kultūrinė arba elgesio asimiliacija (dažnai dar įvardijama kaip akulturacija);
2. Struktūrinė asimiliacija (įsiliejimas į pirmines grupes arba daugumos visuomenės institucijas);
3. Vedybinė asimiliacija (mišrios santuokos, amalgamacija);
4. Identifikacinė asimiliacija (tautiškumo jausmo išsivystymas);
5. Nuostatų priėmimo asimiliacija (priėmimas be išankstinių nusistatymų);
6. Elgesio priėmimo asimiliacija (priėmimas be diskriminacijos);
7. Pilietinė asimiliacija (vertybių ir galios konflikto išnykimas).

Šie asimiliacijos tipai leidžia į integracijos procesą pažvelgti iš asimiliacinės etninių grupių integracijos proceso aiškinimo krypties ir įsitikinti, kad asimiliacija gali būti dalinė. Remiantis M. Gordono pateikta asimiliacijos klasifikacija, matyti tam tikra asimiliacijos proceso eiga. Viena ankstyvųjų asimiliacijos fazių M. Gordonas laiko kultūrinę asimiliaciją (kai etninė mažuma internalizuoja, pasisavina dominuojančios visuomenės normas, vertybes ar elgesio šablonus), o pabaigoje atsidūrusi struktūrinė asimiliacija traktuojama kaip galutinė ir pamatinė asimiliacijos fazė. Ši pamatinė M. Gordono tezė susilaukė gausios kritikos ir dėl galutinės asimiliacijos neįmanomumo, ir dėl fakto, kad „net ir struktūriškai asimiliuoti individai gali susidurti su visuomenėje paplitusiomis neigiamomis nuostatomis ir diskriminacija“⁵⁸. Nepaisant kritikos, M. Gordono pateikti asimiliacijos proceso lygmenys leidžia į etniškumo reiškinius pažvelgti atsargiau, nepriimant vienos kurios pozicijos, teorinės perspektyvos ar vieno aiškinimo kaip neginčytinai teisingo. Tik aprėpiant įvairių tyrėjų ir mokslininkų nuomones, nuostatas, skirstymus, aiškinimus, perspektyvas, apibrėžimus galima prieiti prie tikslesnės ir universalesnės tiesos.

Integracijos procesas, taip pat kaip ir asimiliacijos, yra sudėtingas, įvairiapusis reiškinys, nestokojantis interpretacijų. Štai pavyzdžiui, G. Engbersen, sekdamas G. B. Petersu, išskiria tris⁵⁹ socialinės integracijos dimensijas:

- ✓ Funkcinę (dalyvavimas svarbiausiose visuomenės institucijose);

⁵⁷ GORDON, Milton. *Assimilation in American life: The role of Race, Religion, and National origins*, Oxford University Press Inc., 1966, p. 71.

⁵⁸ LEONČIKAS, Tadas. „Sociologinės asimiliacijos sampratos“, *Filosofija. Sociologija*. Nr. 4, Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2005, p. 9.

⁵⁹ Štai pavyzdžiui G. Engberseno aptariama ir Van Doorno integracijos proceso dalijimą į dvi kryptis – socialinę emancipaciją (tvirtų socialinių, ekonominių ir politinių pozicijų pasiekimą) ir kultūrinę afirmaciją (kilmės šalies kultūrinių praktikų laikymasis)

- ✓ Moralinę (pilietinis dalyvavimas);
- ✓ Ekspresyvinę (individualių ir kolektyvinių tapatybių konstravimas)⁶⁰.

Pasak G. Engbersen, integracijos tikslas turėtų būti balanso tarp įvairių integracijos dimensijų ir sferų suradimas. Šios trys socialinės integracijos dimensijos leidžia į integracijos procesą pažvelgti kaip į įvairiapusį procesą, kurio kiekviena dimensija reikalinga sėkmingam integracijos įgyvendinimui. G. Engbersen, remdamasis G. P. Petersu (1993), pateikia aukščiau minėtų integracijos dimensijų santrauką (žr. 2 lentelė)

2 lentelė. G. P. Peterso integracijos dimensijų skirstymas

Dimensija	Funkcinė	Moralinė	Ekspresyvinė
Problema	Socialinis statusas (darbas, švietimas)	Socialinės normos	Kultūrinės išraiškos
Elgsenos tikslas	Lygybė ir nešališkumas	Įstatymų normos Pilietybė Socialinis glaudumas	Individualaus ir bendro tapatumo vystymas
Minusai	Socialinis ir erdvinis atskyrimas	Anomija ⁶¹ Dezintegracija	Atitolimas Tapatumo krizė

Matome, jog kiekviena dimensija turi savo tikslus, atspindi besiintegruojančiųjų siekius ir galimas neigiamas pasekmes. Galima nesunkiai išvelgti, jog ekspresyvinė dimensija atspindi kultūrinės integracijos proceso ypatumus, o moralinė ir funkcinė byloja apie socialinės ir struktūrinės integracijos savitumą. Šios dimensijos, integracijos į dominuojančią kultūrą proceso metu, gali reikštis ne visos, tačiau nors vienos jų trūkumas nulemtų nepilnos integracijos, anemijos, separacijos ar dezintegracijos susiformavimą. Pavyzdžiui, etninių mažumų individai, sėkmingai besinaudojantys visomis pilietinėmis teisėmis, mokantys daugumos kalbą, bet neperimantys daugumos visuomenės elgesio normų ar kultūrinių vertybių patys neskatina pilno integracijos proceso vyksmo. Sėkminga integracija į daugumos visuomenę vyksta tik tuo atveju, kai besiintegruojantieji, nors ir išlaikydami savo etninį tapatumą, dalinai perima dominuojančios kultūros normas, vertybes, elgesio šablonus.

⁶⁰ ENGBERSEN, Godfried. „Spheres of Integration: Towards a Differentiated and Reflexive Ethnic Minority Policy“, *Identity and integration: Migrants in Western Europe*, Great Britain: MPG Books Ltd., 2003, p. 59.

⁶¹ Tarptautinių žodžių žodyne anemijos terminas apibrėžiamas kaip „visuomeninių ryšių susilpnėjimas dėl moralinių vertybių, elgesio normų suirimo, tradicinės tautinės kultūros formų nykimo, dažnai dėl svetimos kultūros įsiveržimo“.

Daugybė autorių, nagrinėjančių bendruomenių integracijos klausimus, siūlo skirtingus šio proceso tyrimo principus, analizės galimybes. Štai, pavyzdžiui Avery M. Guest ir Keith R. Stamm (1993) savo veikalė „Bendruomenės integracijos dalys“⁶² analizuodami integracijos reiškinių pasitelkia tris dimensijas:

1. Individo statusą (formalų ir neformalų);
2. Individo socialinius ryšius su jo etnine grupe ir daugumos visuomene;
3. Ryšius su ankstesniąja bendruomene (prigimtinė grupe).

Šie autoriai analizuoja individo užimamų statusų įtaką integracijai ir pasirinktoms integracijos strategijoms. Čia akcentuojama individo statuso ir priklausymo arba tapatybės svarba vykstant integracijos procesui. Remdamiesi šiomis dimensijomis, jie atlieka bendruomenių integracijos tyrimus ir išskiria tris integracijos kryptis:

1. Bendruomenės socialinė integracija (lemiamas mokyklos, religinės bendruomenės vaidmuo);
2. Asmeninė integracija (rodikliai – įsitvirtinimas darbo rinkoje, pilnavertis laisvalaikio leidimas);
3. Formali, rezidentinė integracija.

Iš šių krypčių matyti, kad integracijos proceso dvilypiškumas, atsiskleidžiantis per įtraukimo ir priėmimo sąlygas. Tačiau tai tik viena interpretacija, tik vienas iš daugybės galimų integracijos lygmenų skirstymų⁶³.

Bene išsamiausia integracijos lygmenų tipologiją yra pateikęs Albertas J. Diazas (1993), nagrinėjęs vieną homogeniškiausių Europos valstybių – Švedijos – etnines mažumas ir pateikęs išsamią ir etniškumo procesų tyrimui reikšmingą socialinės integracijos tipologiją. Panašiai kaip ir anksčiau minėti tyrėjai jis išskyrė komunikacinę, rezidentinę, socialinę ir asmeninę dimensijas bei šalia pridėjo nemažiau svarbias šeimos, struktūrinę ir politinę dimensijas. *Komunikacinę dimensiją* A. J. Diazas siejo su kalbos mokėjimu ir žiniasklaidos vartojimu, kuris nulemia individo ar grupės informacinę ir komunikacinę kompetenciją, o ši leidžia vyksti integracijos procesui. *Rezidentinė dimensija* siejama su socialiniais santykiais gyvenamojoje vietoje, kurie nulemia socialinio kapitalo ir prestižo augimą, o tai savaime taip pat sąlygoja integraciją. *Socialinė dimensija* siejama su dalyvavimu socialiniuose santykiuose, socialinių kontaktų su daugumo visuomene palaikymu, šie procesai taip pat lemia

---

⁶² GUEST, A. M., STAMM, K. R. Paths of Community Integration. *Sociological Quarterly*. Vol.34. Issue 4, 1993, p. 581–595.

⁶³ Štai, pavyzdžiui, N. Gottlieb (1981) labai panašiai buvo išskyręs tris integracijos proceso analizės lygius: makro (apima socialinę integraciją ir dalyvavimą, įsitraukimą į institucijas, asociacijas, visuomeninį gyvenimą), mezo arba vidutinį lygį (socialiniai tinklai) ir mikro lygmuo (apima asmeninius santykius). Veenman (1995) skyrė du integracijos aspektus – formalų (švietimas, darbo rinka) ir neformalų bendravimą (laisvalaikio leidimas).

socialinio kapitalo augimą. *Šeimos dimensija* siejama su šeimos tinklu. *Struktūrinė dimensija* lemiamą dalyvavimo profesinėje sistemoje, ekonominiame gyvenime. *Politinė dimensija* siejama su pilietiniu dalyvavimu, pilietybės įgijimu. O asmeninė dimensija siejama su individualiu šeimos lygmeniu, tapatybės išsaugojimu, mišriomis santuokomis ir pan.

Ši A. J. Diazo klasifikacija svarbi ne tik savo išskirtų integracijos dimensijų gausa ir įvairumu, tačiau ir detalumu, kurio dėka atsiskleidžia ne tik besiintegruojančios etninės grupės ir priimančios grupės sąveikos svarba, bet pabrėžiamas ir akcentuojamas kitų integracijos veiksnių svarba.

Neabejotina tiesa, jog integracijos procesą įtakoja ir nulemia daugybė veiksnių (ekonominiai, komunikaciniai, psichologiniai, kognityvinių išteklių, motyvacijos, socialinio šalies konteksto ir kt.). Įvairių mokslininkų išskirtos ir apibrėžtos integracijos kryptys byloja apie integracijos proceso daugiadimensiškumą ir sudėtingumą. Tačiau tik visas kryptis sujungus į vieną bendrą sistemą būtų galima kalbėti apie pilnutinį įvairiapusės integracijos įgyvendinimą.

3. KLIŪTYS SOCIOKULTŪRINEI INTEGRACIJAI

Ksenofobija ir diskriminacija. 2001 m. vykdyto Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis Daugiau nei 40,6% visų Vilniaus apskrities gyventojų sudarė rusų, lenkų ir baltarusių etninės mažumos. Daugiausiai jų gyvena Šalčininkų, Vilniaus ir Švenčionių rajonuose. Daugiatautėje ir daugiakultūrinėje erdvėje, kur etninių mažumų atstovai nekalba arba prastai kalba valstybine gyventojų daugumos kalba, kyla nemažai bendravimo, švietimo, bendradarbiavimo problemų. Liuda Radzevičienė ir Dovilė Kantauskaitė, nagrinėjusios Lietuvos visuomenės nuomonę apie kitataučius, pabrėžia, kad „kitataučiams sunku likti nepastebėtiems, neatpažintiems ir dėl to jie tampa ypač pažeidžiami, priklausomi nuo visuomenėje vyraujančių stereotipų ir išankstinių nuostatų“⁶⁴. Šie stereotipai lemia tarpbendruomeninius santykius, formuoja etnines simpatijas ir antipatijas.

Bendruomenės, giminių, šeimos, draugų, kolegų, bažnyčios, mokyklos, žiniasklaidos ar net valstybės suformuoti tam tikri stereotipai apie vieną ar kitą etninę mažumą nulemia Lietuvos gyventojų daugumos požiūrius, nuostatas, kurie vėliau tampa realiomis kliūtėmis sėkmingai kitataučių integracijai į kultūrinę, socialinę bei darbo rinkas. Šitaip gimsta daug stipresnės problemos – socialinė nelygybė, atskirtis, diskriminacija, izoliacija. Suvokdami save kaip tam tikros etninės grupės nari, suformuojame tam tikrą psichologinį bendrumą su ta grupe, kuris paremtas „mes“ jausmu. Tuo tarpu kitos etninės grupės įvardijamos kaip „jie“, tarsi priešprieša „mums“. Mes imame vertinti kitus pro savo etninės grupės prizmę. Visuomenės tyrinėtojai pastebėjo, kad, nepaisant modernizacijos, etninėse grupėse išlieka nuostata asmeniniuose kontaktuose teikti pirmenybę savo grupės nariams.⁶⁵ Taip didesnė, įsigalėjusi etninė grupė, kurios atstovai sudaro didžiąją visuomenės dalį, ima priešišškai žvelgti į jų šalyje gyvenančius kitataučius, kitakalbius asmenis, kitas, mažesnes etnines grupes, nepripažinti jų bendros visuomenės dalimi. Būtent taip pradeda formotis ksenofobija. Tarptautinių žodžių žodyne ksenofobija apibūdinama kaip priešiškumas svetimšaliams, nenoras bendrauti su jais⁶⁶. Pasak Elizabeth Cashdan, ksenofobija yra glaudžiai susijusi su pilietybe ir pilietiškumu, kitais žodžiais tariant, su faktu, kad tu arba priklausai, arba nepriklausai visuomenei, ar šalis, kurioje gyveni, priima tave kaip savą⁶⁷.

⁶⁴ RADZEVIČIENĖ, Liuda, KANTAUSKAITĖ, Dovilė. „Visuomenės požiūris į kitataučius: integracijos problemos ir galimybės“, *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr.2 (18), 2008, p. 180.

⁶⁵ KASATKINA, Natalija, LEONČIKAS, Tadas. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: „Eugrimas“, 2003, p. 103-104.

⁶⁶ Kompiuterinė tarptautinių žodžių žodyno versija.

⁶⁷ CASHDAN, Elizabeth. “Ethnocentrism and Xenophobia: A Cross-Cultural Study”, *Current Anthropology*, T. 42, Nr. 5, 2001, p. 761.

Taigi į šią situaciją vertėtų pažvelgti atidžiau. Gyventojų dauguma, suvokdami save kaip vieną, bendrą kalbą šnekančią tautą, jaučia priešišumą ir yra negatyviai nusiteikę prieš etnines mažumas, visų pirma dėl to, kad žvelgia į juos kaip į „kitus“, kaip į „svetimus“, kita kalba kalbančius, saugančius kitokią istorinę atmintį, kitokias tradicijas, individus, o ne kaip į visuomenės dalį. Be to, gyventojų dauguma jaučiasi pranašesnė už kitas etnines grupes, gyvenančias jų teritorijoje, nes jie yra didžioji, valdančioji tauta, nes jų gimtoji kalba yra jų valstybinė kalba, o etninių mažumų grupės, žvelgiant iš šios perspektyvos, yra tik kitakalbiai atvykėliai, kuriems solidari šalies visuomenė suteikė lygias teises su visais tos valstybės gyventojais. „Sava kalba lietuviams kaip ir daugeliui kitų tautų tapo savotišku vienybės raktu, lietuviškos tapatybės šerdimi“⁶⁸, todėl priešiškumas „kitam“, pranašumo jausmas iš dalies yra nulemtas kalbos.

Kalba sąlygoja ir kitas etninių mažumų problemas, viena aktualiausių – galimas ksenofobijos rezultatas – diskriminacija dėl etninės kilmės. Pasak ksenofobiją ugdymo įstaigose tyrinėjusio Andriaus Sprindžiūno, diskriminacija gali pasireikšti įvairiomis nepakantumo formomis, tokiomis kaip ignoravimas, vengimas, niekinimas, atsisakymas plėtoti santykius, griežtų teisinių sankcijų taikymas, įprastų pilietinių teisių nepripažinimas ar net smurtas ar atviros neapykantos demonstravimas⁶⁹. Gyvenant daugiatautėje ir daugiakalbėje visuomenėje, tenka išmokti pakantumo, solidarumo, tačiau išvengti konfliktų, nesusipratimų, nuomonių su etninių mažumų atstovais susikirtimų yra sunku

Kai kurie mokslininkai teigia (R. Rose, R. K. Merton), kad tam tikros nuostatos gali pateisinti diskriminacijos egzistavimą. Robertas Mertonas dar 1968 metais pasiūlė nuostatų ir diskriminacijos tipologiją, pagal kurią dominuojančios grupės pagal požiūrį į etnines mažumas yra skirstomos į:

- ✦ Aktyvius fanatikus (prietaringi, atvirai diskriminuojantys);
- ✦ Nedrąsius šalininkus (prietaringi, tačiau bijantys diskriminuoti dėl visuomenės spaudimo);
- ✦ Nepatikimus liberalus (neprietaringi, bet diskriminuojantys dėl visuomenės spaudimo);
- ✦ Patikimus liberalus (neprietaringi ir nediskriminuojantys).

R. Mertono aprašyti diskriminacinių nuostatų tipai egzistuoja ir šių dienų visuomenėje. Etninėms mažumoms tereikia nuspręsti, kaip į tokią diskriminaciją reaguoti – prisitaikyti prie jos arba jai priešintis. Kaip ir visame pasaulyje, taip ir Lietuvoje pasitaiko etninių mažumų diskriminacijos atvejų, tačiau žvelgiant pasaulio mastu, etninės diskriminacijos klausimas nėra toks aktualus ir grėsmingas

⁶⁸ POTAŠENKO, Grigorij. *Lietuvos tautinės mažumos*, Kaunas: „Šviesa“, 2007, p. 116.

⁶⁹ SPRINDŽIŪNAS, Andrius „Lietuvos moksleivių ksenofobijos ir politinės tolerancijos bruožai“, *Acta Pedagogica Vilnensia*, Nr.16, 2006, p. 75.

kaip, pavyzdžiui, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Nyderlanduose ar Nikaragvoje. Lietuvoje, kur būdingas palyginti aukštas homogeniškumo lygis, taip pat pasitaiko ksenofobijos ir etninės netolerancijos apraiškų. Tačiau tam kelių sėkmingai užkerta atitinkami dokumentai⁷⁰.

Agorafobija ir atskirtis. Valstybinė kalba dažnai traktuojama kaip pagrindinis etninių mažumų socialinės ir kultūrinės integracijos į gyvenamosios šalies visuomenę būdas ir rodiklis. Todėl jos mokėjimas etninių mažumų atstovams dažnai atveria ir didesnes perspektyvas gyvenant toje šalyje. Dauguma tyrėjų, besigilinančių į Lietuvos etninių mažumų klausimus patvirtintų, jog šių etninių grupių atstovai neabejotinai suvokia svarbų valstybinės lietuvių kalbos vaidmenį kasdieniame gyvenime, bendravime, švietime, darbo rinkoje. Jie įsitikinę, kad gerai nemokėdamas valstybinės kalbos, užimsi prastesnes pareigas darbe, gausi mažesnę atlyginimą ir apskritai retai kada galėsi laisvai išreikšti savo nuomonę atstovaujant įmonei ar svarbių susirinkimų metu. Tačiau šitokią vertinimą sukūrė patys žmonės, patys etninių mažumų atstovai, dėl prasto valstybinės kalbos mokėjimo arba visiškai nemokėjimo retai kada užimantys svarbius valstybinius postus, ar aukštas pareigas darbe. Bet ar tai nėra tik dar vienas sukurtas stereotipas, išsiugdyta baimė, nepasitikėjimas? Kalbėdamas lietuviškai prasčiau nei gyventojų dauguma, etninės mažumos atstovas jaučiasi menkesnis už juos, save ir savo gebėjimus ima vertinti prasčiau, šliejasi prie savo grupės, kuri turi panašius kalbinius gebėjimus, jaučiasi išstumiamas iš visuomenės, išgyvena atskirtį. Šitai suteikia pagrindą izoliavimuisi ir agorafobijai (gr. *agora* – turgaus aikštė + *phobos* – baimė), verčiant pažodžiui tai reikštų turgaus ar atvirų prekyviečių baimę. Etninę agorafobiją būtų galima traktuoti kaip viešumo baimę, to sąlygotą nenorą dalyvauti visuomeniniame gyvenime, užsisklendimą, nenorėjimą peržengti savo etninės bendruomenės ribų. Nemokėdami valstybinės kalbos etninių mažumų atstovai patys izoliuojasi nuo politinio valstybės valdymo ir visuomeninio gyvenimo. „Apskritai sutinkama, kad atskirties reiškinys yra susijęs su menkomis materialinėmis ir socialinėmis galimybėmis bei gebėjimais dalyvauti socialiniame, ekonominiame, politiniame ir kultūriniame gyvenime bei susvetimėjimu ar atitolimu nuo visuomenės daugumos. Taigi socialinė atskirtis yra universali kategorija, kalbanti apie veiksnis,

---

⁷⁰ Rasinės ar tautinės neapykantos kurstymas draudžiamas 25 Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsniu, bet kokia diskriminacija tautiniu arba etniniu pagrindu netoleruojama (29 straipsnis). 37 Konstitucijos straipsnis numato, kad tautinės mažumos turi teisę ginti ir puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius. O tautinių mažumų įstatymas Lietuvos respublikos piliečiams, nepriklausomai nuo jų etninės kilmės, garantuoja lygias politines, ekonomines ir socialines teises bei laisves, pripažįsta tautinį identišumą, kultūros tęstinumą, skatina tautinę savimonę bei jos saviraišką.

atskiriančius individus ar grupes nuo dalyvavimo visuomenės gyvenime⁷¹. Taigi, saviizoliacija, arba atskirtis, gali būti traktuojama kaip dezintegracijos rezultatas, sukeliantis įvairių neigiamų individo psichikos reakcijų. Atsiskyres nuo visuomenės kitakalbis etninės mažumos narys gali prarasti norą ir nebesistengti mokytis valstybinės kalbos, vengti žmonių, kuriems valstybinė kalba yra gimtoji, o atsidūrus prie tokių jausti nepilnavertiškumo, nepasitikėjimo savimi, bejėgiškumo, gėdos jausmą.

Sociolingvistas Kevin Lang savo straipsnyje pristatydamas diskriminacinę kalbos teoriją, į etninių mažumų kitakalbiškumą pažvelgia iš kitos pozicijos. „Mažumos grupė visuomet stengsis išmokyti daugumos kalbą, nei atvirksčiai. Kalbos, kuria kalba gyventojų dauguma, juos moko mokyklose, igudę etninių mažumų atstovai stengsis būti labiau išsimokslinę nei jų kolegos, priklausantys gyventojų daugumai.“⁷² K. Lang atskleidžia kitą kalbų mokymosi perspektyvą, kurios dažnai nemato ir nevertina patys etninių mažumų grupių atstovai. Jie puikiai mokėdami kalbėti savo gimtąja kalba (rusų ar lenkų), kuri turi užsienio kalbos statusą gyvenamojoje šalyje, jau turi privalumą, ir yra pranašesni gyventojų daugumą, ir visų pirma turi didesnes galimybes darbo rinkoje. Vis labiau įsigalint tarptautinei komunikacijai, tarptautiniams įmonių bendradarbiavimams, kiekvienos užsienio kalbos mokėjimas (tuo tarpu ir lenkų bei rusų) tampa pirmaujančiu privalumu, o jei šalia to individas moka kalbėti lietuviškai, supranta, ko reikalauja darbdavys, geba lietuviškai dėstyti savo mintis, jie iš tiesų aplenks ne vieną gyventojų daugumai priklausantį kolegą.

N. Kasatkina ir T. Leončikas, pasitelkę apklausos metodą, tyrinėjo Lietuvos etninių grupių atskirtį. Vienas iš jų apklausoje pateiktų klausimų buvo – kokie dalykai svarbiausi norint gauti gerą darbą. „Kiekvienoje nelietuvių grupėje vidutiniškai penktadalis respondentų mano, kad, norint gauti gerą darbą, svarbu būti lietuviu“⁷³. Tačiau patys tyrėjai mano, jog toks vertinimas neatspindi realios diskriminacijos Lietuvos darbo rinkoje. Tai greičiau nepasitikėjimo, ar socialinės nesėkmės priežasčių priskyrimas tautiniams dalykams.

L. Radzevičiūtės ir D. Kantauskaitės atlikto tyrimo apie požiūrį į kitataučius duomenimis, žmonės yra linkę daugiau teigiamai negu neigiamai vertinti kitataučius arba kitakalbius, dominuojančios etninės grupės atstovai stengiasi elgtis tolerantiškai, laikytis liberalių nuostatų: „Keičiantis vertybėms, nuostatoms, gyvenimo būdui, spartėja ir žmonių požiūrio kaita į kitataučius, vis mažiau respondentų juos vertina kaip potencialią grėsmę savo pačių identiteto nyksmui, <...> nustatyta,

⁷¹ KASATKINA, Natalija, LEONČIKAS, Tadas. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: „Eugrimas“, 2003, p. 103.

⁷² LANG, Kevin “A Language Theory of Discrimination”, *The Quarterly Journal of Economics*, May, 1986, p. 363-364.

⁷³ KASATKINA, Natalija, LEONČIKAS, Tadas. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: „Eugrimas“, 2003, p. 111.

kad tiriamieji ne tik palankiai vertina kitataučių integravimosi galimybes, bet ir supranta problemas, kylančias jiems gyvenant ne prigimtinėje aplinkoje⁷⁴. Gyventojų dauguma, nejausdama asimiliacijos su etninėmis mažumomis grėsmės, tampa palankesni, nuolaidesni, per ilgą laiką pripranta, kad šalia gyventojų daugumos gyvena kita kalba kalbančios etninės mažumos. „Tyrimo rezultatai rodo, kad respondentai linkę pritarti teiginiui, jog darbas gali palengvinti kitataučių integraciją, nes dirbdamas asmuo plėtoja socialinius, komunikacijos, kalbinius įgūdžius“⁷⁵. Veikdamas individas gali įgyti naujų bruožų, naujų savybių ir pats formuodamas save kaip asmenybę gali nesunkiai po truputį keisti visą aplinką. Lietuvos visuomenėje, besikeičiant kartoms, iš tiesų matyti šviesesnės, etninių mažumų gyvavimui palankesnės tendencijos. Etninių mažumų atžalos savo kalbiniais gabumais ir integracijos į šalies visuomenę lygiu, jau seniai aplenkę savo tėvus ir senelius, kurie savo gyvenimą nugyvenę Lietuvos teritorijoje, taip ir neišmoko kalbėti valstybine kalba.

---

⁷⁴ RADZEVIČIENĖ, Liuda, KANTAUSKAITĖ, Dovilė. „Visuomenės požiūris į kitataučius: integracijos problemos ir galimybės“, *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr.2 (18), 2008, p. 180-183.

⁷⁵ RADZEVIČIENĖ, Liuda, KANTAUSKAITĖ, Dovilė, p. 184.

4. ŽINIASKLAIDOS VAIDMUO SOCIOKULTŪRINĖS INTEGRACIJOS PROCESĖ

Kurdami demokratinę visuomenę susiduriame su skirtingų tautų istorija, papročiais, kultūros ar religijos taisyklėmis, charakterio bruožais, gyvenimo būdu ir kalbomis. Kaip jau aptarta anksčiau, etninės mažumos, gyvendamos šalia gyventojų daugumos ir kalbėdamos skirtingomis kalbomis, nuolat susiduria su kalbų pasirinkimo galimybėmis. Aktualiausias – pasirinkimas tarp valstybinės ir gimtosios kalbos. Kokia kalba bendrauti namuose dažniausiai nulemia tėvai. Tėvai taip pat dažnai lemia ir pasirinkimą, į kokį darželį, mokyklą leisti savo atžalas. Mokslinėje erdvėje nemažai diskusijų⁷⁶, apie tai, kaip tėvų požiūris į kalbas tiesiogiai sąlygoja jų atžalų kalbinius įgūdžius, nuo tėvų įsitikinimų ir nuostatų neretai priklauso netgi tai, ar vaikas gerai mokės dvi kalbas (pavyzdžiui, gimtąją ir valstybinę), ar taip ir neišmoks gerai nė vienos iš jų. Kaip teigia psichologijos profesorius Robert C. Gardner, „būtent atmosfera namuose lemia moksleivių kalbinių įgūdžių pasiekimus“⁷⁷ Tuo tarpu etninių mažumų atstovams kalbų pasirinkimas ir mokėjimas tampa veiksmu, turėsiančiu įtakos integracijai į gyvenamosios šalies visuomenę, santykiams su titulinės tautos atstovais ir tolimesnio gyvenimo kokybei.

Etninių mažumų šeimos asmeninio gyvenimo sritis neturėtų būti laikoma uždara sfera. Ją, kaip ir bet kurią tipinę šeimą, nuolatos veikia vidinės ir išorinės aplinkos veiksniai – šeimos vertybės, įsitikinimai, pažiūros, tikėjimas taip pat reklama, politinė propaganda, viešieji ryšiai ar žiniasklaida. Žiniasklaida kaip priemonė yra galinga jėga, atliekanti daug svarbių funkcijų. Šalia pagrindinių – visuomenės informavimo, supažindinimo, nuomonių ir nuostatų formavimo, kultūros puoselėjimo ar nuovargio, nuobodulio išsklaidymo, galima išskirti dar vieną funkciją – ugdomąją. Šis žiniasklaidos vaidmuo yra akivaizdus ne tik šviečiamosiose laidose⁷⁸, bet gali būti įvardijamas kaip veiksnys, stimuliuojantis individų kalbų mokymąsi. Ugdomasis žiniasklaidos poveikis individo kalbų mokymuisi yra latentinis, ir trunkantis neapibrėžtą laiką.

Kai kurie mokslininkai, tyrinėję žiniasklaidą, kaip priemonę mokantis kalbų, teigia, jog „kasdienis žiniasklaidos vartojimas individo kalbos įgūdžius veikia labiau nei žodynai, gramatikos

---

⁷⁶ B. Bartman Anglijos, Vokietijos ir Olandijos moksleivių kalbų mokėjimo tyrimas (2005), R. C. Gardner tiriamieji socialinės psichologijos darbai apie motyvaciją ir požiūrius į kalbų mokymąsi (1972 ir 1985), J. McPake et al užsienio kalbų mokymosi vidurinėje mokykloje ypatumai (1999), A. Stables ir F. Wikeley keturiolikos-penkiolikos metų moksleivių požiūrių į kalbos mokymąsi tyrimas (1999) ir t. t.

⁷⁷ GARDNER, Robert C. „Attitudes and motivation: their role in second language acquisition”. In OLLER John W. and RICHARDS Jack C. (Eds) *Focus on the learner: pragmatic perspectives for the language teacher*, Rowley, MA, Newbury House, 1975, p. 239.

⁷⁸ Kaip pavyzdį galima pateikti ugdomąją laidą vaikams – „Gustavo enciklopedija“, arba laidą eismo dalyviams – „Ne vienas kelyje“, pažintinę TV laidą jaunimui – „Gimnazistai“ ir kt.

knygos, ar pedagogų pamokos. Šitaip kalbos mokomasi ir išmokstama tiesiogiai nesimokant, o klausantis to, kas patinka, žiūrint tą, kas mėgstama žiūrėti, skaitant tai, kas įdomu ir ką norisi skaityti⁷⁹. Kalbų individas gali mokytis ne tik mokykloje, universitete, namuose ar bendraudamas su draugais, bendradarbiais. Jos mokomasi ir kasdien skaitant spaudą, internetiniuose portaluose sekant naujienas, klausant radijo ir žiūrint televizijos laidas. Žiniasklaida, kurią individai kasdien vartoja jausdami informacijos ar pramogų poreikį, nuolat veikia jos skaitytojus, klausytojus ar žiūrovus.

Pasirenkama, girdima, nuolatos vartojama kalba padeda formuoti žmonių kalbinius įgūdžius, todėl ši ugdomoji žiniasklaidos funkcija itin reikšminga etninių mažumų grupėms. Būtent valstybinės kalbos mokėjimas įvardijamas kaip vienas svarbiausių faktorių, lemiančių sėkmingą etninių mažumų integraciją į kitos šalies visuomenę. Žvelgiant iš kalbos pasirinkimo perspektyvos, trys didžiausios Lietuvos etninių mažumų grupės – lenkai, rusai, baltarusiai – turi galimybę rinktis, kokia kalba žiūrėti televiziją, klausytis radijo ar skaityti spaudą. Rusų, lenkų kalbų mokėjimas leidžia šioms etninėms mažumoms neapsiriboti vien tik lietuviškos spaudos skaitymu ar lietuviškų programų žiūrėjimu, šitaip atsiranda galimybė žmonėms išgirsti, pamatyti, sužinoti, kaip tam tikra naujiena pristatoma ne tik Lietuvos, bet ir užsienio šalies žiniasklaidoje. Taip pat etninių mažumų atstovų pasirinkimas, kokia – valstybine ar gimtąja – kalba vartoti žiniasklaidą gali atspindėti jų nuostatas, pasiryžimą išsaugoti savo etninę tapatybę, norą integruotis, arba atvirkščiai, rodyti jų norą izoliuotis nuo dominuojančios etninės grupės, gyvenamosios šalies kultūros ir įvykių.

Žiniasklaida, kasdienėje sąveikoje su etninių mažumų atstovais, tampa ne tik informavimo, bet ir natūraliu kalbos įgūdžių ugdymo būdu, kuris vėliau, nors ir ne tiesiogiai, bet intensyviai veikia etninių mažumų integracijos į gyvenamosios šalies visuomenę procesą. Skirtingi tradicinės ir elektroninės žiniasklaidos produktai, aprėpiantys paties įvairiausio amžiaus auditoriją, turi galimybę veikti žiūrovus nuo mažų dienų iki gilios senatvės. Vis dėlto darbe aptariamas ugdomasis žiniasklaidos poveikis lemia ne tik pozityvius sociokultūrinės aplinkos vystymosi procesus, bet taip pat gali sąlygoti ir neigiamų santykių formavimąsi. Todėl žiniasklaida, kaip tarpininkas, veikiantis etninių mažumų kalbą ir vėliau sąlygojantis jų integracijos į šalies visuomenę procesą, reikalauja išsamesnio aptarimo.

---

⁷⁹ FALLAHKHAIR, Sanaz, MASTHOFF, Judith, PEMBERTON, Lyn, *Learning Languages from Interactive Television: Language Learners reflect on Techniques and Technologies*, p. 1, [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2011 vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.csd.abdn.ac.uk/~jmasthof/Publications/EdMedia04.pdf>.

4.1 Žiniasklaida, jos formos ir funkcijos

Žinios ir žiniasklaida neatsiejama visuomenės gyvenimo dalis. Žodžiu „žiniasklaida“ įprastai įvardijama žurnalistikos kūriniai, visuomenės informavimo priemonės ir net pats informacijos skleidimo procesas. Didžiąją dalį žinių apie savo šalį ir joje vykstančius procesus, apie viso pasaulio reikšmingus įvykius ir svarbiausias naujienas žmonės gauna iš žiniasklaidos. Vakarų žiniasklaidos tyrėjas, masinės komunikacijos teoretikas Denis McQuail žiniasklaidą apibrėžia kaip:

1. Komunikacijos kanalus, kuriais perduodami pranešimų srautai, parengti keleto žmonių ir skirti gyventojų daugumos vartojimui;
2. Priemonę, nurodančią į masinės komunikacijos pranešimus, skirtus plačios auditorijos vartojimui per tam tikras technologines priemones;
3. Masinės komunikacijos priemonės⁸⁰.

Keičiantis visuomenės komunikacijos reikmėms, keičiasi ir žiniasklaidos vartojimo įpročiai, todėl šiuolaikinės žiniasklaidos sąvoką nusakyti ir apibrėžti sudėtinga. Įmanoma įvardyti jos formas, apčiuopti galimus poveikio būdus. Tačiau išsamiai žiniasklaidos ir ją vartojančios visuomenės sąveikos apibūdinti būtų neįmanoma.

Spauda, radijas, televizija – įvairios žiniasklaidos formos tapo pajėgios pasiekti platų vartotojų ratą. Naujienos tapo prieinamesnės ne tik vyresnio, pensinio amžiaus, bet ir vidutinio amžiaus žmonėms. Taip pat atsirado galimybė vartotojui pačiam atsakyti į klausimą, kokias žiniasklaidos priemones jis nori rinktis. Didelį perversmą žiniasklaida įvykdė atsiradusi internetinėje erdvėje. Šie radikalūs pokyčiai iš esmės pakeitė jaunosios kartos naujienų vartojimo įpročius. Žiniasklaida virtualioje erdvėje per labai trumpą laiką tapo pajėgi pasiekti net laikraščių vengiančius ir laiko televizijos žiūrėjimui neturinčius jaunosios kartos atstovus.

Žiniasklaida elektroninėje erdvėje atvėrė naujas galimybes – nebereikia eiti į parduotuvę biblioteką ar spaudos kioską, nebereikia leisti pinigų mėgstamų laikraščių ar žurnalų prenumeratai, filmai, koncertai, nemažai laidų (ypač užsienio), netgi karščiausių naujienų reportažų galima surasti internete. Radijo mėgėjams nebereikia nė radijo imtuvo, o karščiausių naujienų sekėjai internetiniuose žinių portaluose gali rasti nuolat atnaujinamą informaciją. Internetinė žiniasklaida šiuolaikiniam žmogui darosi vis patrauklesnė už tradicinės žiniasklaidos priemones, ne vien laiko taupymu (interneto dėka laiko tarpas tarp to, kada informacija yra gaunama ir kada pateikiama auditorijai, sumažėjo iki

---

⁸⁰ MCQUAIL, Denis. *Mass Communication Theory. An Introduction*. London: Sage, 1994, p. 348.

minimumo, per kelias sekundes vartotojas gali prisijungti prie rūpimo informacijos šaltinio internete), bet ir galimybe pačiam skaitytojui prisidėti prie naujienų kūrimo, informacijos skleidimo visuomenei.

Kaip pastebi profesorius Mohan J. Dutta-Bergman, jau daugiau kaip dešimt metų tyrinėjantis tradicinę ir internetinę žiniasklaidą, jos poveikį visuomenei bei žmonių žiniasklaidos vartojimo ypatumus, skirtingi individai skiriasi ne tik savo pomėgiais, įpročiais, tikslais ir tuo, kokios naudos tikisi gauti rinkdamiesi vienokią ar kitokią žiniasklaidos priemonę. M. J. Dutta-Bergman atlikto tyrimo⁸¹ rezultatai rodo, jog tradicinės ir elektroninės žiniasklaidos vartotojai visų pirma skiriasi savo demografiniais duomenimis, elektroninę žiniasklaidą vietoj tradicinės dažniau renkasi jaunesnio amžiaus, aukštesnio išsilavinimo ir didesnes pajamas gaunantys žmonės. Todėl negalime vienareikšmiškai teigti, kad žiniasklaida, persikėlus į elektorinę erdvę visiškai pakeitė vartotojų įpročius. Visų pirma, reikia atkreipti dėmesį, kad tik 65 proc. Lietuvos namų ūkių turi galimybę naudotis internetu. Likusioji dalis interneto prieigos neturi, problematiškiausi ir mažiausiai internetu besinaudojantys išlieka kaimo gyventojai, bedarbiai ir vyresni nei 50 metų žmonės⁸². Statistika rodo, kad rinktis iš visų esamų žiniasklaidos priemonių gali ne visi. Todėl ir elektroninė žiniasklaida, nors ir populiarėjanti, aplenkė tradicinės žiniasklaidos priemonių kol kas nepajėgtų. Taip pat internetinė žiniasklaida nusileidžia televizijai, radijui ir spaudai informacijos patikimumu. Kiekvienas gali turėti internetinę svetainę, o kas joje bus publikuojama, priklauso tik nuo paties svetainės autoriaus.

Aptarus žiniasklaidos rūšis ir jų santykį su šiuolaikiniu vartotoju, susidarė labai nevienalytis vaizdas – skirtingos žiniasklaidos priemonės pasiekia skirtingo amžiaus auditorijas, tačiau prieinamesnės ir daugiau vartojamos išlieka tradicinės visuomenės informavimo priemonės. Interaktyvios internetinės žiniasklaidos savybės leidžia ją laikyti nauja žiniasklaidos rūšimi, kuriai būdingi nauji informacijos pateikimo būdai, kintanti auditorijos galios reikšmė, griaunamas nusistovėjęs visuomenės informavimo priemonės apibrėžimas. Nepaisant skirtingų naujosios ir tradicinės žiniasklaidos pasirinkimo motyvų, darbe į žiniasklaidą žvelgiama, kaip į vienalytę priemonę,

---

⁸¹ DUTTA-BERGMAN, Mohan J. “Complementarity in Consumption of News Types Across Traditional and New Media”, *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 48(1), 2004, p. 41-60.

⁸² Duomenys iš rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanijos „Baltijos tyrimai“ atliktos apklausos rezultatų. Tyrimas atliktas 2011 m. balandžio 14-17 d., apklausiant 504 Lietuvos gyventojus (nuo 18 metų). Apklausos rezultatų paklaida neviršija 4,5 proc. [interaktyvus] 2011, [žiūrėta 2011 m. gegužės 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.euractiv.lt/lt/straipsnis/3375/-baltijos-tyrimai-pagal-interneto-prieiga-namu-ukiuose-lietuva-lenkia-daugeli-europos-valstybiu> .

sąveikoje su auditorija atliekančią daug įvairių funkcijų. Vilniaus universiteto Žurnalistikos instituto docentė Audronė Nugaraitė išskiria⁸³ šešias svarbiausias žiniasklaidos funkcijas:

1. Informuojamoji (surinkti, apdoroti ir išplatinti visuomenę dominančią, jos interesus atitinkančią informaciją);
2. Šviečiamoji (padėti informacijos gavėjui sutapatinti, atsirinkti, įvertinti per įvairius šaltinius gaunamą informaciją);
3. Socialinė (padėti individui adaptuotis socialinėje tikrovėje);
4. Valdžios kontrolė ir kritika;
5. Konstrukcinė (padėti suvienyti skirtingų interesų žmones);
6. Mobilizacinė (skatinti veikti, priimti sprendimus).

Kiti mokslininkai žiniasklaidai priskiria daugiau funkcijų, šalia paminėtų atsiranda – visuomenės nuomonės formavimo, reklaminė ir pramoginė funkcijos⁸⁴, taip pat normų ir vertybių perdavimo, mokslo žinių skleidimo ir švietimo funkcijos⁸⁵. Toks didelis žiniasklaidai priskiriamų funkcijų skaičius rodo jos svarbą ir neginčijamą įtaką formuojant visuomenę, jos nuomones ir nuostatas. Pavyzdžiui, politologas, socialinių mokslų daktaras Lauras Bielinis išskiria masinės komunikacijos lygmenis – informacinį, percepcinį, interaktyvų, seduktyvųjų ir atitraukiantį dėmesį. Iš kurių interaktyvųjų lygmenį apibūdina šitaip: „Masinės komunikacijos priemonių dėka bendraujame, veikiamo vienas kitą. Tai ne tik pasikeitimas bendravimo ženklais, bet ir bendro veikimo organizavimas, bendras darbas“⁸⁶.

Atsispiriant nuo šios docento L. Bielinio minties, interaktyvųjų lygmenį būtų galima praplėsti dar vienu veiksmu. Žiniasklaidos pagalba mes ne tik galime dalintis su kitais išpūdžiais, nuomonėmis, diskutuoti, polemizuoti, kurti. Kasdien vartodami įvairias žiniasklaidos priemones – neišvengiamai susiduriame su kalbos reiškiniu, kuris tiesiogiai veikia individą, per įprastą, kasdienį procesą – skaitymo ar klausymo metu. Tai būtų galima priskirti prie žiniasklaidos daromo poveikio žmogui fenomenų, tačiau šis poveikis būtų tiesioginis ir iš esmės yra pozityvus. Nes jo rezultatas – geresni kalbos, kuria vartojama žiniasklaida, įgūdžiai.

---

⁸³ NUGARAITĖ, Audronė. „Visuomenės informavimo priemonių vaidmuo politiniame gyvenime“, *Informacijos mokslai: mokslo darbai* Nr. 5(2), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1996, p. 14.

⁸⁴ ПАНАРИН, Игорь. *Информационная война и дипломатия*, Москва: Городец, 2004, p. 295.

⁸⁵ FÜRST, Maria. *Psichologija*, Vilnius: Lumen leidykla, 1998, p. 342.

⁸⁶ BIELINIS LAURAS. *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė*, Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 29.

4.2 Žiniasklaidos poveikis etninių mažumų integracijai

Daugelis pasaulį suvokia tokį, kokį jį pažįsta iš žiniasklaidos. Žiniasklaida, kasdien informuojanti, supažindinanti, išmokanti ar tiesiog linksminanti žmones, be abejonės turi ir teigiamų, ir neigiamų aspektų. Daug diskutuojama apie jos poveikį jaunimui, mažamečiams vaikams ar pensinio amžiaus sulaukusiems žmonėms. Kaip smurtas žiniasklaidoje veikia nepilnamečius, kaip lieknų modelių nuolatinis vaizdavimas veikia merginų psichiką, kaip tam tikrų temų kartojimasis skirtingose žiniasklaidos priemonėse padaro tas temas aktualias ir svarbias visuomenei ir t. t. Nemaža dalis žiniasklaidos tyrinėtojų susitelkė ties žiniasklaidos turiniu, jo tiesioginiu ir netiesioginiu poveikiu įvairaus amžiaus, skirtingos lyties, tautybės žmonėms. Šioje darbo dalyje bus analizuojamas galimas neigiamas ir teigiamas žiniasklaidos poveikis etninių mažumų grupėms, detaliau aptariant ugdomąjį žiniasklaidos poveikį, jo įtaką kalbų mokėjimui ir kitataučių sociokultūrinei integracijai į gyvenamosios šalies visuomenę.

Žiniasklaidos ir visuomenės sąveika, įskaitant ir visuomenės informavimo priemonių daromą įtaką etninių mažumų bendruomenėms, nagrinėjamos pasitelkiant socialinių mokslų teorines išvalgas, tačiau vis dar stokojama (ypač Lietuvoje) empirinių tyrimų, kurie analizuotų žiniasklaidos pagalba kuriamą tikrovę, jos įtaką visuomenės nuomonei, etninių mažumų integracijos procesui. Lietuvos socialinių tyrimų instituto tyrėjos V. Beresnevičiūtė ir M. Frėjūtė-Rakauskienė, analizuodamos žiniasklaidos ir etniškumo procesų santykį, pateikia svarbių pastebėjimų: „Informacijos srityje vykstantys pokyčiai, susiję su žinių pavertimu preke, įtikinėjimo akcentavimu ir kitais aspektais, neišvengiamai turi įtakos turiniui ir formoms. Marginalizuotos mažumos, socialinis užribis, tam tikrų grėsmių vaizdavimas yra žiniasklaidai dėkingos temos, galinčios staiga pritraukti visuomenės dėmesį ir padidinti leidinių reitingus“⁸⁷. Panašių straipsnių nesunkiai būtų galima rasti ne vienoje šalyje, užsiimančioje žiniasklaidos diskurso tyrimu. Tačiau, nors daugelyje šalių tokie žiniasklaidos tikslai demaskuojami, paskleista tam tikra informacija apie etnines mažumas ilgam įstringa visuomenės pasąmonėje, o tai skatina stereotipų kūrimąsi.

Lietuvos Visuomenės informavimo įstatyme nėra tokio straipsnio, kuriame būtų rašoma, kad viešosios informacijos rengėjai, platintojai ar žurnalistai privalo savo darbuose atspindėti etninių mažumų interesus – nušviesti jų gyvenimą valstybėje. Tiek Lietuvos Konstitucija, tiek ir Visuomenės informavimo įstatymas tik nedraudžia etninių bendrijų atstovams puoselėti savo kalbą, kultūrą ir

⁸⁷ BERESNEVIČIŪTĖ, Vida, FRĖJŪTĖ-RAKAUSKIENĖ, Monika, „Etinė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė“, *Etniškumo studijos*, Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 20.

papročius. Tai reikštų, kad visų pirma pačios etninės bendrijos turėtų rūpintis savo interesų atspindėjimu visuomenės informavimo priemonėse. Tačiau kaip pastebi etninių reiškinių tyrėjas Teun A. Van Dijk, etninės mažumos daugelyje šalių turi pakankamai silpną prieigą prie dominuojančios tautos atstovų valdomos žiniasklaidos ir būtent pastarieji nusprendžia, kas, kada ir kaip bus pateikiama, spausdinama ar transliuojama⁸⁸. Panaši situacija ir Lietuvoje. V. Beresnevičiūtės ir I. Nausėdienės atliktas trijų Lietuvos dienraščių straipsnių turinio tyrimas parodė, kad „tekstuose apie tautines grupes jos neretai vaizduojamos kaip į visuomenės gyvenimą neintegruotos, kriminalinės, socialiai neapsaugotos grupės, o asmenų, priklausančių šioms grupėms, problemos dažnai pateikiamos ypač pabrėžiant tautinę priklausomybę“⁸⁹.

Žiniasklaidos turinio analizės pajėgios atskleisti problemas, kurios sunkiai pamatomos, kurios susiformuoja per ilgą laiko tarpą ir kurių sprendimui nepakanka mokslininkų, tyrėjų išvalgų ir rekomendacijų. Nekvestionuojama žiniasklaidos turinio, tam tikrų temų parinkimo, reikšmingų žodžių akcentavimo ar apgalvoto teksto išdėliojimo įtaka auditorijai. Žmonės, žiūrėdami, klausydami, skaitydami, nieko neįtardami, yra veikiami vartojamos žiniasklaidos, jų nuostatos ir nuomonės iš lėto ir neakivaizdžiai yra formuojamos žiniasklaidos atstovų. Tačiau darbe siekiama aptarti ir teigiamą žiniasklaidos poveikį, tad palikdami etninių mažumų grupių vartojamos žiniasklaidos turinio aptarimą, susitelksime ties ugdomąja žiniasklaidos funkcija.

Edukologijos mokslų daktaras Vytautas Jakavičius, nagrinėdamas žiniasklaidos funkcijas ugdyme, yra išskyręs tris visuomenės gyvenime pasireiškiančias televizijos funkcijas:

1. Šviečiamąją – realizuojama per įvairią mokslus populiarinančią informaciją, kuri plečia gilina žinias;
2. Lavinamąją – priklauso nuo teikiamos informacijos turinio ir pobūdžio, nes informacijos turinys gali būti tiesiogiai teigiantis arba problemiškas, verčiantis intensyviai mąstyti, gretinti, analizuoti;
3. Auklėjamąją – reiškiasi pateiktos informacijos vertinimais, pažiūromis, siekiant juos įdiegti vaikams⁹⁰.

---

⁸⁸ VAN DIJK, Teun A., *New(s) racism: A discourse analytical approach*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 gegužės 31 d.] Prieiga per internetą: <http://www.discourses.org/OldArticles/New%28s%29%20racism%20-%20A%20discourse%20analytical%20approach.pdf>.

⁸⁹ BERESNEVIČIŪTĖ, Vida, NAUSĖDIENĖ, Inga. „Trys Lietuvos dienraščiai („Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos aidas“) apie tautines mažumas Lietuvoje“, *Sociologija: mintis ir veiksmai*, Nr. 1(3), 1999, p.78.

⁹⁰ JAKAVIČIUS, Vytautas. *Žmogaus ugdymas*. Įvadas į edukologijos studijas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1998, p.

V. Jakavičiaus išskirtas televizijos funkcijas nesunkiai būtų galima pritaikyti ir kitoms žiniasklaidos priemonėms. Jos rodo, kad ugdomasis žiniasklaidos poveikis pasiekia ne tik mažamečių vaikų auditoriją, bet ir kiekvieną individą, netgi nepriklausomai nuo žiūrimos laidos tematikos.

Kaip jau minėta anksčiau, ugdomasis žiniasklaidos poveikis nuolatos pasireiškia ir mokantis kalbų. Žmonės įprato žiniasklaidą vartoti kasdien, įvairioms paskirtims. Pramogos, poilsis, naujienos – viskas pasiekiamas vos įjungus kompiuterį, televizorių ar radijo imtuvą. Kasdien individų vartojamos skirtingos žiniasklaidos priemonės veikia jų kalbinius įgūdžius. Visas į klausytoją, skaitytoją ar žiūrovą plūstantis kalbos srautas stebimas ir fiksuojamas fiziologiškai žmogaus smegenyse. Darbe aptariami etninių mažumų valstybinės ir gimtosios kalbos mokėjimo lygiai, todėl aktualiausias mažumų kalbos, vartojant žiniasklaidą, pasirinkimas.

Kaip teigia L. Nevinskaitė, „žiniasklaidos pasirinkimo modeliuose ir tyrimuose kalba paprastai nėra įtraukiama prie pasirinkimo veiksnių, tačiau turėtų būti akivaizdu, kad vienas iš prieinamumo veiksnių yra būtent kalba, nes auditorija gali rinktis žiniasklaidą visomis kalbomis, kurias pakankamai moka“⁹¹. Atliktame tyrime siekta išsiaiškinti, ar etninių mažumų žiniasklaidos pasirinkimas vartoti viena ar kita kalba varijuoja skirtingose amžiaus grupėse, ir kokie galėtų būti kalbos pasirinkimo motyvai.

Remiantis A. Ramonaitės, N. Maliukevičiaus ir M. Degučio atlikto geokultūrinių nuostatų tyrimo duomenimis, Lietuvos gyventojai naujienas apie pasaulį ir savo valstybę daugiausiai gauna iš televizijos. Be to, prie televizoriaus lietuviai per dieną praleidžia daugiau nei skaitydami laikraščius ar vartodami kitas žiniasklaidos priemones⁹². Lietuvos gausiausių etninių mažumų grupių atstovai, norėdami žiūrėti televiziją jų gimtąja kalba, neišvengiamai turi tapti kabelinės ar palydovinės televizijos abonentai. Tiekėjų nustatytas mėnesinis mokestis leidžia džiaugtis plačiu įvairiausių kalbų programų pasirinkimu. Todėl dažnai etninių mažumų atstovai, norėdami žiūrėti filmus, žinias ir laidas jiems geriausiai suprantama kalba, neturi kitos išeities kaip užsisakyti mokamas kabelinės ar palydovinės televizijos paslaugas. Neišgalintys mokėti mėnesinio mokesčio retransliuotojams, pasilieka su keletu lietuviškų programų, kurių turinys netenkina ne tik pačių etninių mažumų, bet ir nemažos dalies visos šalies žiūrovų. Vis dėlto negalintys ir nenorintys užsisakyti mokamų televizijos programų retransliuotojų paslaugų, vis vien žiūri televiziją, ir tuos kanalus, kuriuos gali matyti nemokamai. Tai

⁹¹ NEVINSKAITĖ, Laima. „Žiniasklaida užsienio kalbomis Lietuvoje: ką renkasi vartotojai“, *Informacijos mokslai*, Nr. 51, 2009, p. 148-149.

⁹² RAMONAITĖ, Ainė, MALIUKEVIČIUS, Nerijus, DEGUTIS Mindaugas. *Tarp Rytų ir Vakarų: Lietuvos visuomenės geokultūrinės nuostatos*, Vilnius: Versus aureus, 2007, p. 51.

rodo, kad pasirinkimą, kokia kalba žiūrėti televiziją, gali nulemti nebūtinai pats žmogus, o susiklosčiusios aplinkybės, pavyzdžiui, žmogus, gaunantis didesnes pajamas, gali įsigyti palydovinę televiziją ir rinktis žiūrėti vien tik rusiškus, lenkiškus ar angliškus kanalus. O remiantis faktu, kad televizija yra populiariausia žiniasklaidos priemonė Lietuvoje, jos daromas poveikis etninių mažumų kalbos įgūdžių formavimuisi yra neabejotinai svarbus veiksnys, įtakojantis ir integracijos į šalies visuomenę eigą, ir santykius su dominuojančia etnine grupe.

Susiformavę žiniasklaidos vartotojo įpročiai, žiūrėti vienokias ar kitokias programas, klausytis tam tikros radijo stoties, skaityti mėgstamus laikraščius ar straipsnius spaudoje, dažniausiai keičiasi labai iš lėto. Žmonės prisiriša prie pamėgtų kanalų, stočių, laikraščių ar interneto portalų. Besirenkantys žiniasklaidą vartoti gimtąja kalba, dažniausiai labai prastai kalba (arba visai nekalba) valstybine kalba. O tie, kurie renkasi lietuviškas žiniasklaidos priemones, lengviau bendrauja lietuviškai. Vis dėlto brėžti griežtą ribą tarp žiniasklaidos vartotojų gimtąja ir valstybine kalba yra sudėtinga. Juolab, kad veiksmų, įtakojančių etninių mažumų atstovo kalbos mokėjimą ir integracijos lygį yra daug.

Aptartas žiniasklaidos ugdomasis poveikis veikia žiūrovų, klausytojų ir skaitytojų auditoriją nuo mažų dienų iki gilios senatvės. O pasirinkimas vartoti žiniasklaidą gimtąja ar valstybine kalba padeda formuojant pasirenkamos kalbos įgūdžius. Žvelgiant iš pozityviosios pusės, etninių mažumų gimtąja kalba informuojanti žiniasklaida padeda išsaugoti kitataučių kultūrinę tapatybę, nušviečia įvykius, aktualijas jiems suprantama kalba, tačiau atitolina nuo gyvenamosios šalies aktualijų ir valstybinės kalbos mokymosi. Tuo tarpu žiniasklaidos vartojimas valstybine kalba, nors ir formuoja jų lojalumą valstybei, moko valstybinės kalbos, tačiau kelia asimiliavimosi ir etninės tapatybės praradimo grėsmę.

5. KIEKYBINIS LIETUVOS ETNINIŲ MAŽUMŲ ŽINIASKLAIDOS VARTOJIMO YPATUMŲ TYRIMAS

5.1. Tyrimo tikslas, uždaviniai, hipotezės

Tyrimo tikslas – ištirti etninių mažumų žiniasklaidos vartojimo ypatumus.

Tyrimo objektas – etninių mažumų (lenkų, rusų, baltarusių) žiniasklaidos vartojimo ypatumai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti, kokia kalba tautinių mažumų atstovai dažniausiai bendrauja namuose ir viešose vietose;
2. Ištirti, kokias žiniasklaidos priemones ir kokia kalba etninių mažumų atstovai renkasi dažniausiai;
3. Išsiaiškinti, kokios problemos etninių mažumų atstovams iškyla bendraujant su lietuvių tautybės žmonėmis;
4. Nustatyti kartų sąveikavimo ypatumus ir jų įtaka kalbų mokėjimui

Tyrimo hipotezės:

- 1) Jaunesnės kartos atstovai dažniau naudojami internetu ir rečiau renkasi kitas žiniasklaidos rūšis;
- 2) Lietuvos etninių mažumų atstovai žiniasklaida labiau linkę vartoti savo gimtąją kalbą;
- 3) Lietuvos etninių mažumų atstovai labiau linkę bendrauti su savo etninės grupės nariais.

5.2. Tyrimo metodika

Kiekybinis tyrimas. Šiam tyrimui naudotas kiekybinis tyrimo metodas. Taigi tyrimui atlikti pasirinkta kiekybinė metodologija. Geriausiai kiekybinę metodologiją atskleidžia anketavimo metodas. Kiekybinį tyrimą atliktas taikant anketinę apklausą. Duomenis apdoroti su statistinių duomenų analizės SPSS (angl. *Statistical Package for Social Science, 17.0 Release*) programa. Atlikta apklausa leido surinkti informaciją iš trijų didžiausių etninių mažumų grupių – lenkų, rusų, baltarusių – ir ištirti šių grupių žiniasklaidos vartojimo ypatumus, gimtosios ir valstybinės kalbos mokėjimo bei vartojimo tendencijas. Atsižvelgiant į tai, gauti duomenys atspindi aktualias etninių mažumų problemas – dezintegraciją, nesugebėjimą pritaikyti prie gyventojų daugumos, izoliuotą grupių gyvenimą ir kt. Prieš pateikiant respondentams buvo atliktas anketos vertimas į rusų ir lenkų kalbas, (žr. Priedas Nr. 1) siekiant, kad respondantai nevaržomai galėtų pasirinkti jiems prieinamiausią ir suprantamiausią variantą.

Anketa susideda iš demografinės informacijos apie respondentus, informacijos apie kalbas, kuriomis respondantai kalba namuose, viešose vietose, darbe, ugdymo institucijose, taip pat anketoje yra klausimų, padedančių identifikuoti respondentų pasirenkamą žiniasklaidą bei klausimų kuriais siekiama gauti respondentų nuomonę apie tai, ar jie yra suinteresuoti mokytis valstybinės lietuvių kalbos, tobulinti šios kalbos įgūdžius. Anketoje naudojame uždari ir pusiau atviri klausimai, iš viso 19. Prie klausimų buvo nurodyti atsakymų variantai, iš kurių respondentams buvo galima pasirinkti vieną arba kelis atsakymus, taip pat buvo galima įrašyti savo atsakymo versiją. Anketinė apklausa turi ir trūkumų, pavyzdžiui, prie jų galima priskirti pačių respondentų nenorą pateikti tam tikrą informaciją; neapgalvoti atsakymai dėl laiko stokos, dėl ko gali nukentėti tyrimo rezultatų kokybė. Dėl to anketos klausimai sudaryti remiantis akademinėje literatūroje siūlomomis rekomendacijomis.

Anketą būtų galima suskirstyti į atskirus blokus:

- bendrosios žinios apie respondentą;
- kalbos vartojimo ypatumai;
- informacija apie vartojamos žiniasklaidos rūšis ir būdus;
- respondento kultūrinės ir kalbinės aplinkos charakteristika.

Anketinė apklausa – tyrimas atliktas anoniminio anketavimo būdu, naudojant sudarytą klausimyną. Klausimynas papildytas informacija tiriamajam, kaip pildyti anketos klausymus. Visą anketą sudaro 19 klausimų.

Statistinė analizė – duomenų statistinei analizei atlikti buvo naudojama SPSS programa, 17,0 versija ir grafiniam duomenų pavaizdavimui buvo naudojama Microsoft Excel programa. Atliekant atvejo ir kontrolės tyrimus, ryšys tarp įtakojančio veiksnio poveikio ir tiriamųjų grupės apskaičiuotas šansų santykiu. Apskaičiuojant šansų santykį naudotasi 2 x 2 lentelėmis. Statistinis patikimumas vertintas pagal reikšmingumo lygmens (Significance level) koeficientą (p). Šis koeficientas rodo, kad pastebėtas ryšys tarp kintamųjų yra neatsitiktinis ir parodo sąsają tarp jų. Statistiškai patikimu laikyta, kai koeficientas $p < 0,05$ arba $p < 0.001$. Tyrimo duomenų analizei atlikti, siekiant išsiaiškinti kokybinių požymių statistinį ryšį, naudota Chi kvadrato (χ^2) testas ir koreliacijų analizė.

SPSS programa atlikas klausimyno patikimumo patikrinimą, apskaičiuojant Cronbach alfa koeficientą, kuris įvertina skalės, kurioje yra keletas klausimų, turinio homogeniškumą, ar klausimai pakankamai atspindi tiriamą dydį. Klausimyno Cronbach alpha yra nemažas (0,713). Gauta gana aukšta

reikšmė leidžia teigti, kad šie, į klausimyną įtraukti teiginiai, yra glaudžiai susiję ir yra reikšmingi, todėl tinkami tirti pasirinktai situacijai.

5.3. Respondentų atranka

Tiriamųjų atranka. Apklausiai atlikti buvo pasirinktas netikimybinės tikslinės atrankos metodas.

Šis atrankos būdas pasirinktas todėl, kad yra objektyvus ir tikslus nagrinėjamų žmonių grupių atžvilgiu. Tikslinė atranka yra geriausias būdas gauti pakankamai objektyvius duomenis, kurių tikslumą galima būtų išmatuoti. Tuo būdu apklausti tik tam tikro amžiaus (nuo 15 metų) Švenčionių rajone gyvenantys ir tam tikrą pilietybę turintys respondentai (lenkai, rusai ir baltarusiai). Remiantis Statistikos departamento atstovų atsiųstais duomenimis (žr. Priedas Nr. 2), išsiaiškinta, kiek kokio amžiaus etninių grupių atstovų gyvena Švenčionių rajone.

Atlikti tyrimą su Švenčionių rajono gyventojais pasirinkta neatsitiktinai. Etninių mažumų pasiskirstymas šalyje yra labai nevienodas. Remiantis Statistikos departamento duomenų bazės⁹³ duomenimis, beveik pusę (49 %) visų Švenčionių rajono gyventojų sudaro nelietuvių tautybės gyventojai. Iš jų 27,4 % lenkų, 13,3 % rusų ir 4,4 % baltarusių. Tuo tarpu lietuvių tautybės gyventojai sudaro tik 51 % visų Švenčionių rajono gyventojų. Šitoks tautinis pasiskirstymas būdingas ir Vilniaus bei Šalčininkų rajonuose. Gausiai etninių mažumų atstovų gyvenamose Lietuvos teritorijose tiek etninių mažumų, tiek titulinės tautos atstovai susiduria su įvairiomis socialinėmis, psichologinėmis, finansinėmis problemomis.

Nors Lietuvoje, kaip demokratinėje valstybėje, tautinių mažumų teisių apsauga yra užtikrinama įstatymais, tarptautinėmis sutartimis ir konvencijomis pagrįstais valstybės įsipareigojimais, tačiau toks netolygus tautinių mažumų pasiskirstymas, didelės visuomenės dalies tolerantiškumo, pilietiškumo stoka dažnai daro daugumos ir mažumų santykius problemiškais, ypač tose vietovėse, kur etninių mažumų atstovai sudaro didžiąją daugumą gyventojų.

Priklausomai nuo situacijos, gali būti įžvelgiamos susidariusios tam tikros valstybinės kalbos vartojimo tendencijos, pastebimi asimiliacijos, izoliacijos, ksenofobijos, atsiskyrimo ar sėkmingo

---

⁹³Statistikos departamento rodiklių duomenų bazė. Gyventojų skaičius pagal gyvenamąjį rajoną pagal amžių ir tautybę. [interaktyvus], [žiūrėta 2010 rugsėjo 11 d.]. Prieiga per internetą: http://db.stat.gov.lt/sips/Dialog/varval.asp?ma=gs_dem10lt&ti=Gyventojai+pagal+tautyb%E6+&path=../Database/cen_lt/s711t/1.%20demografija/&lang=1

integravimosi pavyzdžiai. Atliekant tyrimą rajone, turinčiame tokią gyventojų sudėtį, galima gauti reikšmingų rezultatų, padėsiančių atskleisti Lietuvos teritorijoje gyvenančių etninių mažumų padėtį, būdingiausias problemas, aktualijas, jų nuostatus, nuomones įvairiais klausimais, aplinkos vertinimą, bendravimą su titulinės tautos atstovais, jų pomėgius, įpročius ir t. t.

5.4 Tyrimo bazė ir imtys

Imtis: 388 respondentų

Tam, kad būtų galima padaryti statistiškai reikšmingas išvadas, nustatytas minimalus tiriamųjų skaičių, kitaip tariant nustatyta imtis. „Norint gauti tikslius duomenis, būtina įvertinti tyrimo duomenų patikimumą bei jų tikslumą remiantis matematinės statistikos metodais“⁹⁴. Remiantis 2001 metais vykdyto surašymo duomenimis, apskaičiuota, kokį skaičių respondentų reikia apklausti. Kadangi tiriamoji generalinė aibė N, Švenčionių rajone gyvenančių asmenų, nejaunesnių kaip 15 metų, yra žinoma, tai tyrimo imčiai nustatyti panaudota Panijoto formulė, kai populiacijos dydis yra žinomas.

$$n = 1/(\Delta^2 + 1/N) ;$$

Čia n – imties dydis (respondentų, kuriuos reikia apklausti, skaičius);

Δ - leidžiamos imties paklaidos dydis (iki 5 %);

N – generalinė visuma (šiuo atveju Švenčionių rajone gyvenančių etninių mažumų atstovų, vyresnių nei 15 metų, skaičius).

$$n = 1/((0,05)^2 + 1/12\ 952) = 388 \text{ respondentai.}$$

Pagrindinis tyrimas atliktas 2009 metų lapkričio - gruodžio mėn. Buvo išdalinta 395 anketos. Grąžintos 389 (viena neužpildyta). Siekiant gauti kuo reprezentatyvesnius duomenis, pagal aukščiau pateiktą formulę apskaičiuota, kad apklausti reikės 233 lenkų, 112 rusų ir 43 baltarusių tautybės respondentus.

Tyrimo ribotumas. Pagrindinis dalykas, tai imties dydis. Be abejo, tiriamosios grupės dydis priklauso nuo tyrimo tikslo ir tiriamos populiacijos savybių, t. y. nuo jos dydžio ir vienalytiškumo tiriamojo požymio atžvilgiu (pavyzdžiui jei vienalytiškumas vienodas, tai pačiai populiacijai reikalingos mažesnės tiriamųjų grupės, ir atvirkščiai). Kita vertus, praktikai reiškia nuomonę, kad jeigu tyrėjas savo tyrimo rezultatus norės apdoroti statistiniais būdais, tada minimalus atvejų skaičius neturėtų būti mažesnis kaip trisdešimt⁹⁵. Tačiau, norint gauti tikslesnius duomenis, būtina vertinti

⁹⁴ KARDELIS, Kęstutis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Šiauliai: „Lucijus“, 2007, p. 179.

⁹⁵ KARDELIS, Kęstutis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas*. Kaunas: Judex, 2002, p. 115.

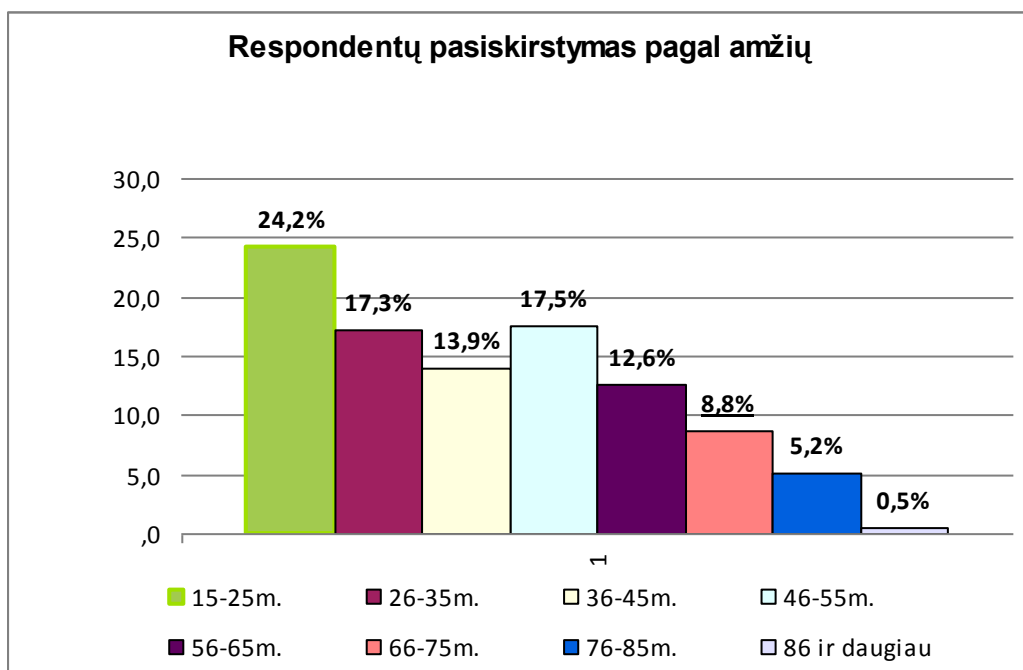
tyrimo duomenų patikimumą bei jų tikslumą, t. y. remtis matematinės statistikos metodais. Be to, nustatant imties tūrį, svarbu išsiaiškinti, kokių rezultatų mes norime gauti.

Šiuo atveju socialinių tyrimų metodologijoje yra vienas esminis klausimas – kam bus taikomi tyrimo rezultatai: ar visai tiriamai populiacijai, ar tik tiriamosios grupės narių atžvilgiu. Tai pagrindinė išieities pozicija, nulemianti imties tūrį. Šio tyrimo atveju grupė yra Švenčionių rajono gyventojai (388 respondentų). Imtis yra reprezentatyvi, kadangi tiriamieji atrinkti pagal skirtingas socialines-demografines grupes. Reikia paminėti, kad viena socialinė-demografinė grupė, iš visos imties tyrime, nebuvo reprezentatyvi, t. y. tyrime dalyvavo mažai lietuvių tautybės atstovų (n=5). Taigi ši grupė reprezentuoja visos imties nuomonę, nors imtis nebuvo didelė. Kadangi tyrimu siekiama išsiaiškinti Švenčionių rajono etninių mažumų – lenkų, rusų, baltarusių – žiniasklaidos vartojimo ypatumus, pasirinktą kalbą, tarpbendruomeninius ryšius, šių veiksmų daromą įtaką etninių mažumų sociokultūrinei integracijai, todėl lietuvių socialinės-demografinės grupės nuomonė nėra reikšminga siekiant gauti reprezentatyvius duomenis.

5.5 Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

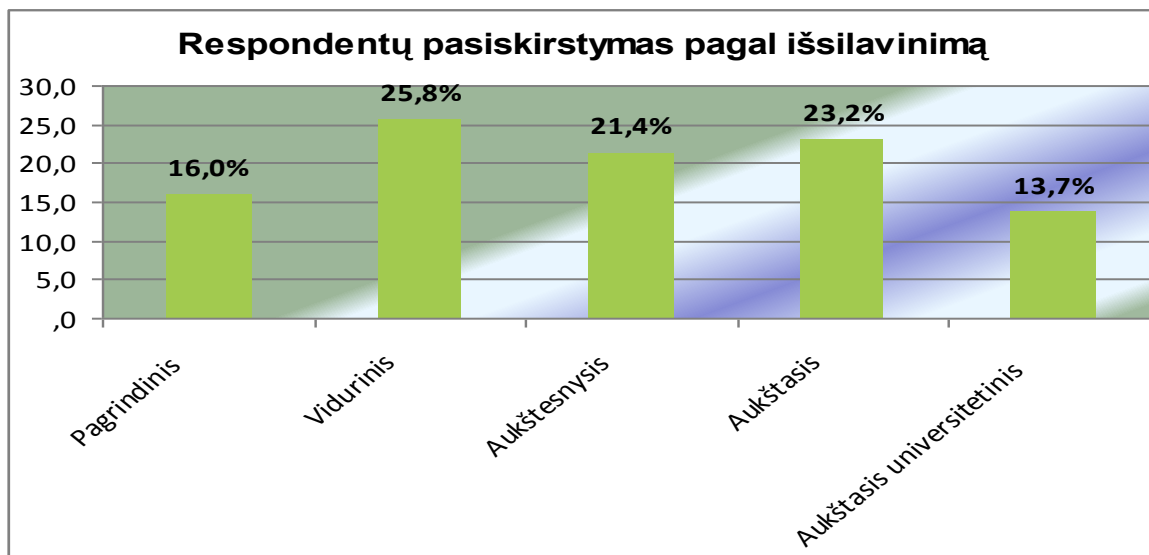
5.5.1 Tiriamųjų charakteristika

Pirmoje diagramoje pateiktas respondentų pasiskirstymo pagal amžiaus grupę dažnis (žr. 2 paveikslas). Matome, kad daugiausiai pavyko apklausti 15-25 metų amžiaus respondentų (n=94). 17,5 proc. apklaustųjų pateko į 46-55 metų grupę (n=68), 17,3 proc. apklaustųjų pateko į 26-35 m. amžiaus grupę ir 13,9 proc. respondentų buvo 36-45 m. amžiaus (n=54). Vienas respondentas savo amžiaus neįvardijo. Apklaustieji, suskirstyti į tokias amžiaus grupes, galės reprezentuoti jaunų suaugusių (15-25 m.), vyresnių suaugusių (26-35 m.), brandaus (36-45, 46-55 m.) ir pagyvenusio bei senatvės amžiaus sulaukusių (56 ir daugiau) žmonių nuomones, įpročius ir nuostatas. Amžių nurodė 387 respondentai.

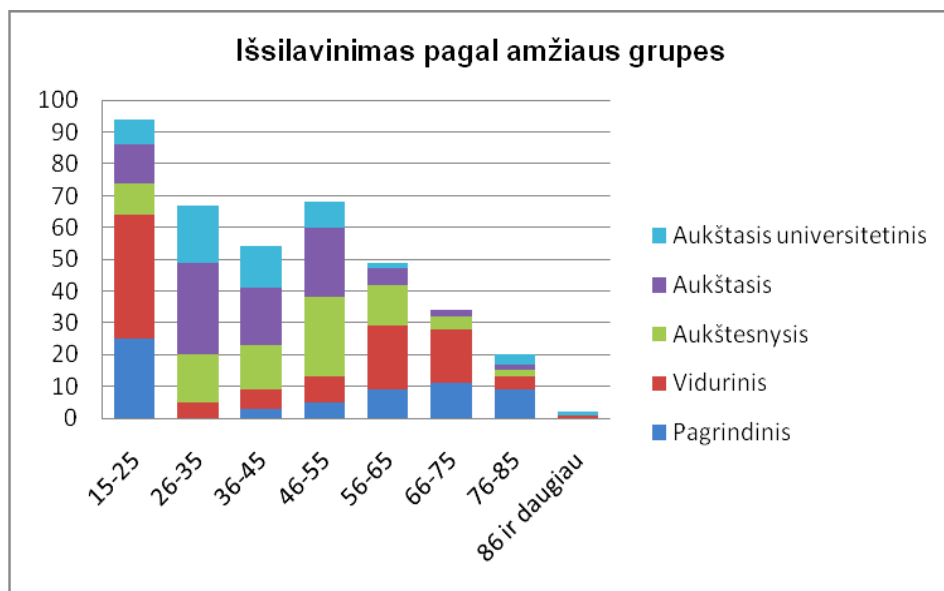
2 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Respondentų taip pat buvo prašoma nurodyti išsilavinimą, priskiriant save vienai iš pateiktų išsilavinimo grupių. Pateikti galimi 5 išsilavinimo variantai – „Nebaigtas vidurinis“, „Vidurinis“, „Aukštesnysis“, „Aukštasis“ ir „Aukštasis universitetinis“. Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal jų nurodytą išsilavinimą (žr. 3 paveikslas), galima pastebėti, kad daugiausiai apklaustųjų pažymėjo turintys vidurinį išsilavinimą (25,8 proc, n=100) ir aukštąjį (23,2 proc., n=90) išsilavinimą. Šiek tiek mažiau (21,4 proc., n=83) nurodė turintys aukštesnį išsilavinimą. Pagrindinį išsilavinimą pasirinko 16 proc. (n=62) visų respondentų. Mažiausiai apklaustųjų (13,7 proc., n=53) nurodė aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Reikia atsižvelgti, jog tam tikros įtakos išsilavinimo statistikai turi etninių mažumų grupių amžiaus struktūra (gana didelė jaunesnio amžiaus žmonių dalis įtakoja išsilavinimo rodiklių priklausymą nuo vyresnių kartų įgyto išsilavinimo; santykinai aukštas pagrindinio išsilavinimo rodiklis įtakotas moksleivių, dar besimokančių vidurinėje mokykloje. Net ir vyriausių klasių mokiniai, pasirinkę pažymėdavo arba pagrindinį, arba vidurinį išsilavinimą.

3 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

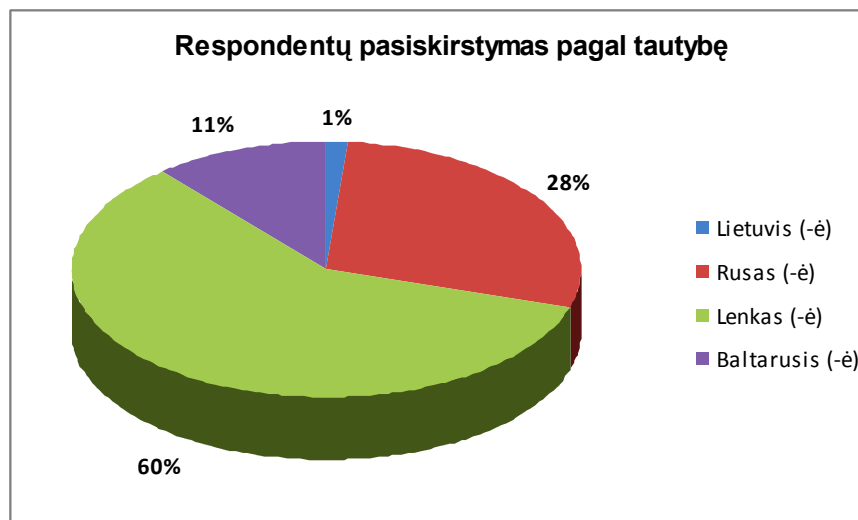
Vidurinis išsilavinimas populiariausias jauniausioje ir vyriausioje amžiaus grupėje. Tokį atsakymų pasirinkimą taip pat galima pagrįsti mažesnėmis vyresniosios kartos galimybėmis įgyti aukštąjį ar aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Aukštesnysis išsilavinimas vyravo tarp 46-55 m. amžiaus respondentų, aukštasis ir aukštasis universitetinis tarp 26-35 metų amžiaus respondentų (žr. 4 paveikslas).

4 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus ir išsilavinimo santykį

Pagal apklausos duomenis daugiausiai buvo apklausta lenkų tautybės respondentų (60 proc., n=230). Per pusę mažiau rusų tautybės respondentų (28 proc., n=110). Baltarusiai sudarė 11 proc., n=43) ir lietuvių tautybės 1 proc.(n=5) visų apklaustųjų (žr. 5 paveikslas).

5 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tautybę

Kadangi tyrimo tikslas – aptarti etninių mažumų žiniasklaidos vartojimo ypatumus, atliekant apklausą, buvo stengtasi apklausti būtent lenkų, rusų ir baltarusių etninių mažumų grupių atstovus. Vis dėlto 5 respondentai nurodė esantys lietuviai, atidžiau nebuvo gilintasi, ar tai iš tiesų šios kilmės žmonės, ar laikantys save tokiais. Tačiau tyrimo statistikai ir rezultatams ši grupė nėra svarbi.

5.5.2 Etninių mažumų kalbos pasirinkimo tendencijos

Kiekvieno žmogaus socialinis gyvenimas neatsiejamai priklausomas nuo kalbos. Amerikiečių tyrinėtoja G. De Laguna dar 1927 m. rašė: „Kalba yra svarbus būdas žmonių komunikacijai įgyvendinti. Ji yra priemonė įvairiai žmonių veiklai koordinuoti bei koreguoti siekiant bendrų ir abipusių tikslų. Žmonės nekalba vien tik tam, kad nuramintų savo jausmus, išlietų širdį ar išsakytų savo nuomonę, bet ir todėl, kad nori sužinoti savo partnerių, kompanionų reakciją ir paveiktų nusistatymus, pažiūras bei veiksmus. Kalba, be to, žmonėms yra būdas sueiti į naują ir svarbų santykį su išoriniu pasauliu, tokį santykį, kuris pasaulį padaro objektyvia tvarka“⁹⁶. G. De Laguna atskleidžia ne tik kalbos, kaip asmens komunikacijos su vidiniu ir išoriniu pasauliu svarbą, bet pabrėžia ir jos daugiavardinę reikšmę, kuri atsiskleidžia kasdieniame gyvenime bendraujant su šeima, artimaisiais, draugais, bendradarbiais, kaimynais ir kt.

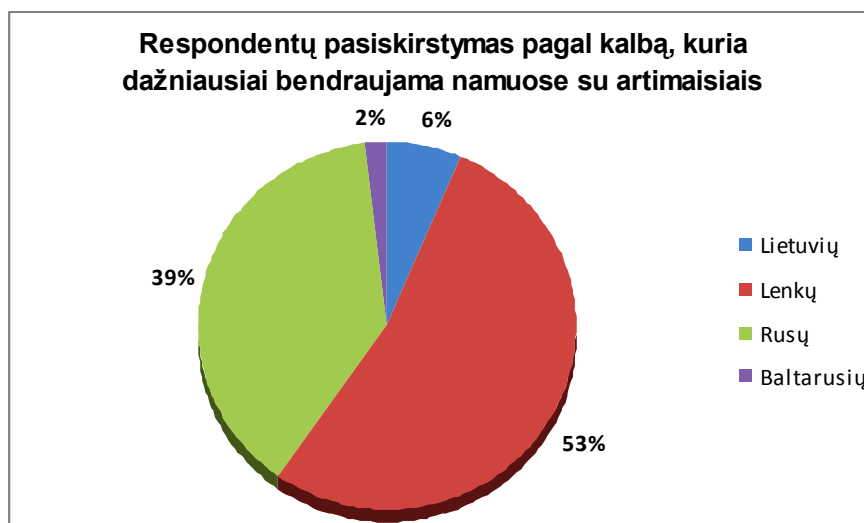
⁹⁶ DE LAGUNA, G. A. *Speech. Its Function and Development*, Bloomington, 1963, p. 322.

Pasak J. Lakio, kitataučių padėti Lietuvoje lemia gyvenimo trukmė, nes čia gimęs ar daug metų gyvenęs kitatautis pasijunta savas. Patekęs į lietuvišką arba į tautiškai, tačiau daugiausiai lietuvių veikiamą aplinką, kitatautis skatinamas sparčiai perimti jos požymius – paplitusią kalbą, elgesio ypatumus, gyvenimo ir bendravimo taisykles⁹⁷. Šiek tiek kitokia situacija vyrauja rajonuose, kur gyventojų daugumą arba didelę dalį sudaro nelietuvių tautybės gyventojai.

Siekiant išsiaiškinti, kokias kalbas renkasi Lietuvos etninių mažumų atstovai bendraudami asmeninėje ir viešojoje erdvėje, anketoje buvo pateikti klausimai:

- Kokia kalba dažniausiai bendraujate namuose su artimaisiais?;
- Kokia kalba dažniausiai bendraujate darbe, universitete, mokykloje?;
- Kokia kalba dažniausiai bendraujate su kaimynais, parduotuvėje?

Respondentų atsakymuose, kokia kalba dažniausiai bendrauja namuose su artimaisiais buvo matyti, kad daugiausiai bendraujama lenkų kalba (53 proc., n=206), mažiau rusų kalba (39 proc., n=149). Mažiausiai namuose bendraujama baltarusių ir lietuvių kalbomis (žr. 6 paveikslas)

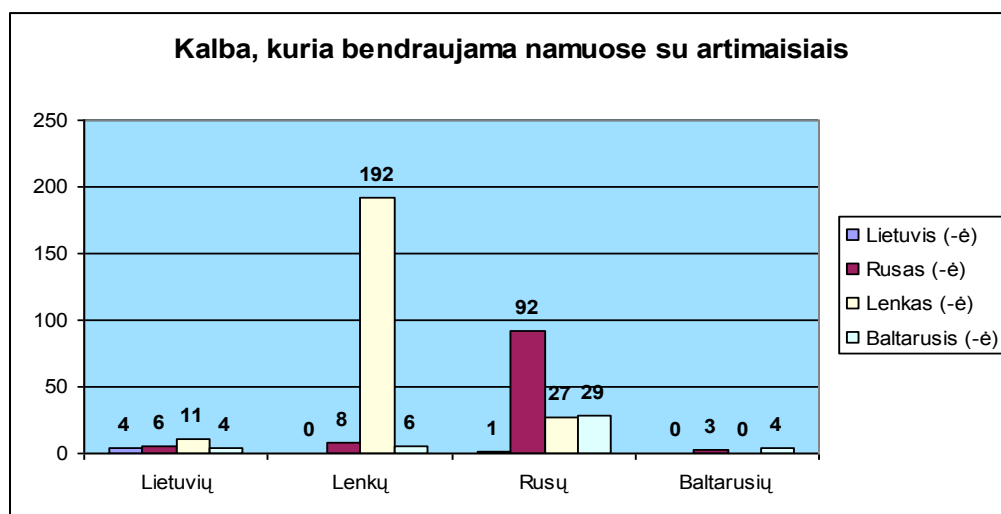

6 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal kalbą, kuria dažniausiai bendraujama namuose su artimaisiais

Kaip matome (žr. 7 paveikslas) netolygus kalbų vartojimo pasirinkimas asmeninėje namų erdvėje tarp skirtingų tautybių. Rusų ir lenkų tautybės etninių mažumų atstovai namuose dažniausiai bendrauja gimtąja kalba, tuo tarpu baltarusiai dažniausiai bendraujant šeimoje su artimaisiais renkasi rusų kalbą. 4 lietuvių tautybės, 4 baltarusių tautybės, 11 lenkų tautybės ir 6 rusų tautybės asmenų įvardijo namuose bendraujantys lietuvių kalba. Įdomus faktas, kad 29 baltarusių tautybės asmenys

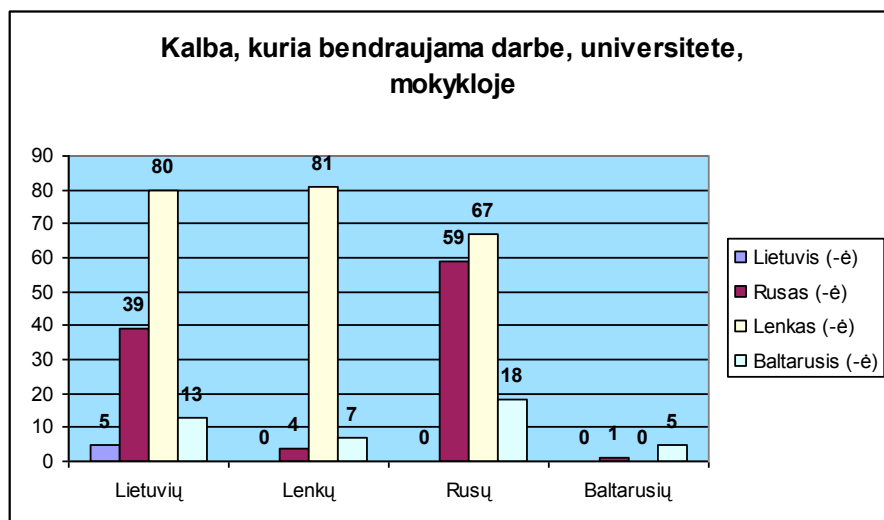
⁹⁷ LAKIS, Juozas. *Dauguma ir mažumos daugiatautėje visuomenėje*, Vilnius, 1996, 21-22.

pažymėjo, kad namuose bendrauja rusų kalba ir 6 lenkų kalba ir tik 4 pažymėjo, kad bendrauja gimtąja kalba. Tokį reiškinį galima būtų pagrįsti bendruomenės įtaka kalbinių nuostatų formavimuisi. Neabejotinai didelę įtaką kalbos vartojimui daro aplinka, kurioje gyvenama. Taip pat nemažai lemia ir asmens įsitikinimai, nuostatos, požiūriai į tai, ar svarbu integruotis į šalies, kurioje gyveni, visuomenę, pritaipiti prie jų, ar svarbiau išsaugoti savo protėvių kalbą, tapatybę. Tačiau prie to dar sugrįšime vėliau.

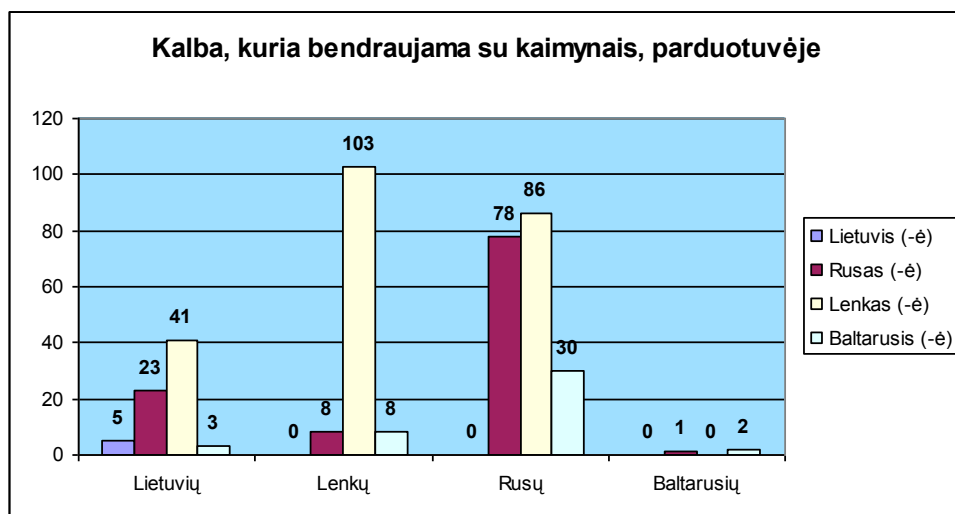
8 paveikslas. Etninių mažumų kalbos pasirinkimas bendraujant namuose su artimaisiais

Svarbu aptarti respondentų kalbos vartojimą viešoje, oficialioje erdvėje – mokykloje, universitete ar darbovietėje (žr. 8 paveikslas). Respondentų kalbos vartojimo asmeninėje namų ir oficialioje viešojame erdvėje gana vaizdžiai skiriasi. Viešojame erdvėje tarp visų trijų etninių mažumų grupių padažnėjo valstybinės kalbos vartojimo pasirinkimas. 5 lietuvių, 39 rusų, 80 lenkų ir 13 baltarusių tautybės respondentų pažymėjo vartojantys viešojame erdvėje valstybinę lietuvių kalbą. Baltarusių tarpe nežymiai sumažėjo lenkų ir rusų kalbas pasirenkančiųjų skaičius. Tuo tarpu tarp rusų ir lenkų jų gimtosios kalbos vartojimas smuktelėjo. Tokie rezultatai atskleidžia valstybinės kalbos vartojimo neišvengiamumą bei laisvą ir natūralų respondentų pasirinkimą viešojame erdvėje – mokykloje, darbovietėje ar universitete – bendrauti lietuvių kalba (žr. 8 paveikslas).

8 paveikslas. Etninių mažumų kalbos pasirinkimas bendraujant darbe, universitete, mokykloje

Trečiasis klausimas, kokią kalbą respondentai vartoja savo kiemo bendruomenėje, juos supančioje neoficialioje aplinkoje. Gauti rezultatai turėtų padėti atskleisti esminius skirtumus tarp etninių mažumų kalbų vartojimo pasirinkimo ir leisti daryti išvagas apie kalbų vartojimo pasirinkimų priežastingumą. Kaip matome, atsakymai į trečiąjį klausimą apie kalbų vartojimą vėl skiriasi nuo ankstesniųjų rezultatų. Atsakymo į trečiąjį klausimą rezultatai buvo gana panašūs į kalbos vartojimo darbe, mokykloje, universitete rezultatus, bet gana ryškiai sumažėjo valstybinės kalbos vartojimas. Aiškiau išsiskyrė dažniau pasirenkamas bendravimas gimtąja ar rusų kalbomis. Toks rezultatas atspindi respondentų norą pritapti prie bendruomenės, su kaimynais, neoficialioje aplinkoje, bendraujant mieste ar kaime paplitusia kalba, nesistengiant išsiskirti (žr. 9 paveikslas).

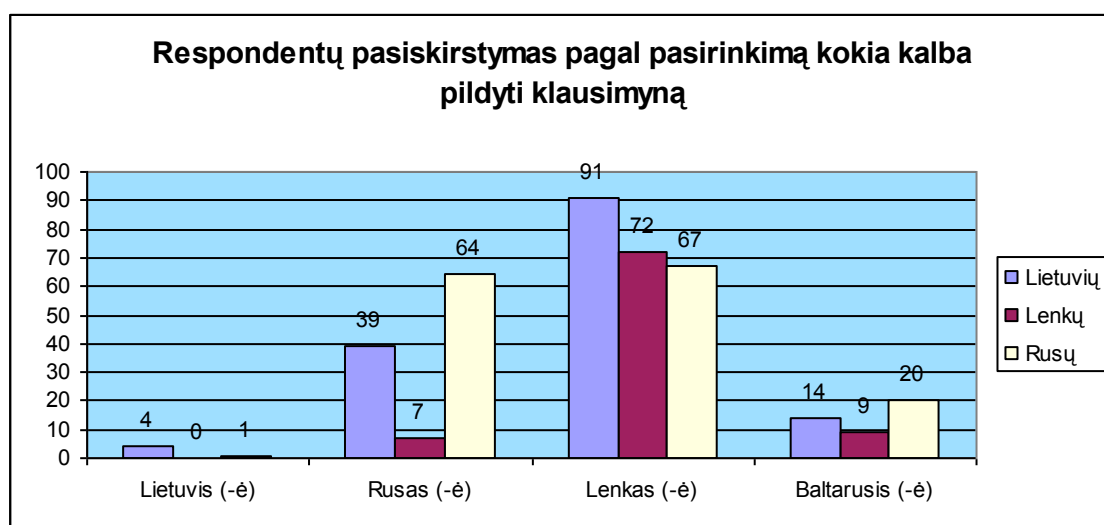

9 paveikslas. Etninių mažumų kalbos pasirinkimas bendraujant su kaimynais, parduotuvėje

Susumavus respondentų atsakymus į visus tris klausimus apie kalbų vartojimo pasirinkimus. Išryškėjo tam tikros tendencijos:

- Baltarusių etninė mažuma labai retai tekalba baltarusių kalba, dažniausiai renkasi bendrauti rusų ir lietuvių kalbomis, namuose su artimaisiais kalba tiek lenkiškai, tiek lietuviškai;
- Lenkų etninė mažuma išsiskiria savo gimtosios kalbos vartojimo dažnumu. Nemažai respondentų jokia kita kalba nebendrauja nei namų, nei viešojoje erdvėje, tačiau puikiai susikalba ir rusiškai, o viešoje oficialioje erdvėje gana aktyviai renkasi bendravimą ir valstybine lietuvių kalba.
- Rusų etninė mažuma dažniausiai renkasi bendravimą rusų kalba. Namuose retai kas tekalba lenkiškai. Tiek viešojoje, tiek privačioje erdvėje dažnai šalia rusų kalbos renkasi valstybinę lietuvių kalbą.

Kitas svarbus kriterijus, atskleidžiantis etninių mažumų kalbų vartojimo ypatumus – respondentų pasirinkimas, kokia kalba pildyti pateiktą anketą (žr. 10 paveikslas).

10 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal pasirinkimą kokia kalba pildyti klausimyną

Matome, kad populiariausia buvo anketa rusų kalba – net 151 respondentas rinkosi atsakyti į anketos klausimus būtent šia kalba. Antroje vietoje – lietuvių (n=148), ir gana stipriai atsiliekanti trečioje vietoje pagal respondentų pasirinkimą likusi – lenkų kalba (n=89). Tiesa, nemažai respondentų, prieš paimdami anketą dvejodavo. Labai dažnai tiriamiesiems būdavo sunku apsispręsti, kokia kalba pildyti anketą. Vyresnio amžiaus respondentai sunkiai rinkosi tarp lenkų ir rusų, jaunesnieji – tarp lietuvių ir rusų (žr. 10 paveikslas). Šie rezultatai suteikia rusų kalbai – dažniausiai etninių mažumų

vartojamos kalbos statusą. Tai atskleidžia svarbų faktą, lenkų etninė grupė, turėdama stiprų tautinį identitetą, norą išlaikyti savo etnosą, vis dėlto renkasi anketą rusų kalba. Šiuos rezultatus vėliau patvirtins ir spaudos, bei televizijos žiūrėjimas lenkų etninės mažumų grupės atstovų tarpe ne gimtąja, o matyt dažniausiai girdima – rusų kalba. Antroje vietoje likusi ir nedaug nuo rusų kalbos atsiliekanči lietuvių kalba. Šį pasirinkimą galėjo sąlygoti faktas, kad prieš pildant apklausą, dažnai lietuvių kalba buvo klausama – „kokia kalba pageidautumėte užpildyti anketą“. Dažniausiai pildyti anketą lietuvių kalba rinkosi jaunesnio amžiaus žmonės, kas atspindi jų geresnį valstybinės kalbos mokėjimo lygį.

5.5.3 Žiniasklaidos priemonių pasirinkimas

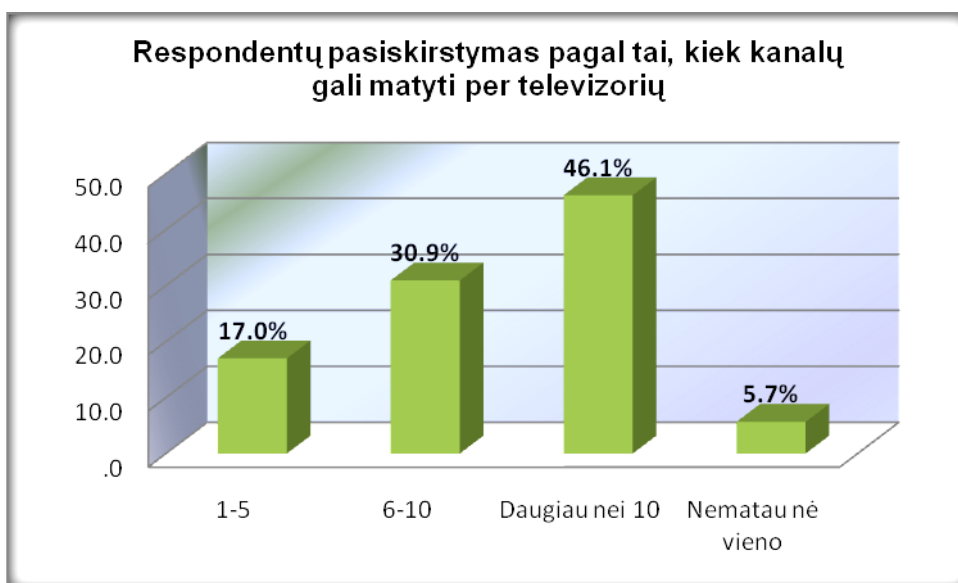
L. Nevinskaitė savo straipsnyje teigia, jog „žiniasklaidos pasirinkimo modeliuose ir tyrimuose kalba paprastai nėra įtraukiama prie pasirinkimo veiksnių, bet turėtų būti akivaizdu, kad vienas iš prieinamumo veiksnių yra kalba, nes auditorija gali rinktis žiniasklaidą visomis kalbomis, kurias pakankamai moka“⁹⁸. Siekiant išsiaiškinti, kokia kalba etninių mažumų atstovai vartoja žiniasklaidą, buvo pateikti klausimai:

- Kiek TV kanalų galite matyti per televizorių?
- Iš ko dažniausiai sužinote apie įvykius Lietuvoje?
- Kaip įsigyjate laikraščių?
- Ką Jūs per televiziją dažniausiai žiūrite?
- Kokie Jūsų namuose dažniausiai žiūrimi televizijos kanalai?
- Kokios Jūsų dažniausiai klausomos radijo stotys?
- Kokie Jūsų dažniausiai skaitomi laikraščiai, žurnalai?

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal tai, kiek kanalų gali matyti per televizorių, didžiausias procentas apklaustųjų 46,1 proc. (n=179) mato daugiau nei 10 televizijos kanalų. Kiti respondentų atsakymai pasiskirstė taip: 30,9 proc. (n=120) atsakė, kad gali matyti 6-10 kanalų, 17 proc. (n=66) – 1-5 ir 5,7 proc. (n=22) nemato nei vieno televizijos kanalo (žr. 11 paveikslas).

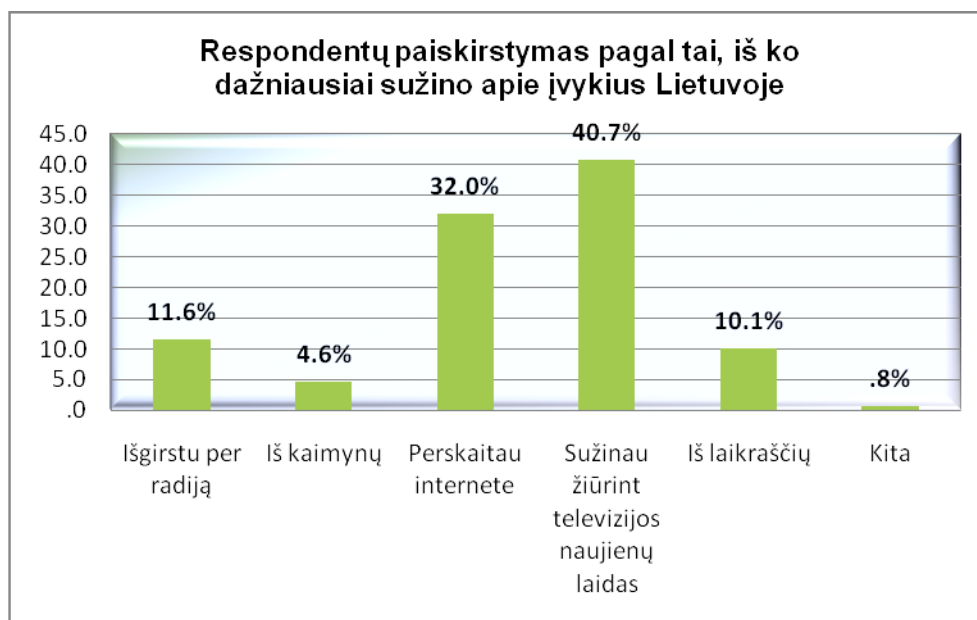
---

⁹⁸ NEVINSKAITĖ, Laima. „Žiniasklaida užsienio kalbomis Lietuvoje: ką renkasi vartotojai“, *Informacijos mokslai*, Nr. 51, 2009, p. 149.

11 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kiek kanalų gali matyti per televizorių

Daugiausiai apklaustųjų apie įvykius Lietuvoje sužino arba žiūrėdami televizijos naujienų laidas (40,7 proc., n=158) arba perskaito internete (32 proc., n=124). Mažiausiai respondentų apie naujienas sužino iš kaimynų (4,6 proc., n=18) arba iš laikraščių (10,1 proc., n=39) (žr. 12 paveikslas).

12 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, iš ko dažniausiai sužino apie įvykius Lietuvoje

Rusų tautybės respondentai dažniausiai naujienas sužino perskaitydami internete arba žiūrėdami televizijos naujienų laidas. Lenkų tautybės apklaustųjų didžioji dauguma naujienas sužino perskaitydami internete, daugumą taip atsakiusiųjų sudaro jaunimo grupės 15-25 metų amžiaus grupės atstovai. Taip pat didelė dalis sužino naujienas žiūrėdami televizijų naujienų laidas, daugiausiai taip

atsakiusių respondentų buvo iš 46-55 metų amžiaus grupės. Baltarusių tautybės respondentai taip pat dažniausiai naujienas sužino naršydami internete arba žiūrėdami televizijos naujienų laidas. Visų tautybių atstovai rečiausiai sužino naujienas iš kaimynų. (žr. 3 lentelė). Kaip galima pastebėti iš lentelės, jaunimas dažniausiai naujienas sužino internete.

3 lentelė. Žiniasklaidos vartojimas pagal tautybę ir amžiaus grupes

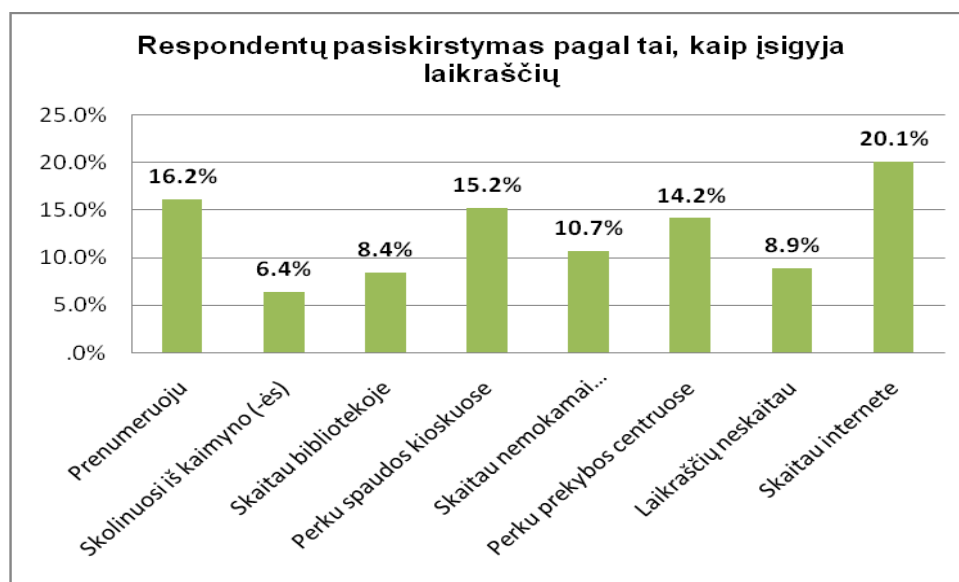
Iš kur dažniausiai sužinote apie įvykius Lietuvoje?	Kiek Jums metų?								Total
	15-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66-75	76-85	86 ir daugiau	
Jūsų tautybė Lietuvis (-ė)									
<i>Išgirstu per radiją</i>	0		0				1		1
<i>Iš kaimynų</i>	1		0				0		1
<i>Perskaitau internete</i>	1		0				0		1
<i>Sužinau žiūrint televizijos naujienų laidas</i>	0		1				1		2
	2		1				2		5
Rusas (-ė)									
<i>Išgirstu per radiją</i>	1	1	0	3	2	5	0		12
<i>Iš kaimynų</i>	0	0	0	1	0	2	2		5
<i>Perskaitau internete</i>	26	4	5	3	2	0	1		41
<i>Sužinau žiūrint televizijos naujienų laidas</i>	2	8	8	7	9	2	5		41
<i>Iš laikraščių</i>	1	2	2	1	2	0	0		8
<i>Kita</i>	0	2	1	0	0	0	0		3
	30	17	16	15	15	9	8		110
Lenkas (-ė)									
<i>Išgirstu per radiją</i>	1	10	3	1	6	5	0	0	26
<i>Iš kaimynų</i>	1	1	0	1	2	4	1	0	10
<i>Perskaitau internete</i>	43	13	9	5	1	0	0	0	71
<i>Sužinau žiūrint televizijos naujienų laidas</i>	5	17	13	33	15	9	4	1	97
<i>Iš laikraščių</i>	2	1	4	7	4	4	2	1	25
	52	42	29	47	28	22	7	2	229
Baltarusis (-ė)									
<i>Išgirstu per radiją</i>	1	0	1	1	1	1	1		6
<i>Iš kaimynų</i>	0	0	0	1	0	0	1		2
<i>Perskaitau internete</i>	7	4	0	0	0	0	0		11
<i>Sužinau žiūrint televizijos naujienų laidas</i>	1	3	6	3	4	1	0		18
<i>Iš laikraščių</i>	1	1	1	1	1	0	1		6
	10	8	8	6	6	2	3		43

Lentelės duomenys rodo, gana įdomų pasiskirstymą – skirtingos etninės grupės pasirinko labai panašius atsakymų variantus, iš kur jie dažniausiai sužino apie įvykius Lietuvoje. Labiausiai varijavo skirtingų amžiaus grupių pasirinkimai. Rezultatai patvirtina faktą, kad Lietuvoje nuolat populiarėja

naujienu skaitymas internete (ypač jaunų žmonių tarpe), tuo tarpu tarp vyresniųjų įsigali televizijos žiūrėjimas, stipriai aplenkdamas kitas žiniasklaidos priemones.

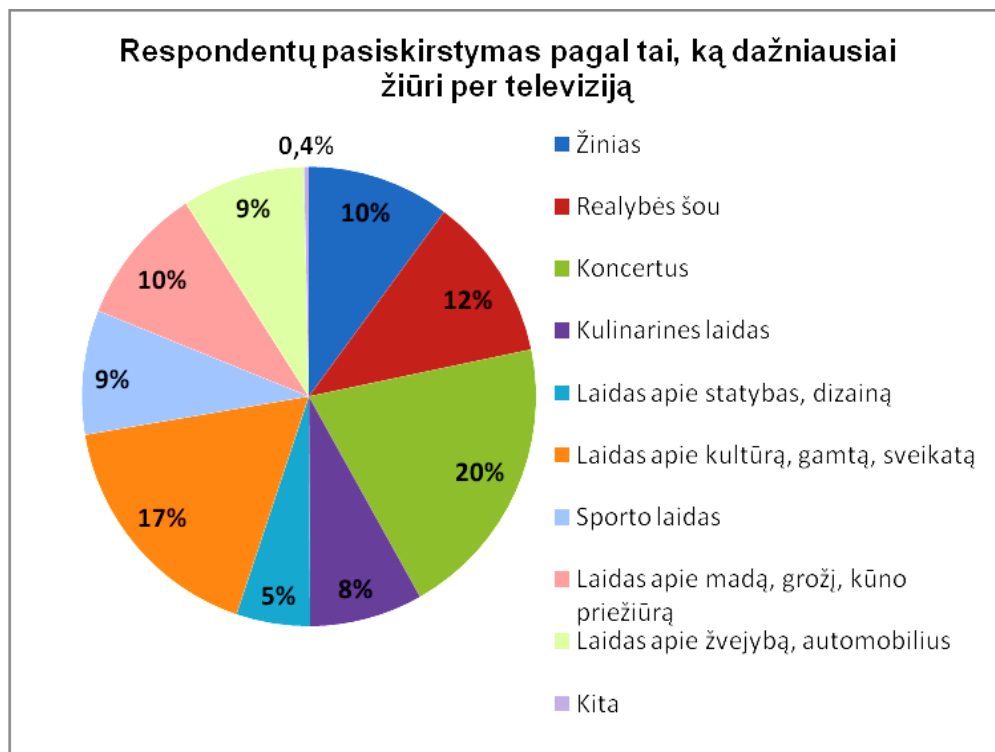
Analizuojant respondentų atsakymus į klausimą: „Kaip įsigyjate laikraščius?“ atsakymai procentaliai pasiskirstė gana tolygiai. Tai buvo klausimas su galimybe pasirinkti kelis atsakymų variantus. Didžiausias procentas apklaustųjų 20,1 proc. (n=129) laikraščius skaito internete. Taip pat nemažai apklaustųjų 16,2 proc. (n=104) prenumeruoja arba perka spaudos kioskuose (15,2 proc., n=98). Mažiausias procentas respondentų, 6,4 proc. (n=41) skolinasi iš kaimyno (-ės) (žr. 13 paveikslas).

13 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai kaip įsigyja laikraščius

Šis rezultatas dar karta patvirtina, jog internetinė spauda vis labiau populiarėja. Žmonės, turintys interneto prieigą, vis dažniau renkasi greitai, nemokamai ir patogiai sužinoti naujausius pasaulio ir šalies įvykius internete. O gana aukštas laikraščių neskaitančių respondentų skaičius rodo spaudos reikšmės mažėjimą, ypač tarp jaunesniųjų respondentų.

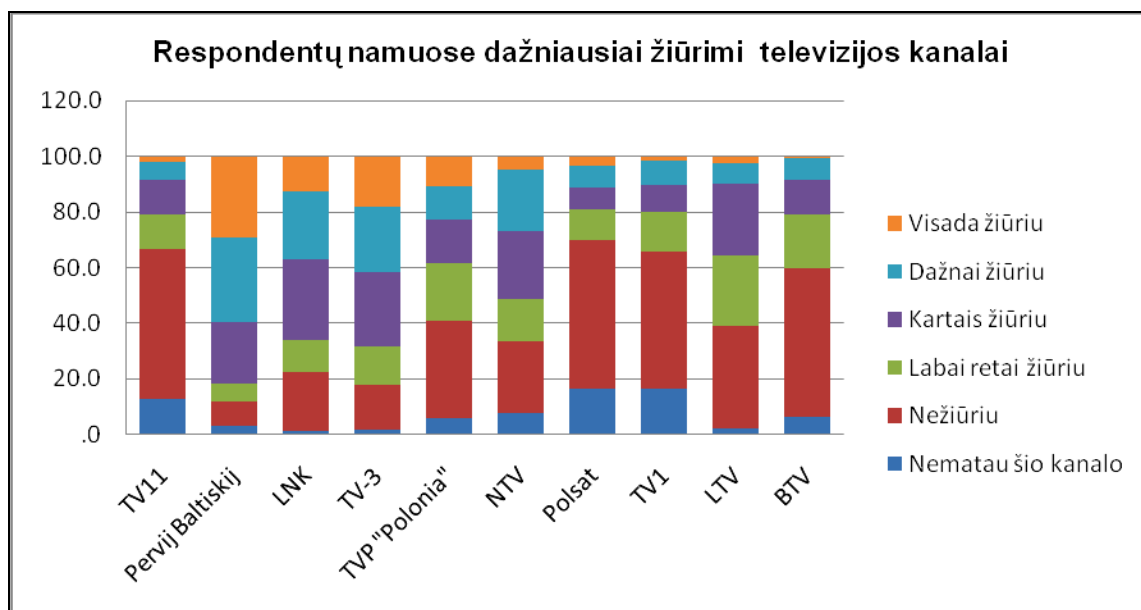
Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ką dažniausiai žiūri per televiziją gana tolygus. Tai buvo klausimas su galimybe pasirinkti kelis atsakymų variantus. Daugiausiai apklaustųjų pasirinkto atsakymą, kad žiūri koncertus 20 proc. (n=115), laidas apie kultūrą, gamtą, sveikatą 17 proc. (n=98) arba realybės šou 12 proc. (n=66). Mažiausias procentas respondentų žiūri kulinarines laidas 8 proc. (n=46) arba laidas apie statybas, dizainą 5 proc. (n=30) (žr. 14 paveikslas).

14 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ką dažniausiai žiūri per televiziją

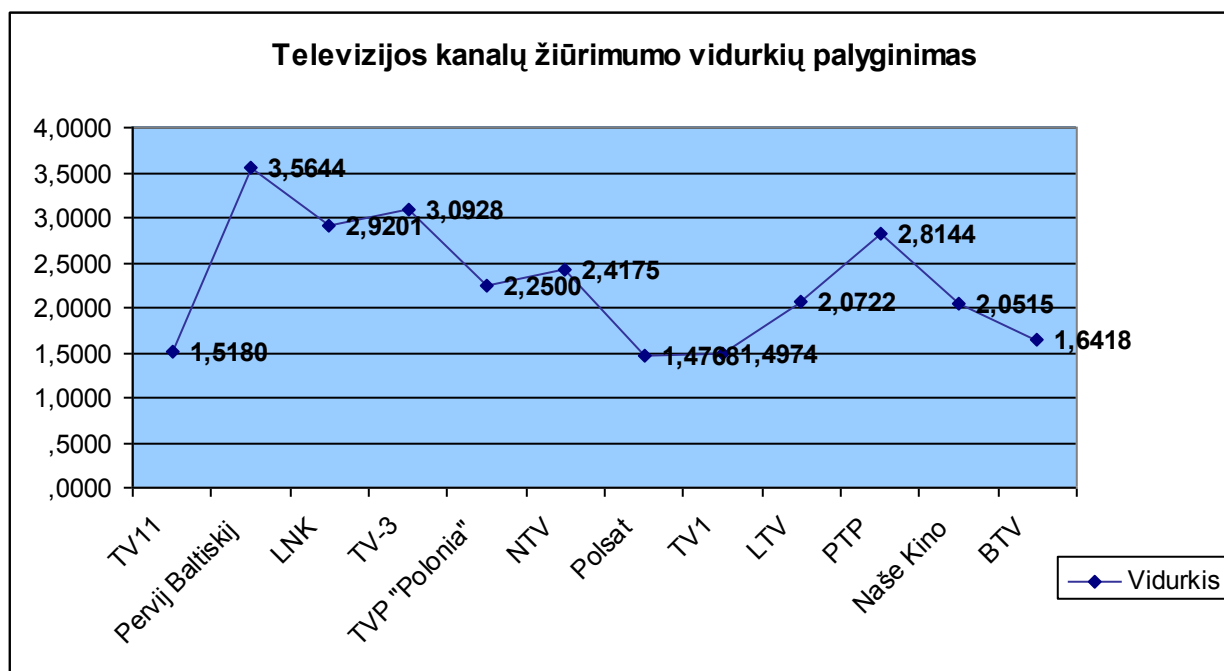
Gana tolygiai pasiskirstę pasirenkamo žiniasklaidos turinio ypatumai stebina. Televizijos siūlomų programų, laidų įvairovė sutampa su žmonių poreikių ir pomėgių įvairiapusiškumu. Iš to galima daryti išvadą, kad televizija sugeba patenkinti ir jauno, ir vyresnio, ir pensinio amžiaus žmonių poreikius, įtikti jiems savo siūlomu turiniu.

Analizuojant atsakymų duomenis apie dažniausiai žiūrimus televizijos kanalus galima išskirti labiausiai Švenčionių rajone žiūrimus ir mažiausiai žiūrimus televizijos kanalus. Daugiausiai atsakymų, kad visada žiūri šį kanalą surinko „Pervij Baltiskij“ (vidurkis – 3,5644), antroje vietoje TV-3 (vidurkis - 3,0928), o trečioje LNK kanalas (vidurkis – 2,9201). Taip pat gana dažnai žiūrimas NTV kanalas. Mažiausiai žiūrimi, kaip galima matyti pagal diagramas yra TV11, BTV, Polsat ir TV1 (žr. 15, 16 paveikslai). Šitoks pasirenkamų kanalų pasiskirstymas gali būti nulemtas skyriuje 4.2 aptartų situacijų. Ne visada etninės mažumos gali rinktis žiūrėti televiziją jiems norima kalba. Negalintys dėl mažų pajamų užsisakyti mokamų palydovinės ar kabelinės televizijos paslaugų, dažniausiai turi tenkintis nemokamais antžeminiu analoginiu arba antžeminiu skaitmeniniu būdu transliuojamomis programomis. Tai ir lemia dažną tokių lietuviškų kanalų kaip LNK ar TV3 pasirinkimą. Žmonės, neturėdami iš ko rinktis, žiūri lietuviškas programas ir šitaip, dažnai nesusimąstydami, ugdo savo valstybinės lietuvių kalbos žinias, kas vėliau turi teigiamų sąsajų integracijos procese.

15 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal dažniausiai žiūrimus televizijos kanalus

Kiti paminėti kanalai, kurie nebuvo sąraše – Lietuvos ryto TV, Autobild, TV 1000, REN TV, TV6, TNT, Discovery, Science TV, MTV, National geography.

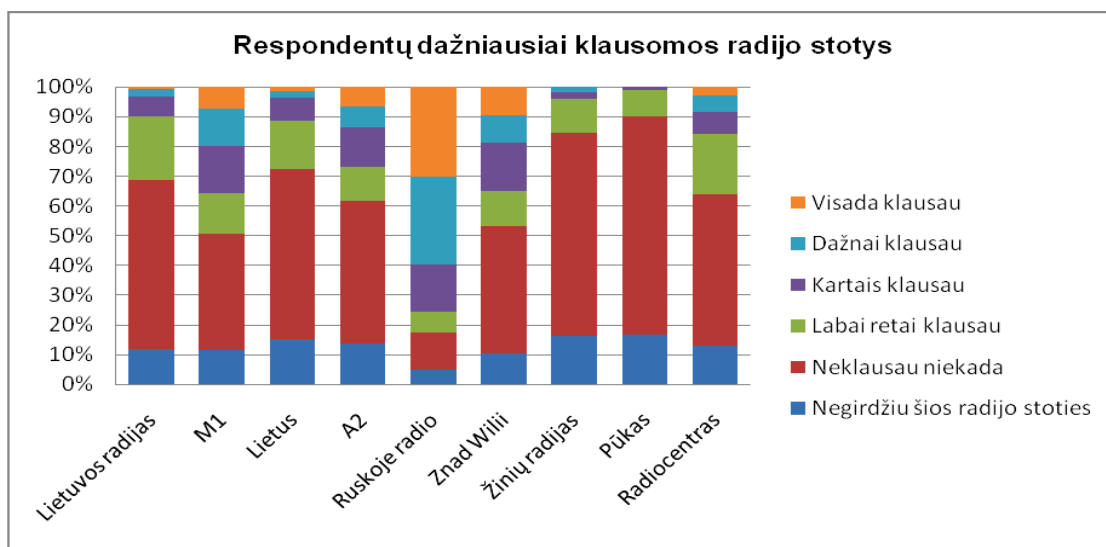
16 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal televizijos kanalų žiūrimumo vidurkius

Respondentų pasiskirstyme pagal tautybę ir televizijos kanalų žiūrimumo vidurkius galima pastebėti tendenciją, kad skirtingų tautybių atstovai linkę dažniau žiūrėti televiziją gimtąja kalba. Rusų tautybės respondentai dažniausiai žiūri „Pervij Baltiskij“ (3,4), NTV (2,5727), PTP (2,8182) ir Naše Kino (2,2182) kanalus. Lenkų tautybės atstovų žiūrimiausi kanalai – „Pervij Baltiskij“ (3,5), TVP „Polonia“ (2,7696) ir PTP (2,8783). Baltarusiai dažniausiai žiūri „Pervij Baltiskij“ (4,0465), NTV (2,6047) ir PTP (2,4419) kanalus (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal tautybę ir televizijos kanalų žiūrimumo vidurkius

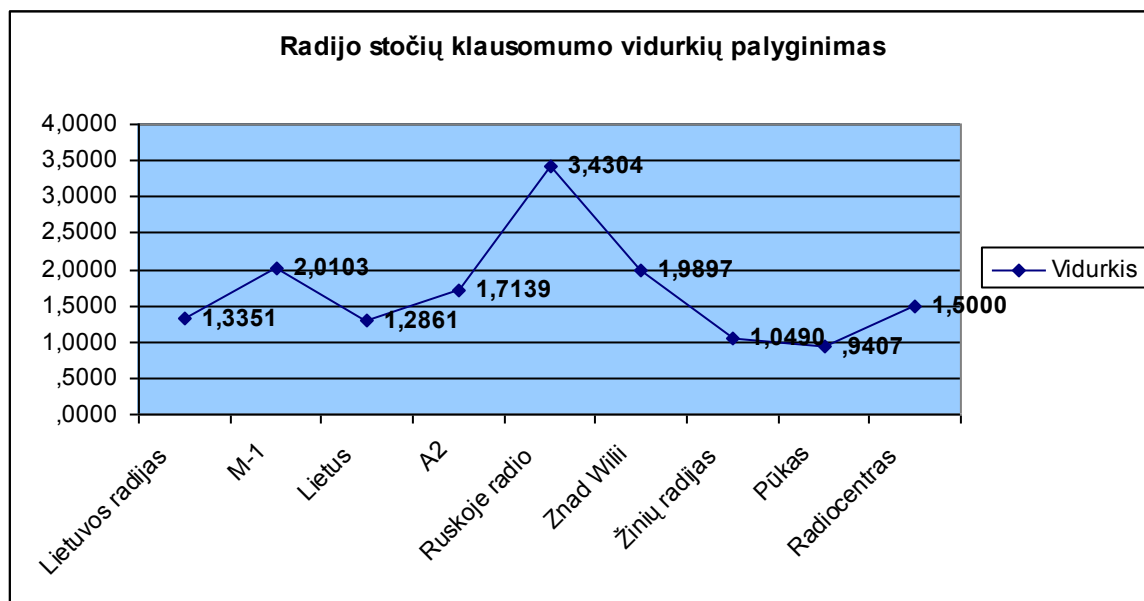
Jūsų tautybė		Jūsų namuose dažniausiai žiūrimi televizijos kanalai									
		TV11	Pervij Baltiskij	TVP "Polonia"	NTV	Polsat	TV1	LTV	PTP	Naše Kino	BTV
Lietuvis (-ė)	Vidurkis	1,0000	3,4000	1,2000	3,0000	,8000	2,4000	3,8000	3,0000	1,2000	3,0000
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Rusas (-ė)	Vidurkis	1,3273	3,5182	1,4000	2,5727	1,1000	1,4636	1,7545	2,8182	2,2182	1,4455
	N	110	110	110	110	110	110	110	110	110	110
Lenkas (-ė)	Vidurkis	1,5870	3,5	2,7696	2,2957	1,7261	1,5304	2,1696	2,8783	2,0000	1,7478
	N	230	230	230	230	230	230	230	230	230	230
Baltarusis (-ė)	Vidurkis	1,6977	4,0465	1,7674	2,6047	1,1860	1,3023	2,1628	2,4419	2,0000	1,4186
	N	43	43	43	43	43	43	43	43	43	43
Viso	Vidurkis	1,5180	3,5644	2,2500	2,4175	1,4768	1,4974	2,0722	2,8144	2,0515	1,6418
	N	388	388	388	388	388	388	388	388	388	388

Pagal visų respondentų atsakymus labiausiai klausoma radijo stotis yra Ruskoje radio (3,4304). Mažiau populiarios radijo stotys klausytojų tarpe Znad Wilii (1,9897), M-1 (2,0103) bei A2 (1,2861). Rečiausiai klausomos radijos stotys būtų Pūkas (0,9407), Žinių radijas (1,0490) bei Lietuvos radijas (1,3351) (žr. 17 paveikslas).

17 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal dažniausiai klausomas radijo stotis

Nedidelė dalis respondentų paminėjo radijo stotis, kurios buvo nepaminėtos sąraše ir kurių jie klausosi – ZIP FM, M-1 Plus, Extra FM, Ultra Vires, Opus 3, Marijos radijas, Klasika, Power Hit Radio, Kelyje.

18 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal radijo stočių žiūrimumo vidurkius

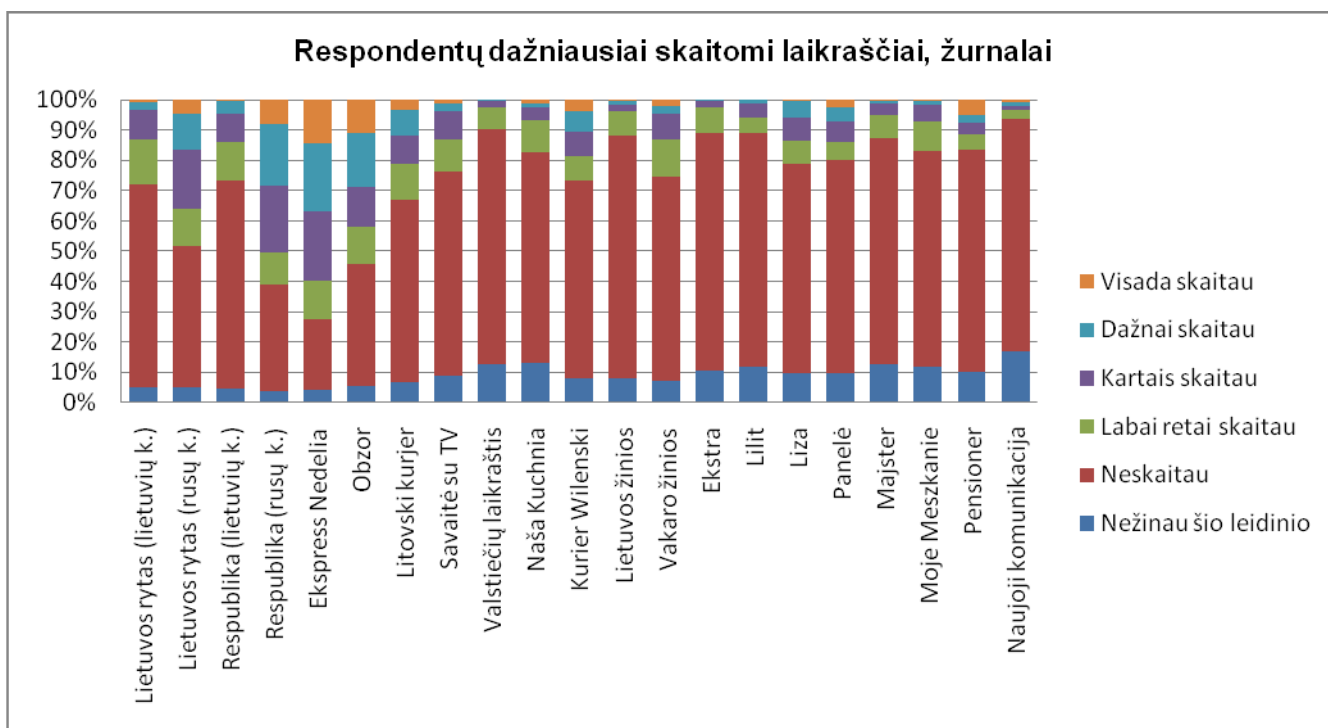
Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal tautybę ir radijo stočių klausomumo vidurkius taip pat galima pastebėti, kad skirtingų tautinių mažumų atstovai yra labiau linkę klausyti radijo stočių savo gimtąja kalba. Rusų tautybės atstovai dažniausiai klausosi Ruskoje radio (3,5182) ir M-1 (2,1182). Lenkų tautybės atstovų dažniausiai klausomos radijo stotys – Ruskoje radio (3,4783) ir Znad Wili (2,3391). Baltarusiai dažniausiai klausosi taip pat Ruskoje radio (3,2326). Tokį pasiskirstymą būtų buvę galima nesunkiai nuspėti. Etninės mažumos, turėdamos galimybę klausyti radijo gimtąja kalba, nedvejodami taip ir daro. Tačiau stebina rezultatas, rodantis respondentų, neklausančių radijo skaičių. Tai dar kartą patvirtina faktą, kad televizija ir internetas yra linkę išstumti kitas žiniasklaidos priemones į užribį.

5 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal tautybę ir radijo stočių klausomumo vidurkius

Jūsų tautybė		M-1	Lietuvos radijas	Lietus	A2	Ruskoje radio	Znad Wili	Žinių radijas	Pūkas	Radiocentras
Lietuvis (-ė)	Vidurkis	2,6000	2,2000	1,8000	1,2000	1,0000	1,0000	1,2000	1,0000	2,0000
	N	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Rusas (-ė)	Vidurkis	2,1182	1,2818	1,2273	1,5727	3,5182	1,5000	1,0909	1,0000	1,5636
	N	110	110	110	110	110	110	110	110	110

Lenkas (- ė)	Vidurkis N	2,0478 230	1,2913 230	1,3261 230	1,8348 230	3,4783 230	2,3391 230	1,0609 230	,9174 230	1,5304 230
Baltarusis (-ė)	Vidurkis N	1,4651 43	1,6047 43	1,1628 43	1,4884 43	3,2326 43	1,4884 43	,8605 43	,9070 43	1,1163 43
Total	Vidurkis N	2,0103 388	1,3351 388	1,2861 388	1,7139 388	3,4304 388	1,9897 388	1,0490 388	,9407 388	1,5000 388

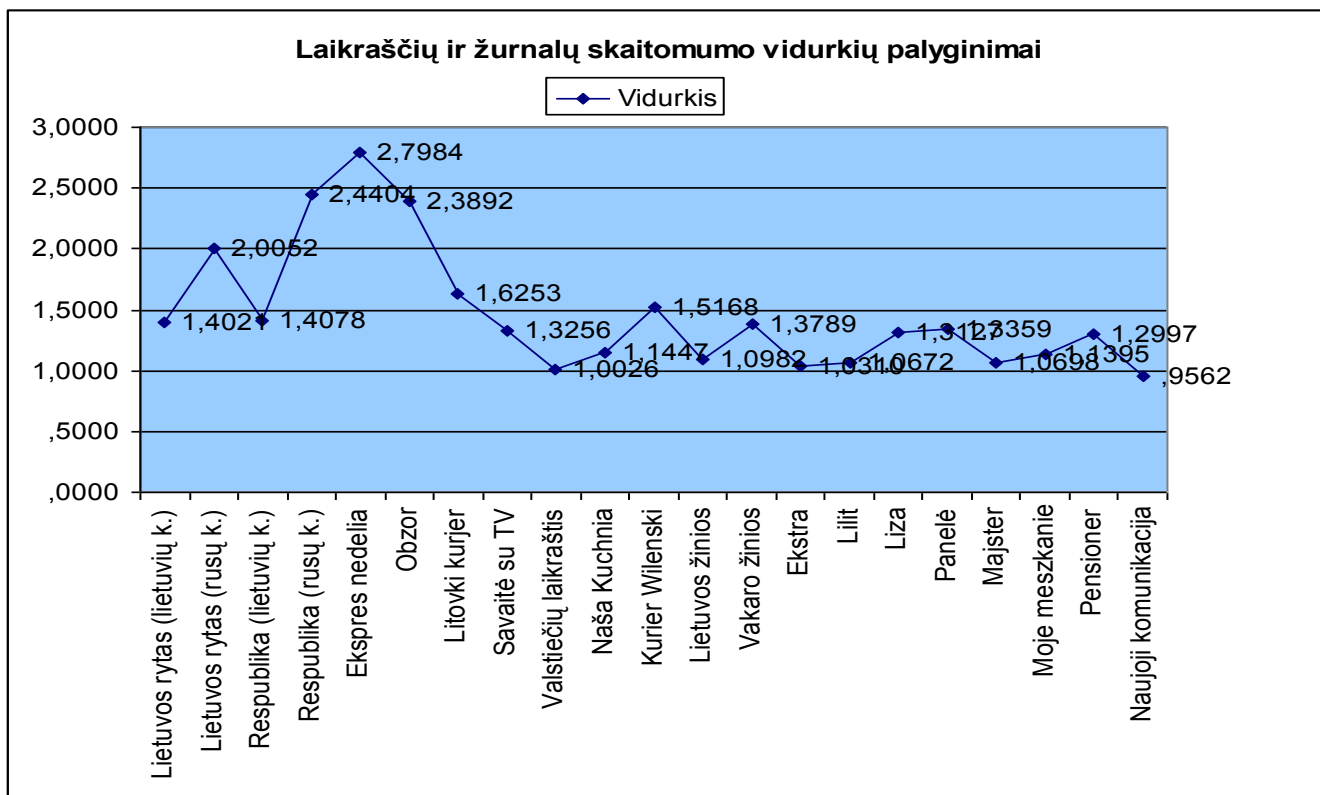
Pagal respondentų atsakymus apie skaitomus žurnalus ar laikraščius matyti, kad dažniausiai skaitomas Ekspres Nedelia (3,7984), nedaug nuo jo atsilieka Respublika (rusų k.) (2,4404) ir Obzor (2,3892). Mažiausiai skaitomi Naujoji komunikacija (0,9562), Valstiečių laikraštis (1,0026), Ekstra (1,0310) ir Lilit (1,0672). Mažiausiai žinomi leidiniai yra Naujoji komunikacija, Majster ir Naša Kuchnia (žr. 19, 20 paveikslai).

19 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal dažniausiai skaitomus laikraščius, žurnalus

Maža dalis apklaustųjų paminėjo kitus leidinius, kuriuos jie skaito ir nebuvo sąrašė – 15 min., Compiuter bild, Auto Bild, Moteris, Ji, Laima, Žmonės, Valstybė, Versus, The Economist, IQ, National Geography, Veidas, Tik vyrams, Verslo žinios it kt. Dažniausiai papildomai įrašomas buvo vietos laikraštis – Švenčionių kraštas. Ir vėl, etninės mažumos, turėdamos galimybę rinktis tarp lietuviškos ir rusiškos spaudos – renkasi skaityti savo gimtąja kalba. Populiariausiu tapo televizorinių programų

leidinys „Ekspress Nedelia“, tai rodo, kad respondentų pagrindinis perkamos spaudos tikslas – būti informuotiems, apie tai, kada, kokios laidos bus rodomos televizoriaus ekranuose. Tai tik sustiprina televizijos, kaip pagrindinės etninių mažumų žiniasklaidos priemonės, pozicijas, dar kartą patvirtina jos populiarumą.

20 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal laikraščių ir žurnalų skaitomumo vidurkius

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal tautybę ir laikraščių bei žurnalų skaitomumo vidurkius atsakymai gana vienodi. Nuomonės apie mėgstamiausius laikraščius ar žurnalus sutapo, populiariausi – Respublika (rusų k.), Ekspres nedelia ir Obzor. Taigi galima daryti išvada, kad laikraščius tautinių mažumų atstovai Švenčionių rajone labiausiai mėgsta skaityti rusų kalba.

Hipotezė. Lietuvos etninių mažumų atstovai žiniasklaida labiau linkę vartoti savo gimtąja kalba.

Išanalizavus žiniasklaidos pasirinkimo tendencijas priklausomai nuo tautybės galima daryti išvadą, kad žiūrėti televiziją ir klausytis radijo etninių mažumų atstovai labiau linkę savo gimtąja kalba. Tačiau visų etninių grupių skaitomiausi laikraščiai yra rusų kalba. Taigi hipotezę galima iš dalies patvirtinti.

5.5.4 Vartojamos žiniasklaidos įtaka kalbų mokėjimui

Siekiant išsiaiškinti, vartojamos žiniasklaidos įtaką kalbų mokėjimui, buvo pateikti klausimai:

- Ar mokotės lietuvių kalbos?
- Kaip mokotės lietuvių kalbos?
- Kokia kalba dažniausiai žiūrite televiziją?
- Kaip mokate išvardintas kalbas?

Pagal respondentų atsakymus į klausimą „Ar mokotės lietuvių kalbos?“ daugiau nei pusė apklaustųjų 51,3 proc.(n=199) atsakė, kad mokosi lietuvių kalbos. Taip pat gana didelė respondentų dalis lietuvių kalbos nesimoko, tai sudarė 47,9 proc. (n=186). 3 apklaustieji į šį klausimą neatsakė. (žr. 21 paveikslas).

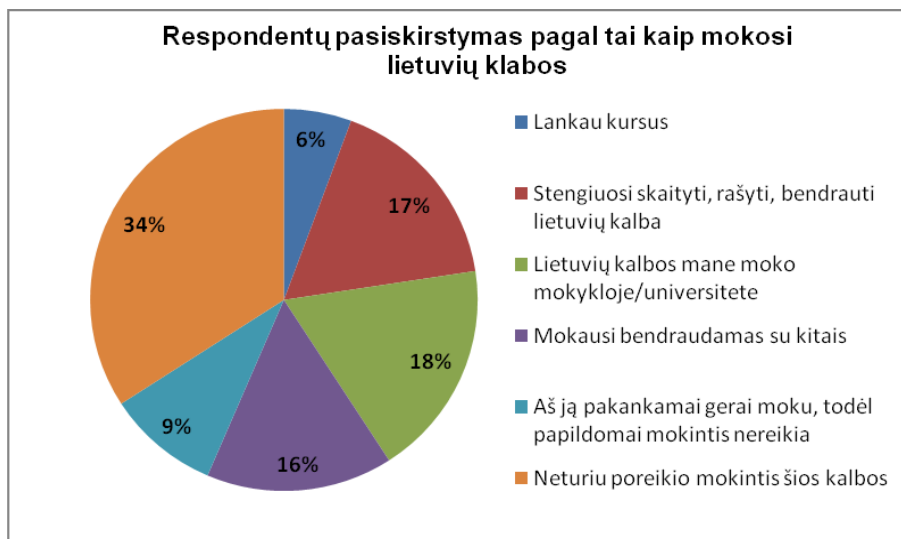

21 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai ar mokosi lietuvių kalbos

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal tai kaip mokosi lietuvių kalbos didžiausia dalis žmonių 34 proc. (n=127) atsakė, kad neturi poreikio mokintis šios kalbos. 18 proc.(n=68) respondentų paminėjo, kad lietuvių kalbos juos moko mokykloje ar universitete. 17 proc.(n=63) visų apklaustųjų pažymėjo atsakymą, kad stengiasi skaityti, rašyti ir bendrauti lietuvių kalba. Mažiausia dalis respondentų 6 proc.(n=21) atsakė, kad lanko kursus (žr. 22 paveikslas). Tai rodo, kad lietuvių kalbos mokomasi dažniausiai tik mokykloje, galbūt todėl ir savo lietuvių kalbos įgūdžius geriausiai įvertina jaunesnės amžiaus grupės. Retai kas papildomai, specialiai mokosi valstybinės kalbos. Tokie rezultatai pakankamai mažą valstybinės kalbos poreikio lygį, nors iš kitos pusės žiūrint, žmonės gali valstybinės

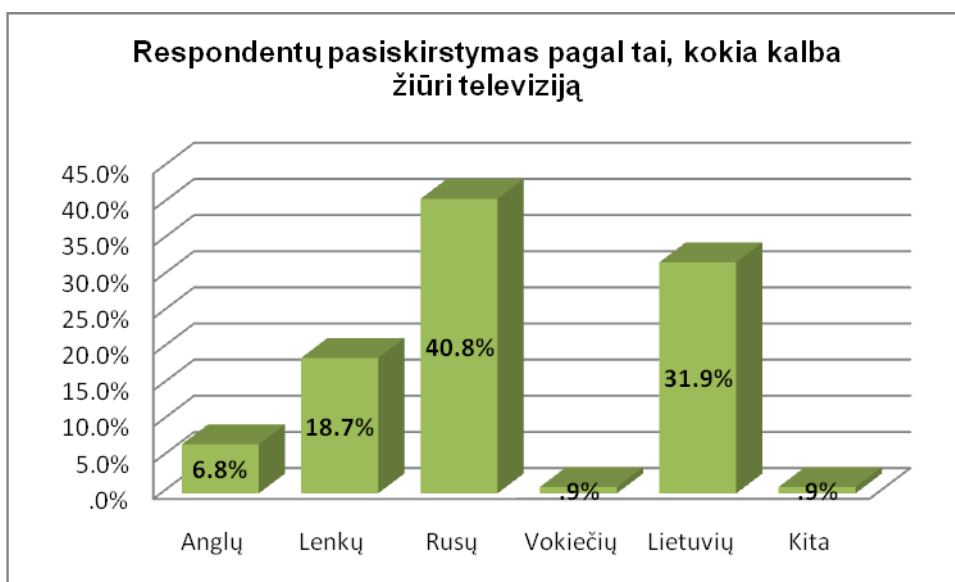

kalbos nesimokyti, nes ir taip ją pakankamai gerai moka. Žvelgiant iš kito kampo, gyvenant uždaroje bendruomenėje, ten nuolatos dirbant, ar mokantis ne lietuvių kalbos mokykloje, su valstybine kalba retai susiduriama, todėl sumažėja ir poreikio mokytis lygis.

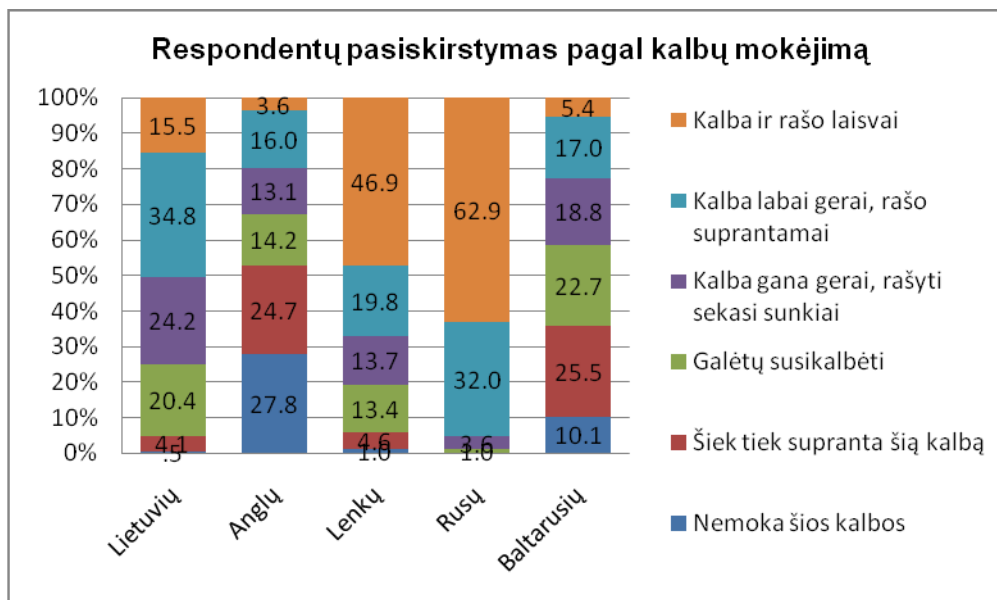
22 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai kaip mokosi lietuvių kalbos

Klausime „Kokia kalba žiūrite televiziją?“ buvo galima pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą. Didžiausia dalis atsakiusių į anketas paminėjo, kad televiziją žiūri rusų kalba 40,8 proc. (n=324). Antroje vietoje liko televizijos žiūrėjimas lietuvių kalba, taip atsakė 31,9 proc.(n=254) respondentų. Mažiausia dalis respondentų atsakė, kad televiziją žiūri anglų, vokiečių arba kitomis kalbomis (žr. 23 paveikslas.)

23 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kokia kalba žiūri televiziją

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal kalbų mokėjimą galima pastebėti, kad respondentai kalba ir rašo geriausiai gimtosiomis kalbomis, šiuo atveju rusų ir lenkų. Lietuvių kalba ir kalba, ir rašo laisvai tik 15,5 proc. (n=60) visų apklaustųjų. Didžiausias procentas apklaustųjų nemoka anglų kalbos, jie sudaro 27,8 (n=108) visų respondentų. Anglų kalba ir kalba, ir rašo laisvai tik 3,6 proc. (n=14) atsakiusiųjų, 5,4 proc. (n=21) kalba ir rašo laisvai baltarusių kalba (žr. 24 paveikslas).

24 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal kalbų mokėjimą

Pagal rezultatus matyti, kad geriausiai respondentai moka rusų kalba, tai atspindi ir vartojamos žiniasklaidos priemonės. Daugiausiai respondentų rinkosi anketą pildyti rusų kalba, daugiausiai – žiūri Pervij Baltiskij kanalą rusų kalba, dažniausiai klausosi Ruskoje radio ir labiausiai skaitomas laikraštis – Ekspres nedelia.

5.5.5 Santykis su gyvenamąja aplinka ir aplinkiniais

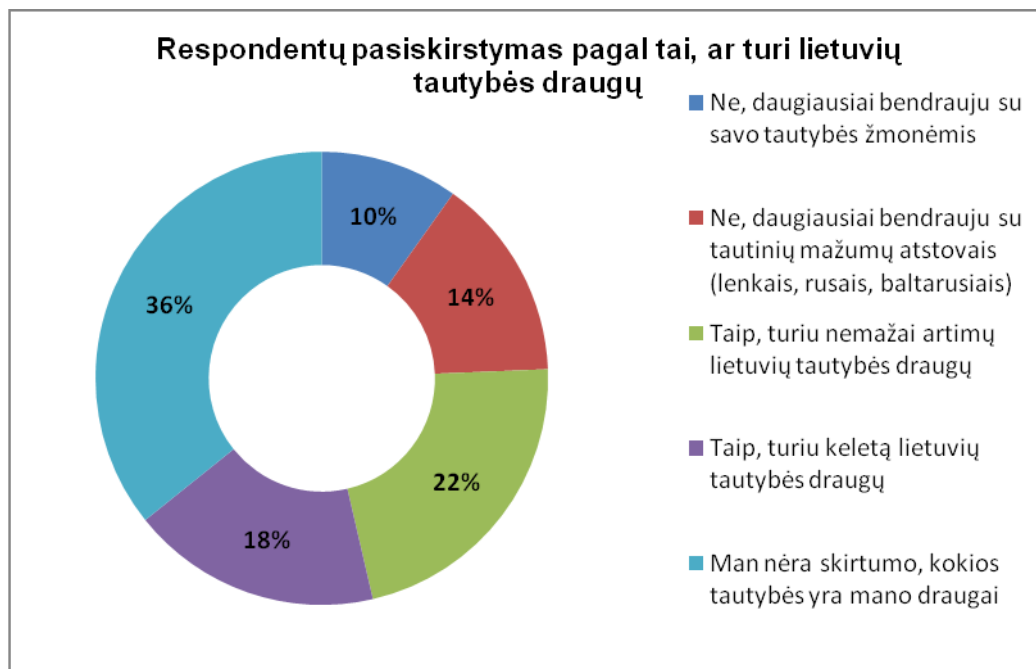
Siekiant išsiaiškinti respondentų santykį su gyvenamąja aplinka ir aplinkiniais buvo pateikti klausimai:

- Ar turite lietuvių tautybės draugų?
- Kokių problemų kyla bendraujant lietuviškai su nepažįstamais žmonėmis?

Daugiausiai respondentų 36 proc. (n=138) į klausimą: „Ar turite lietuvių tautybės draugų?“ atsakė, kad jiems nėra skirtumo kokios tautybės yra jų draugai. 22 proc. (n=85) apklaustųjų atsakė, kad turi nemažai artimų lietuvių tautybės draugų. 18 proc. (n=69) atsakė, kad turi porą lietuvių tautybės

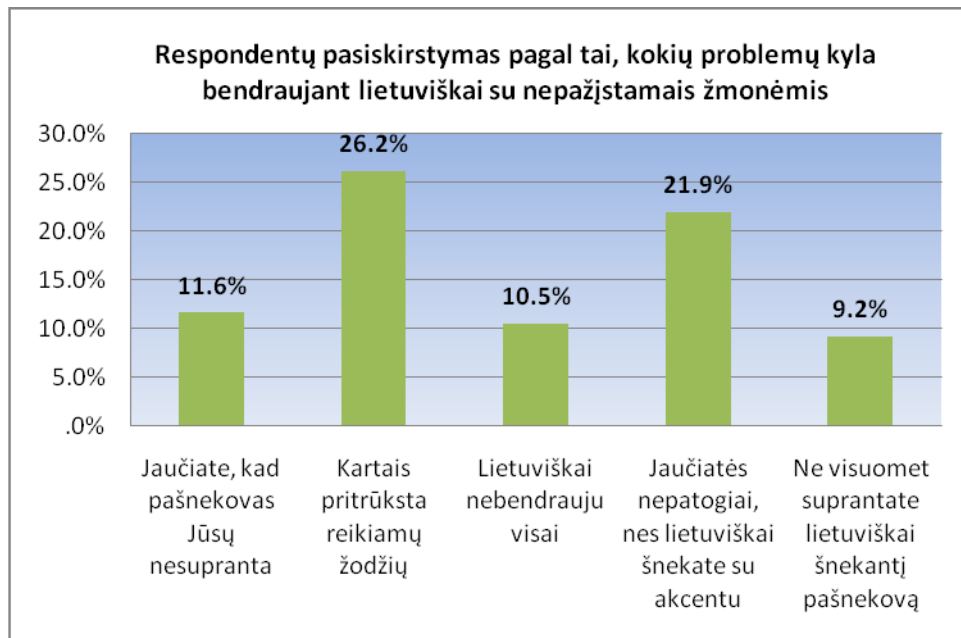
draugų. Taigi didžioji dalis apklaustųjų integruvęsi į aplinką ir bendrauja su įvairių tautybių žmonėmis. Mažesnė dalis respondentų atsakė, kad daugiausiai bendrauja su tautinių mažumų atstovais (14 proc., n=56) arba su savo tautybės žmonėmis (10 proc., n=38) (žr. 25 paveikslas).

Hipotezė. Lietuvos etninių mažumų atstovai labiau linkę bendrauti su savo etninės grupės nariais. Kaip matome iš rezultatų mažuma apklaustųjų bendrauja tik su savo tautybės atstovais. Taigi hipotezė nepatvirtinta.

25 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar turi lietuvių tautybės draugų

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal tai, kokių problemų kyla bendraujant lietuviškai su nepažįstamais žmonėmis dažniausiai paminėta, kad pritrūksta reikiamų žodžių, taip atsakė 26,2 proc. (n=117) apklaustųjų. Šiek tiek mažiau 21,5 proc. (n=98) paminėjo, kad jaučiasi nepatogiai, nes lietuviškai šneka su akcentu. 11,6 proc. (n=52) jaučiasi, kad pašnekovas nesupranta šnekančiojo, 10,5 proc. (n=47), lietuviškai nebendrauja visai ir mažiausiai 9,2 proc. (n=41) ne visuomet supranta lietuviškai šnekančią pašnekovą. Šiame klausime galimi keli atsakymų variantai. (žr. 26 paveikslas).

26 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kokių problemų kyla bendraujant lietuviškai su nepažįstamais žmonėmis

5.5.6 Kartų ir tautinio sąveikavimo ypatumai, jų įtaka kalbų mokėjimui

Remiantis L. Nevinskaitės atlikto tyrimo duomenimis, „kalbų mokėjimas skiriasi pagal socialinius-demografinius požymius, tačiau labai nevienodai skirtingų kalbų atveju. Didžiausi skirtumai yra tarp amžiaus grupių“⁹⁹. Respondento amžius, tai vienas svarbiausių rodiklių, galinčių atskleisti vyraujančias žiniasklaidos pasirinkimo tendencijas, o kartu ir kalbos pasirinkimo situacijas tarp Lietuvos etninių mažumų atstovų.

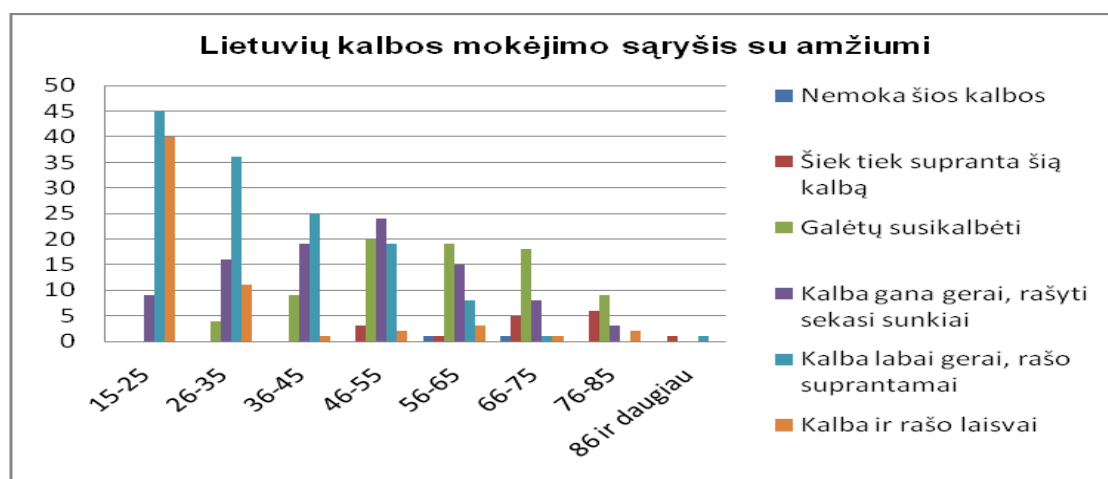
Pagal lentelės duomenis (žr. 6 lentelė) lietuvių kalbos dažniausiai mokosi jaunesniosios amžiaus grupės 15-25 metų amžiaus atstovai. Mažiausiai respondentų mokosi lietuvių kalbos iš vyresniųjų amžiaus grupių. Lietuvių kalbos mokymasis pagal tautybę pasiskirstęs gana vienodai. Rusų tautybės 56 respondentai mokosi lietuvių kalbos ir 63 nesimoko. Lenkų tautybės atsakymai pasiskirstę po lygiai 114 mokosi ir 114 nesimoko. Iš baltarusių tautybės atstovų 26 mokosi lietuvių kalbos ir 17 nesimoko. (žr. 6 lentelė)

⁹⁹ NEVINSKAITĖ, Laima, „Žiniasklaida užsienio kalbomis Lietuvoje: ką renkasi vartotojai“, *Informacijos mokslai*, Nr. 51, 2009, p. 149.

6 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal tai ar mokosi lietuvių kalbos pagal amžių ir tautybę

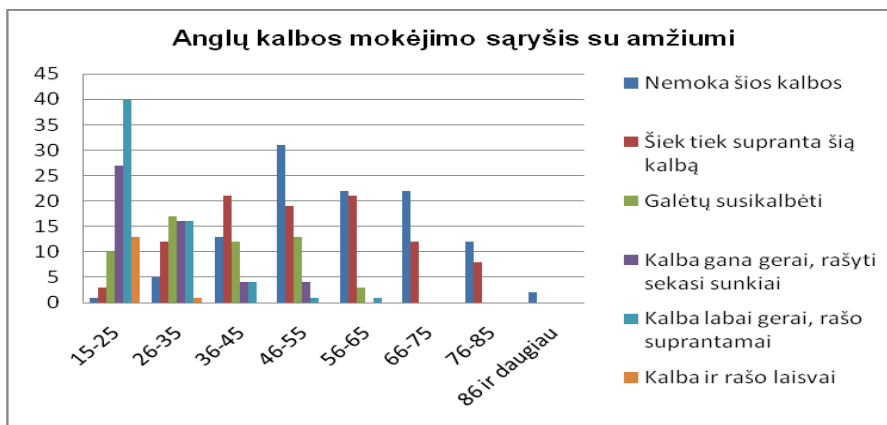
Jūsų tautybė			Kiek Jums metų?							Total	
			15-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66-75	76-85		86 ir daugiau
Lietuvis (-ė)	Ar mokotės lietuvių kalbos?	Taip	1		0				2		3
		Ne	1		1				0		2
Rusas (-ė)		Taip	28	9	11	6	2	0	0		56
		Ne	2	8	5	9	13	9	7		53
Lenkas (-ė)		Taip	47	23	17	20	6	0	0	1	114
		Ne	5	19	12	27	20	23	7	1	114
Baltarusis (-ė)		Taip	10	7	4	4	1	0	0		26
		Ne	0	1	4	2	5	2	3		17

Analizuojant lietuvių kalbos mokėjimo sąryšį su amžiumi galima pastebėti, kad didžiausia dalis nemokančių šios kalbos yra 46-55 metų amžiaus grupėje. Geriausiai kalba ir rašo lietuvių kalba jaunimo 15-25 metų grupė. Vyresnioji amžiaus grupė 56-65, 66-75 metų, kaip galima pastebėti pagal atsakymus galėtų susikalbėti lietuvių kalba, kalba gan gerai, bet rašyti sekasi sunkiai (žr. 27 paveikslas). Apskaičiavus Stjudento t kriterijų (žr. pried. Nr. 3). Pagal jį apskaičiuota, ar lietuvių kalbos mokėjimo lygis pagal amžiaus grupes statistiškai reikšmingai skiriasi. Gavosi $p < 0,005$, t. y. 0,000. Taigi vidurkiai statistikai reikšmingai skiriasi, pagal rezultatus jauni tautinių mažumų atstovai geriau moka lietuvių kalbą. ($X^2 = 247,442$, $df = 35$, $p < 0.05$) (žr. 5 priedas).

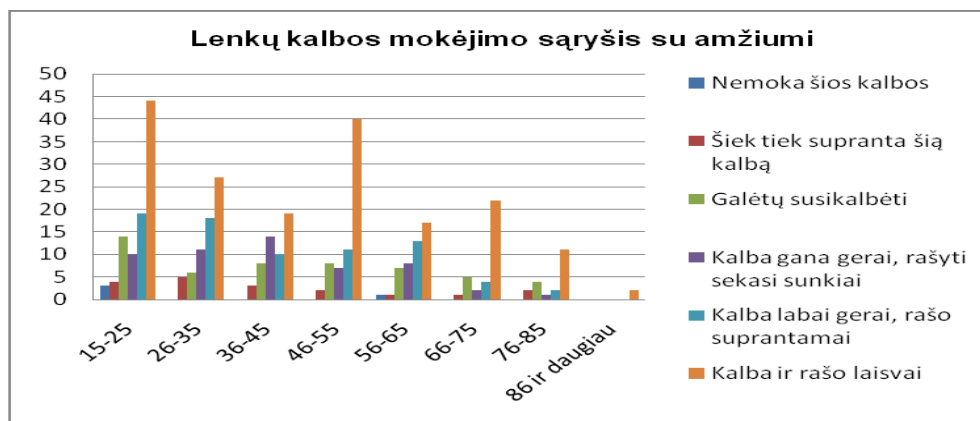
27 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal lietuvių kalbos mokėjimo sąryšį su amžiumi

Pagal anglų kalbos mokėjimo sąryšio diagramą galima pastebėti, kad geriausiai ir daugiausiai šia kalbą moka jaunimo 15-25 grupės atstovai. Nuo 46 metų anglų kalbą moka vis mažiau apklaustųjų (žr. 28 paveikslas). Apskaičiavus Stjudento t kriterijų (žr. 3 priedas). Pagal jį apskaičiuota ar anglų kalbos mokėjimo lygis pagal amžiaus grupes statistiškai reikšmingai skiriasi. Gavosi $p < 0,005$, t. y. 0,000. Taigi vidurkiai statistikai reikšmingai skiriasi, pagal rezultatus jauni tautinių mažumų atstovai geriau moka anglų kalbą, vyresni prasčiau arba nemoka šios kalbos ($X^2 = 277,154$, $df = 35$, $p < 0.05$) (žr. 5 priedas).

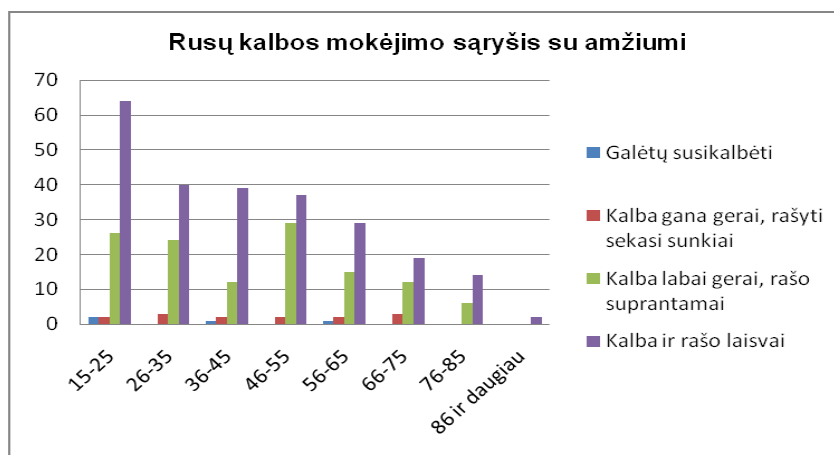
28 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal anglų kalbos mokėjimo sąryšį su amžiumi

Daugiausiai kalba ir rašo laisvai lenkų kalba iš 15-25 metų ir 46-55 metų amžiaus grupės. Nemokančių lenkų kalbos daugiausiai iš 36-45 metų amžiaus grupės (žr. 29 paveikslas). Apskaičiavus Stjudento t kriterijų (žr. 3 priedas) pagal jį apskaičiuota ar lenkų kalbos mokėjimo lygis pagal amžiaus grupes statistiškai reikšmingai skiriasi. Gavosi $p \geq 0,005$, t.y. 0,210. Taigi vidurkiai statistikai reikšmingai nesiskiria ir nuo amžiaus nepriklauso lenkų kalbos mokėjimo lygis. ($X^2 = 39,493$, $df = 35$, $p < 0,276$) (žr. 5 priedas)

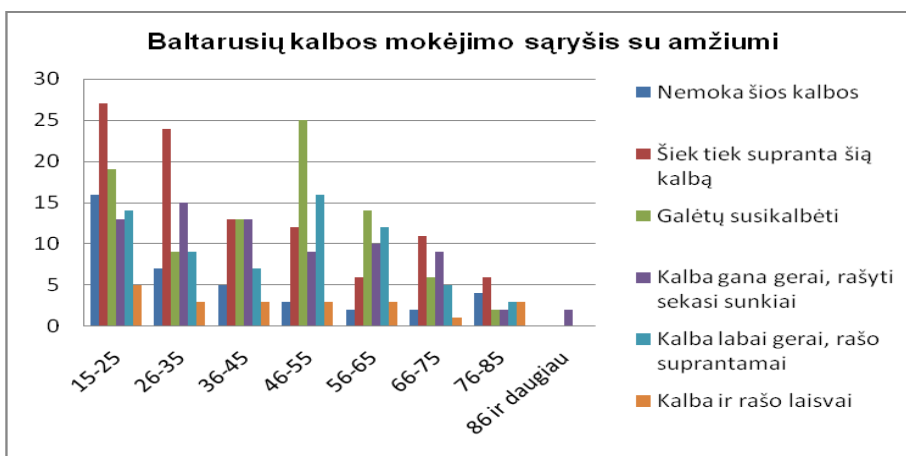
29 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal lenkų kalbos mokėjimo sąryšį su amžiumi

Kaip matome pagal 27 diagramą nemokančių rusų kalbos beveik nėra, nemokančiųjų grupę sudaro labai maža respondentų dalis. Taigi rusiškai gana gerai kalba tiek jaunimas, tiek vidutinio amžiaus, tiek vyresnio amžiaus žmonės Švenčionių rajone (žr. 30 paveikslas). Pagal jį apskaičiuota ar rusų kalbos mokėjimo lygis pagal amžiaus grupes statistiškai reikšmingai skiriasi. Gavosi $p \geq 0,005$, t.y. 0,630. Taigi vidurkiai statistikai reikšmingai nesiskiria, nuo amžiaus nepriklauso rusų kalbos mokėjimo lygis. ($X^2 = 16,661$, $df = 21$, $p < 0,731$) (žr. 5 priedas).

30 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal rusų kalbos mokėjimo sąryšį su amžiumi

Respondentų pasiskirstymas pagal amžių ir baltarusių kalbos mokėjimą pasiskirstęs labai įvairiai. Kiekvienoje amžiaus grupėje yra mokančių ir nemokančių baltarusių kalbos. Mažiausiai baltarusių kalbą moką jaunesnieji respondentai iš 15-25 ir 26-35 amžiaus grupių (žr. 31 paveikslas). Pagal jį apskaičiuota ar baltarusių kalbos mokėjimo lygis pagal amžiaus grupes statistiškai reikšmingai skiriasi. Gavosi $p \geq 0,005$, t.y. 0,020. Taigi vidurkiai statistikai reikšmingai nesiskiria, nuo amžiaus nepriklauso baltarusių kalbos mokėjimo lygis ($X^2 = 54,330$, $df = 35$, $p < 0,020$).

31 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal baltarusių kalbos mokėjimo sąryšį su amžiumi

5.6 Koreliacijų analizė

Koreliacija – tai yra ar du kintamieji veikia vienas kitą. Darant tyrimą norima atskleisti socialinius-demografinius veiksnius lemiančius slaugos ir socialinių paslaugų poreikį. Taip pat išsiaiškinti sąsajas. Ištirta kurie kintamieji koreliuoja, kurie vienas su kitu susiję.

Statistinė hipotezė: $H_0 : \rho = 0$

$H_0 : \rho \neq 0$

H_0 atmetame (kintamieji statistiškai reikšmingai koreliuoja), jei $\rho < \alpha$.

H_0 neatmetame (kintamieji statistiškai reikšmingai nekoreliuoja), jei $\rho \geq \alpha$

Kuo koreliacijos koeficientas toliau nuo nulio, tuo koreliacija stipresnė. Koreliacijos koeficiento ženklas parodo kaip koreliuoja: **teigiamas** – vienam kintamajam didėjant, kitas irgi didėja; **neigiamas** – vienam didėjant, kitas mažėja. Koreliacija statistiškai reikšminga, jei $\rho < 0,01$.

Tyrimė naudojama Kandell'o tau-b koreliacija. Koreliacijos pagalba darbe pabandyta patvirtinti arba atmesti keletą iš hipotezių.

Hipotezė. Jaunesnės kartos atstovai dažniau naudojami internetu ir rečiau naudojami kitomis komunikacijos priemonėmis. Aptikta statistikai reikšminga teigiama koreliacija (0,180) tarp iš kur sužinoma apie įvykius Lietuvoje ir amžiaus. Jaunimas dažniau naudojami internetu, vyresni žmonės informaciją apie naujausius įvykius sužino naudodamiesi kitomis komunikacijos priemonėmis. Nors koreliacija nėra didelė, bet pažiūrėjus 3 lentelės duomenų pasiskirstymą, galima matyti, kad jaunimas dažniausiai naujienas sužino internete. Taigi hipotezę galima patvirtinti.

Aptikta vidutinė statistikai reikšminga koreliacija (0,338) tarp tautybės ir lenkų kalbos mokėjimo (žr. 3 lentelę). Taip pat statistikai reikšminga koreliacija, tik mažesnė (0,159) aptikta tarp baltarusių kalbos mokėjimo ir tautybės. Gavosi statistiškai reikšminga teigiama koreliacija, nes $\rho < 0,01$. Tarp rusų kalbos mokėjimo ir tautybės statistikai reikšmingos koreliacijos nėra, kadangi rusų kalbą gerai moka skirtingų tautybių respondentai.

Gana didelė statistikai reikšminga neigiama koreliacija (-0,613) rasta tarp anglų kalbos mokėjimo ir respondentų amžiaus. Kuo jaunesni respondentai tuo geriau moka anglų kalbą ir atvirkščiai kuo vyresni, tuo prastesnės anglų kalbos žinios. Taip pat statistikai reikšminga šiek tiek mažesnė neigiama koreliacija (-0,552) tarp lietuvių kalbos mokėjimo ir amžiaus. Gana didelė teigiama koreliacija (0,498) tarp lietuvių kalbos mokymosi ir amžiaus. Daug jaunu žmonių mokosi lietuvių kalbos

mokykloje ar universitete, vyresni žmonės rečiau mokosi lietuvių kalbos. Statistiškai reikšmingos koreliacijos tarp išsilavinimo ir išvardintų kriterijų neaptikta.

7 lentelė. Koreliacijų palyginimas

Kendall's tau_b		Kiek Jums metų?	Jūsų išsilavinimas	Jūsų tautybė
Baltarusių kalbos mokėjimas	R	,106**	-,041	,159**
	P	,008	,319	,000
Rusų kalbos mokėjimas	R	-,039	-,017	-,156**
	P	,370	,697	,001
Lenkų kalbos mokėjimas	R	,053	-,065	,338**
	P	,194	,119	,000
Anglų kalbos mokėjimas	R	-,613**	,108**	-,012
	P	,000	,008	,785
Lietuvių kalbos mokėjimas	R	-,552**	,137**	,087*
	P	,000	,001	,049
Iš ko dažniausiai sužinote apie įvykius Lietuvoje?	R	,180**	,087*	,044
	P	,000	,038	,326
Ar mokotės lietuvių kalbos?	R	,498**	-,097*	-,024
	P	,000	,035	,619

Paiškinimai: r – koreliacijos koeficientas; p - reikšmingumo lygmuo, kai *p < 0,05, **p < 0,01, koreliacija statistiškai reikšminga, Reikšmingumo lygmuo *p< 0,05; **p< 0,01.

TYRIMO REZULTATŲ APITARIMAS

Šio tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti etninių mažumų žiniasklaidos vartojimo ypatumus. Dalis hipotezių, pateiktų magistro tyrimo dalyje, buvo patvirtinta.

Pirmas iš uždavinių buvo nustatyti, kokia kalba tautinių mažumų atstovai dažniausiai bendrauja namuose ir viešose vietose. Pagal atsakymus į klausimus apie tautinių mažumų atstovų naudojamą kalbą namuose ir viešose vietose išryškėjo, kad baltarusių etninė mažuma labai retai tekalba baltarusių kalba, dažniausiai renkasi bendrauti rusų ir lietuvių kalbomis, namuose su artimaisiais kalba tiek lenkiškai, tiek lietuviškai. Lenkų etninė mažuma išsiskiria savo gimtosios kalbos vartojimo dažnumu. Nemažai respondentų jokia kita kalba nebendrauja nei namų, nei viešojoje erdvėje, tačiau puikiai susikalba ir rusiškai, o viešojoje oficialioje erdvėje gana aktyviai renkasi bendravimą ir valstybine lietuvių kalba. Rusų etninė mažuma dažniausiai renkasi bendravimą rusų kalba. Namuose retai kas tekalba lenkiškai, o tuo labiau baltarusiškai. Tiek oficialioje, tiek privačioje erdvėje dažnai šalia rusų kalbos renkasi valstybinę lietuvių kalbą.

Antras uždavinys iširti, kokias žiniasklaidos priemones ir kokia kalba etninių mažumų atstovai renkasi dažniausiai. Didžiausia dalis respondentų televiziją žiūri rusų kalba, antroje vietoje liko televizijos žiūrėjimas lietuvių kalba.

Pagal tyrimo duomenis visų tautinių mažumų atstovai dažniausiai naujienas sužino internete arba žiūrėdami televizijos naujienų laidas. Visų tautybių atstovai rečiausiai sužino naujienas iš kaimynų. Didžiausias procentas apklaustųjų laikraščius skaito taip pat internete. Mažiausias procentas respondentų, skolinasi iš kaimynų.

Daugiausiai apklaustųjų per televiziją žiūri koncertus, laidas apie kultūrą, gamtą, sveikatą arba realybės šou. Mažiausias procentas respondentų žiūri kulinarines laidas arba laidas apie statybas, dizainą. Analizuojant atsakymų duomenis apie dažniausiai žiūrimus televizijos kanalus galima išskirti, kad žiūrimiausi kanalai Švenčionių rajone yra Pervij Baltiskij, TV-3 ir LNK. Mažiausiai žiūrimi - TV11, BTV, Polsat ir TV1. Pagal respondentų pasiskirstymo pagal tautybę ir televizijos kanalų žiūrimumo vidurkius galima pastebėti tendenciją, kad skirtingų tautybių atstovai linkę dažniau žiūrėti televiziją gimtąja kalba. Rusų tautybės respondentai dažniausiai žiūri Pervij Baltiskij, NTV, PTP ir Naše Kino. Lenkų tautybės atsotvų žiūrimiausi kanalai – Pervij Baltiskij, TVP “Polonia” ir PTP. Baltarusiai dažniausiai žiūri Pervij Baltiskij, NTV ir PTP kanalus.

Pagal visų respondentų atsakymus labiausiai klausoma radijo stotis yra Ruskoje radio Rečiausiai klausoma radijo stotis – Pūkas. Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal tautybę ir

radijo stočių klausomumo vidurkius taip pat galima pastebėti, kad skirtingų tautinių mažumų atstovai yra labiau linkę klausyti radijo stočių savo gimtąja kalba. Rusų tautybės atstovai dažniausiai klausosi Ruskoje radio, lenkų tautybės atstovų dažniausiai klausomos radijos stotys – Ruskoje radio ir Znad Wili, baltarusiai dažniausiai klausosi taip pat Ruskoje radio.

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal tautybę ir laikraščių bei žurnalų skaitomumo vidurkius atsakymai gana vienodi. Nuomonės apie mėgstamiausius laikraščius ar žurnalus sutapo, populiariausi – Respublika (rusų k.), Ekspres nedelia ir Obzor. Taigi galima daryti išvada, kad laikraščius tautinių mažumų atstovai Švenčionių rajone labiausiai mėgsta skaityti rusų kalba.

Išanalizavus žiniasklaidos pasirinkimo tendencijas priklausomai nuo tautybės galima daryti išvadą, kad žiūrėti televiziją ir klausyti radijo etninių mažumų atstovai labiau linkę savo gimtąja kalba. Tačiau visų etninių grupių skaitomiausi laikraščiai yra rusų kalba. Taip pat pagal rezultatus matyti, kad geriausiai respondentai moka rusų kalbą, tai atspindi ir vartojamos žiniasklaidos priemonės. Daugiausiai respondentų žiūri Pervij Baltiskij kanalą rusų kalba, dažniausiai klausosi Ruskoje radio ir labiausiai skaitomas laikraštis – Ekspres nedelia. Pagal tyrimo rezultatus jaunimas dažniausiai naujienas sužino internete.

Trečias uždavinys, išsiaiškinti, kokios problemos etninių mažumų atstovams iškyla bendraujant su lietuvių tautybės žmonėmis.

Daugiausiai respondentų mano, kad jiems nėra skirtumo kokios tautybės yra jų draugai, turi nemažai artimų lietuvių tautybės draugų. Taigi didžioji dalis apklaustųjų integravęsi į aplinką ir bendrauja su įvairių tautybių žmonėmis. Tik maža dalis respondentų atsakė, kad daugiausiai bendrauja su tautinių mažumų atstovais arba su savo tautybės žmonėmis. Kaip matome iš rezultatų mažuma apklaustųjų bendrauja tik su savo tautybės atstovais.

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal tai, kokių problemų kyla bendraujant lietuviškai su nepažįstamais žmonėmis dažniausiai paminėta, kad pritrūksta reikiamų žodžių, taip pat daug apklaustųjų paminėjo, kad jaučiasi nepatogiai, nes lietuviškai šneka su akcentu. Mažiausiai apklaustųjų ne visuomet supranta lietuviškai šnekantį pašnekovą. Taigi daugiausiai problemų iškyla pačiam kalbant su pašnekovu lietuvių kalba, bet dažniausiai supranta savo pašnekovą gana gerai.

Paskutinis iš uždavinių buvo nustatyti kartų sąveikavimo ypatumus ir jų įtaką kalbų mokėjimui

Pagal tyrimo duomenis lietuvių kalbos dažniausiai mokosi jaunesniosios amžiaus grupės 15-25 metų amžiaus atstovai. Mažiausiai respondentų mokosi lietuvių kalbos iš vyresniųjų amžiaus grupių.

Analizuojant lietuvių kalbos mokėjimo sąryšį su amžiumi galima pastebėti, kad didžiausia dalis nemokančių šios kalbos yra 46-55 metų amžiaus grupėje. Geriausiai kalba ir rašo lietuvių kalba jaunimo grupė. Pagal anglų kalbos mokėjimo sąryšį galima pastebėti, kad geriausiai ir daugiausiai šia kalba jaunimo 15-25 grupės atstovai. Nuo 46 metų anglų kalbą moka vis mažiau apklaustųjų. Anglų ir lietuvių kalbų mokėjimo lygis pagal amžiaus grupes statistiškai reikšmingai skiriasi.

Daugiausiai kalba ir rašo laisvai lenkų kalba iš 15-25 metų ir 46-55 metų amžiaus grupės. Nemokančių lenkų kalbos daugiausiai iš 36-45 metų amžiaus grupės. Kaip matyti pagal rezultatus nemokančių rusų kalbos beveik nėra, nemokančiųjų grupę sudaro labai maža respondentų dalis. Taigi rusiškai gana gerai kalba tiek jaunimas, tiek vidutinio amžiaus, tiek vyresnio amžiaus žmonės Švenčionių rajone. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių ir baltarusių kalbos mokėjimą pasiskirstęs labai įvairiai. Kiekvienoje amžiaus grupėje yra mokančių ir nemokančių baltarusių kalbos. Mažiausiai baltarusių kalbą moką jaunesnieji respondentai iš 15-25 ir 26-35 amžiaus grupių. Lenkų, rusų ir baltarusių kalbų mokėjimo lygiai pagal amžiaus grupes statistiškai reikšmingai nesiskiria.

Analizuojant tyrimo duomenis viena hipotezė buvo patvirtinta, viena dalinai patvirtina ir viena hipotezė nepatvirtinta.

IŠVADOS

Sociokultūrinei integracijai itin svarbūs komunikaciniai gebėjimai, todėl dar iki mokyklinio amžiaus etninių mažumų atstovams svarbu suprasti abiejų ir gimtosios, ir valstybinės kalbos svarbą, norint išlaikyti etninę tapatybę bei sėkmingai integruotis į gyvenamos šalies visuomenę.

Išnagrinėjus pagrindinę etniškumo teorijų klasifikaciją, buvo atskleistas neginčytinai svarbus kalbos vaidmuo kiekvienos tautos formavimosi ir egzistavimo procese. Ji ne tik jungia ir diferencijuoja pavienius individus ir žmonių grupes, leidžia dalintis patirtimis, bendrauti ir bendradarbiauti, bendrauti viešojoje erdvėje, visuomeniniame gyvenime, kalba taip pat įgalina individus keisti vieniems kitų mąstyseną, įsitikinimus ir galiausiai savo kalbą perduoti ateities kartoms. Žvelgiant iš kitos pusės, kalba, kuria kalba individo tėvai ir / ar giminaičiai ne tik įtraukia tą žmogų į tam tikros bendruomenės ratą, bet kartu ir atskiria nuo kita kalba kalbančių grupių.

Siekiant atskleisti etninių mažumų integracijos į gyvenamos šalies visuomenę proceso sudėtingumą, etninių grupių santykiai su dominuojančia etnine grupe apžvelgti pasitelkiant integracijos, asimiliacijos, akultūracijos teorijas (G. Engbersen, M. Gordon, J. W. Berry). Aptariant etninius reiškinius tarp besiintegruojančių mažumų ir dominuojančios grupės, integracijos samprata glaudžiai siejama, o kartais ir maišoma su akultūracijos, asimiliacijos, adaptacijos procesais. Mokslininkai ir tyrinėtojai pateikia daugybę etnines mažumas ar integracijos procesą nusakančių definicijų. Tačiau, kaip išaiškėjo vadovaujantis įvairių tyrėjų apibrėžimais, integracijos procesą derėtų laikyti pavykusia adaptacijos forma, kuomet visiškas mažumos grupės susitapatinimas su daugumos grupe neįvyksta: kai etninių mažumų atstovai palankiai žiūri ir perima tik tam tikras vertybes, nuostatas, elgesio formas, tačiau išlaiko savo kultūrinę tapatybę.

Etninių grupių atstovams gimtoji kalba yra ne tik bendravimo priemonė, bet ir neįkainojamas grupės paveldas, pavestas jiems išsaugoti. Šiame darbe buvo bandoma į kalbą pažvelgti kaip į tiltą, jungiantį etninę grupę su gyventojų dauguma ir kaip į barjerą, kurį peržengus kyla pavojus asimiliuotis ir išnykti, tačiau pasilikus savojoje barjero pusėje, neperžengus jo, susiduriama su grėsmingomis problemomis (diskriminacija, izoliavimas, menkas savęs vertinimas, dezintegracija ir pan.).

Sociokultūrinės integracijos negalima laikyti linijiniu, vienakrypčiu procesu. Kiekvieno etninės mažumos grupės atstovo integracija į kultūrinę bei socialinę aplinką vyksta skirtingai ir yra veikiami daugybės kitų procesų, valstybinių organų, visuomeninių organizacijų, atskirų individų ar jų grupių. Šiuos veiksnius būtų galima suskirstyti į vidinius ir išorinius. Prie vidinių integracijos procesą įtakančių veiksnių būtų galima priskirti šeimą, bendruomenę, giminaičius, bendradarbius, pavienių

asmenų ir grupių sąveiką, palaikančią tam tikrų nuostatų formavimąsi. Tuo tarpu prie išorinių veiksmų derėtų priskirti valstybę, švietimo sektorių, visuomenės informavimo priemones, kurie taip pat ne tik įtakoja, bet dažnai ir nulemia etninių santykių šalyje formavimąsi.

Žiniasklaida kaip priemonė yra galinga jėga, atliekanti daug svarbių funkcijų. Šalia pagrindinių – visuomenės informavimo, supažindinimo, nuomonių ir nuostatų formavimo, kultūros puoselėjimo ar nuovargio, nuobodulio išsklaidymo, išskirta dar viena funkcija – ugdomoji. Žiniasklaidos vartojimas individo kalbos įgūdžius veikia labiau nei žodynai, gramatikos knygos, ar pedagogų pamokos. Šitaip kalbos mokomasi ir išmokstama tiesiogiai nesimokant, o klausantis to, kas patinka, žiūrint tą, kas mėgstama žiūrėti, skaitant tai, kas įdomu ir ką norisi skaityti.

Žvelgiant iš kalbos pasirinkimo perspektyvos, trys didžiausios Lietuvos etninių mažumų grupės – lenkai, rusai, baltarusiai – turi galimybę rinktis, kokia kalba žiūrėti televiziją, klausytis radijo ar skaityti spaudą. Rusų, lenkų kalbų mokėjimas leidžia šioms etninėms mažumoms neapsiriboti vien tik lietuviškos spaudos skaitymu ar lietuviškų programų žiūrėjimu, šitaip atsiranda galimybė žmonėms išgirsti, pamatyti, sužinoti, kaip tam tikra naujiena pristatoma ne tik Lietuvos, bet ir užsienio šalies žiniasklaidoje.

Žiniasklaida, kasdienėje sąveikoje su etninių mažumų atstovais, tampa ne tik informavimo, bet ir natūraliu kalbos įgūdžių ugdymo būdu, kuris vėliau, nors ir ne tiesiogiai, bet intensyviai veikia etninių mažumų integracijos į gyvenamosios šalies visuomenę procesą.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad auditorija renkasi žiniasklaidą (tiek jos priemones, tiek jos turinį) pagal savo poreikius. Gauti rezultatai parodė, jog visų tautinių mažumų atstovai dažniausiai naujienas sužino internete arba žiūrėdami televizijos naujienų laidas. Jaunesnės kartos atstovai dažniausiai naudojami internetu, vyresnieji – dažniausiai renkasi televiziją, rečiau radiją ir spaudą.

Tyrimas leidžia palyginti, kuo didžiausios Lietuvos etninės grupės skiriasi tarpusavyje. Gauti duomenys atskleidė, kad žiniasklaida turi didelį poveikį etninių mažumų atstovams, konkrečiau, jų kalbos pasirinkimui, taip pat santykiams su dominuojančia etnine grupe ir integracijos į šalies visuomenę procesui. Tačiau matyti teigiama tendencija – jaunosios kartos tautinių mažumų atstovai, nepriklausomai nuo to, kokia kalba bendrauja namuose, vis dažniau viešose vietose bendrauja lietuviškai. Jaunoji tautinių mažumų karta keičia nuostatas ir tarp gyventojų daugumos, ir tarp lenkų, rusų bei baltarusių etninių mažumų, nusistovėjusius stereotipus, jie daug labiau integruoti į Lietuvos visuomenę, daug geriau kalba lietuvių kalba nei jų tėvai ir seneliai.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

Literatūra

1. BACIK, Gökhan. „Discussion of ethnic identity“, *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, T.1, Nr. 1, 2004.
2. BART, Frederik. *Ethnic Groups and Boundaries*, Boston: Little, Brown and Company, 1969.
3. BERESNEVIČIŪTĖ, Vida. „Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje“, *Etniškumo studijos*, Vilnius: Eugrimas, 2005.
4. BERESNEVIČIŪTĖ, Vida, FRĖJŪTĖ-RAKAUSKIENĖ, Monika. „Etninė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė“, *Etniškumo studijos*, Vilnius: Eugrimas, 2006.
5. BERESNEVIČIŪTĖ, Vida, NAUSĖDIENĖ, Inga. „Trys Lietuvos dienraščiai („Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos aidas“) apie tautines mažumas Lietuvoje“, *Sociologija: mintis ir veiksmai*, Nr. 1(3), 1999.
6. BERRY, John, „Immigration, Acculturation, and Adaptation“, *Applied psychology: an international review*, 46(1), 1997.
7. BERRY, John., KIM, U., & BOSKI, J. (1988). „Psychological acculturation of immigrants“. In Y.Y. Kim & W. B. Gudykunst (Eds.), *Cross-cultural adaptation: Current approaches* (pp. 62-87). Newbury Park, CA: Sage Publications.
8. BIELINIS, LAURAS. *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė*, Vilnius: Eugrimas, 2005.
9. BRISK, Maria Estela. *Bilingual education: From Compensatory to quality schooling*, USA: Lawrence Erlbaum Associates, 2006.
10. CASHDAN, Elizabeth. “Ethnocentrism and Xenophobia: A Cross-Cultural Study”, *Current Anthropology*, T. 42, Nr. 5, 2001.
11. CONNOR, Walker. *Ethnonationalism: The Quest For Understanding*, Princeton: Princeton University Press, 1994.
12. DE LAGUNA, G.A. *Speech. Its Function and Development*, Bloomington, 1963.
13. DUTTA-BERGMAN, Mohan J. “Complementarity in Consumption of News Types Across Traditional and New Media”, *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 48(1), 2004.

14. ENGBERSEN, Godfried. „Spheres of Integration: Towards a Differentiated and Reflexive Ethnic Minority Policy“, *Identity and integration: Migrants in Western Europe*, Great Britain: MPG Books Ltd., 2003.
15. FÜRST, Maria. *Psichologija*, Vilnius: Lumen leidykla, 1998.
16. GARDNER, Robert C. “Attitudes and motivation: their role in second language acquisition”. In OLLER John W. and RICHARDS Jack C. (Eds) *Focus on the learner: pragmatic perspectives for the language teacher*, Rowley, MA, Newbury House, 1975.
17. GORDON, Milton. *Assimilation in American life: The role of Race, Religion, and National origins*, Oxford University Press Inc., 1966.
18. GUEST, A. M., STAMM, K. R. Paths of Community Integration. *Sociological Quarterly*. Vol.34. Issue 4, 1993.
19. JAYASURYIA, Laksiri. “Language and Culture in Australian Public Policy: some critical reflections”, *International Migration Review*, T. 24, Nr. 1, 1990.
20. JAKAVIČIUS, Vytautas. *Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1998.
21. KARDELIS, Kęstutis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Šiauliai: „Lucijus“, 2007.
22. KARDELIS, Kęstutis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. 2-asis pataisytas ir papildytas leidimas. Kaunas: Judex, 2002.
23. KASATKINA, Natalija. „Etniškumo tyrimai: tendencijos ir esminės sąvokos“, *Filosofija. Sociologija*, T. 18, Nr. 4, Vilnius: Mokslo akademijos leidykla, 2007.
24. KASATKINA, Natalija. „Lietuvos etninių grupių adaptacijos ypatumai“, *Filosofija. Sociologija*, Nr. 4, 2002.
25. KASATKINA, Natalija, LEONČIKAS, Tadas. *Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga*, Vilnius: „Eugrimas“, 2003.
26. KAVOLIS, Vytautas „Aiškūs daiktai, ginčytinos ribos ir numanomos reikšmės“, *Sociologija*, Nr. 1, 1998.
27. KAVOLIS, Vytautas. *Sociologija*, sud. Vylius Leonavičius, Kaunas: VDU, 2004.
28. LAKIS, Juozas. *Dauguma ir mažumos daugiatautėje visuomenėje*, Vilnius, 1996.

29. LANG, Kevin “A Language Theory of Discrimination”, *The Quarterly Journal of Economics*, May, 1986.
30. LEONČIKAS, Tadas. „Sociologinės asimiliacijos sampratos“, *Filosofija. Sociologija*. Nr. 4, Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2005.
31. MYRON, Weiner. “Political integration and political development”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, T. 358, 1965.
32. MCQUAIL, Denis. *Mass Communication Theory . An Introduction*. London: Sage, 1994.
33. NANNESTAD, Peter. “A game real actors won’t play? Integration of ethnic minorities in Denmark as a collective action dilemma”, *International Migration Review*, t. 38, Nr. 1, New York: The Center of Migration studies, 2004.
34. NEVINSKAITĖ, Laima, „Žiniasklaida užsienio kalbomis Lietuvoje: ką renkasi vartotojai“, *Informacijos mokslai*, Nr. 51, 2009.
35. NUGARAITĖ, Audronė. „Visuomenės informavimo priemonių vaidmuo politiniame gyvenime“, *Informacijos mokslai: mokslo darbai* Nr. 5(2), Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1996.
36. PLASSERAUD, Yves. *Mažumos: tautinių ir etninių mažumų studijų įvadas : mokomoji priemonė*, Vilnius: Apostrofa, 2006.
37. POTASZENKO, Grigorij. *Lietuvos tautinės mažumos*, Kaunas: „Šviesa“, 2007.
38. POTASZENKO, Grigorijus, CHEKMAN, V. N., ILGŪNĖ, B. *Lietuvos tautinės mažumos. Kultūros paveldas*, Vilnius: „Kronta“, 2001.
39. RADZEVIČIENĖ, Liuda, KANTAUSKAITĖ, Dovilė. „Visuomenės požiūris į kitataučius: integracijos problemos ir galimybės“, *Jaunujų mokslininkų darbai*, Nr. 2 (18), 2008.
40. RAMONAITĖ, Ainė, MALIUKEVIČIUS, Nerijus, DEGUTIS Mindaugas. *Tarp Rytų ir Vakarų: Lietuvos visuomenės geokultūrinės nuostatos*, Vilnius: Versus aureus, 2007.
41. SMITH, Anthony. *National Identity*, London: „Penguin“, 1991.
42. SMITH, Anthony. *Nationalism and Modernism*. London and New York: Routledge, 1998.
43. SPRINDŽIŪNAS, Andrius „Lietuvos moksleivių ksenofobijos ir politinės tolerancijos bruožai“, *Acta Pedagogica Vilnensia*, Nr.16, 2006.

44. STATKUS, Nortautas. *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*, Vilnius: „Versus aureus“, 2004.
45. SU KIM, Lee. “Exploring the Relationship between Language, Culture and identity”, *GEMA Online Journal of Language Studies*, Nr. 3(2), 2003.
46. VAN DIJK, Theun A. “The Mass Media Today: discourses of domination or diversity?”, *Javnost/The Public* (Ljubljana), 2(2), 1995.
47. ŽILIUS, Vidmantas. „Vilniaus krašto tautinių mažumų integracija į bendrąją Lietuvos kultūrą ir visuomeninį gyvenimą: Vidmanto Žiliaus kalba, pasakyta 2009 m. rugsėjo 19 dieną Lietuvos Sąjūdžio XII suvažiavime“, *Varpas*, Nr. 11 (181), 2009.
48. ПАНАРИН, Игорь. *Информационная война и дипломатия*, Москва: Городец, 2004

Šaltiniai

1. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (DLKŽ), elektroninė versija.
2. FALLAHKHAIR, Sanaz, MASTHOFF, Judith, PEMBERTON, Lyn, *Learning Languages from Interactive Television: Language Learners reflect on Techniques and Technologies*, p. 1, [interaktyvus], 2004 [žiūrėta 2011 vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.csd.abdn.ac.uk/~jmasthof/Publications/EdMedia04.pdf>
3. Kompiuterinė tarptautinių žodžių žodyno versija.
4. Kompiuterinis socialinės apsaugos terminų žodynas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://sec.lt/pages/zodynas/index_.html [žiūrėta 2010 vasario 23 d.].
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas *Dėl Lietuvos kultūros politikos nuostatų* [interaktyvus], 2001 m. gegužės 14 d. įsakymas Nr. 542, Vilnius, p. 5. Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/content/docs/strategical/4.pdf;jsessionid=0a00016630d5a693ab460677436c806dc63a99bd660d.e34Pb3uSbh0Ob40Pe0> [žiūrėta 2010 m. lapkričio 9 d.].
6. Psichologijos žodynas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1999.
7. SAPIR, Edward. “The Status of Linguistics as a Science”, *Language*, T. 5, Nr. 4, 1929, p. 209. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://bearsite.yi.org/General/Linguistica/sapir,%20edward%20-%20the%20status%20of%20linguistics%20as%20a%20science.pdf>. [žiūrėta 2010 m. lapkričio 9 d.].

8. Statistikos departamentas. *2001 m. surašymas: Lietuvos tautinė sudėtis vienaalytiškiausia*. 2002 spalio 17 d. pranešimas spaudai Nr. 5/02. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/2002_10_17.pdf. [žiūrėta 2010 balandžio 14 d.]
9. Statistikos departamento rodiklių duomenų bazė. Gyventojų skaičius pagal gyvenamąjį rajoną pagal amžių ir tautybę. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://db.stat.gov.lt/sips/Dialog/varval.asp?ma=gs_dem10lt&ti=Gyventojai+pagal+tautyb%E6+&path=../Database/cen_lt/s71lt/1.%20demografija/&lang=1 [Žiūrėta 2010 rugsėjo 11].
10. *Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę 2005–2010 metų programa*, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 8 d. nutarimu Nr. 703. II skyrius, 17 punktas, [interaktyvus]. 2004 m. [Žiūrėta 2010 spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tmid.lt>. Pastaba: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. birželio 10 d. nutarimu panaikinus Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą (TMID), Tautinių mažumų integracijos programa internete prieinama tik šiuo adresu: http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/doc1_1415_325901091.pdf.
11. TSOI, Thomas. *Why is Language is often closely related to Ethnic and National identity*, p. 3. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.thomastsoi.com/research/files/Why%20Is%20Language%20Often%20Closely%20Related%20to%20Ethnic%20and%20National%20Identity.pdf> Žiūrėta 2009 m. gruodžio 8d.
12. VAN DIJK, Teun A., *New(s) racism: A discourse analytical approach*. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.discourses.org/OldArticles/New%28s%29%20racism%20-%20A%20discourse%20analytical%20approach.pdf> Žiūrėta: 2010 gegužės 31 d.

Features of Media Use by Ethnic Minorities in Švenčionys district

SUMMARY

The Media as a tool is a powerful force, which performs many important functions. The basic function – public information, awareness, shaping opinions and attitudes, cultural enhancement and entertaining – is complemented by one additional function – educational – in this work. The Media use affects individuals' language skills more than dictionary, grammar books or teaching lessons. In this way you can learn directly, with no struggle and no study, just listening what you like, watching something you always watch or reading what is interesting and what you like to read.

Master's thesis is features of media use by Lithuanian ethnic minorities (Polish, Russian and Belarusian). The aim is, to discuss the ethnic minorities (Poles, Russians and Belarusians), media consumption characteristics, according to the scientific literature summaries and research. Objectives: to determine the language of ethnic minorities generally communicate at home and in public places; to explore, which media and in which language ethnic minorities use the most; to find out what problems facing ethnic minorities in dealing with people of Lithuanian nationality, to identify the features of generations' interacting and their impact on language proficiency.

Using interviews, reference, inventory methods, it was concluded that the Media constantly affects ethnic minorities, their language and their future life, which is related with the dominant ethnic group and the integration into society. The main impact to ethnic minority groups has TV and online media. These two types of media in daily interactions with members of ethnic minorities are not only serving information but also helping to improve native or home stated language. Through skills training, after which, although not directly, but also extensively make impact to the integration process of ethnic minorities.

Also, the clear tendency is seen – the younger generations of ethnic minorities, regardless of what language communicates at home, in public places are speaking in Lithuanian at most.

Tyrimo anketa

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto 2 kurso studentės magistrantės visuomenės nuomonės tyrimas. Šia apklausa siekiama išsiaiškinti, kaip šiuolaikinio žmogaus gyvenimą bei kultūrinę aplinką įtakoja žiniasklaida ir tarpbendruomeniniai ryšiai Lietuvoje. Anketa yra visiškai anoniminė, o rezultatai bus panaudoti tik studijų tikslais. Iš anksto dėkojame už bendradarbiavimą!

1. Kiek Jums metų?

.....metų

Atsakydami į 2-15 klausimus, tinkamą(-us) langelį(-ius) pažymėkite kryželiu.

2. Iš ko dažniausiai sužinote apie įvykius Lietuvoje?

Išgirstu per radiją
 Iš kaimynų
 Perskaitau internete
 Sužinau žiūrint televizijos naujienų laidas
 Iš laikraščių
 Kita (įrašyti).....

3. Ar Jūsų šeima naudojasi palydovine antena ir/ar kabeline TV?

Taip, naudojasi
 Ne, nesinaudoja

4. Kaip įsigyjate laikraščių?

Prenumeruoju
 Skolinuosi iš kaimyno(-ės)
 Skaitau bibliotekoje
 Perku spaudos kioskuose
 Skaitau nemokamai platinamą spaudą (pvz.: „15min“)
 Perku prekybos centruose
 Laikraščių neskaitau
 Skaitau internete

5. Kokia kalba dažniausiai bendraujate namuose su artimaisiais?

lietuvių lenkų rusų baltarusių kita

6. Jūsų tautybė:

lietuvius(-ė) rusas(-ė) lenkas(-ė) baltarusis(-ė) kita

7. Kokia kalba dažniausiai bendraujate darbe, universitete, mokykloje?

lietuvių lenkų rusų baltarusių kita

8. Kokia kalba dažniausiai bendraujate su kaimynais, parduotuvėje?

lietuvių lenkų rusų baltarusių kita

9. Kokių problemų kyla bendraujant lietuviškai su nepažįstamais žmonėmis?

Jaučiate, kad pašnekovas Jūsų nesupranta
Kartais pritrūksta reikiamų žodžių
Lietuviškai nebendrauju visai
Jaučiatės nepatogiai, nes lietuviškai šnekate su akcentu
Ne visuomet suprantate lietuviškai šnekantį pašnekovą
Kita (įrašyti).....

10. Jūsų išsilavinimas:

vidurinis aukštesnysis aukštasis aukštasis universitetinis

11. Kokia kalba dažniausiai žiūrite televiziją?

lietuvių anglų lenkų rusų vokiečių kita (įrašyti).....

12. Jūs per televiziją dažniausiai žiūrite:

filmus serialus publicistines laidas
žinias realybės šou koncertus
kulinarines laidas laidas apie statybas, dizainą
laidas apie kultūrą, gamtą, sveikatą
sporto laidas laidas apie madą, grožį, kūno priežiūrą
laidas apie žvejybą, automobilius
kita (įrašyti).....

13. Ar turite lietuvių tautybės draugų?

ne, daugiausiai bendrauju su savo tautybės žmonėmis
ne, daugiausiai bendrauju su tautinių mažumų atstovais (lenkais, rusais, baltarusiais)
taip, turiu nemažai artimų lietuvių tautybės draugų
taip, turiu keletą lietuvių tautybės draugų
man nėra skirtumo, kokios tautybės yra mano draugai

14. Ar mokotės lietuvių kalbos?

Taip
Ne

15. Kaip mokotės lietuvių kalbos?

lankau kursus
stengiuosi skaityti, rašyti, bendrauti lietuvių kalba
lietuvių kalbos mane moko mokykloje / universitete
mokausi bendraudamas su kitais
aš ją pakankamai gerai moku, todėl papildomai mokintis nereikia
neturiu poreikio mokytis šios kalbos

Atsakydami į 16-20 klausimus, tinkantį skaičių apibraukite.

16. Jūsų namuose dažniausiai žiūrimi televizijos kanalai (Įvertinkite balais nuo 0 iki 5):

Televizijos kanalas	Nematau	Nežiūriu	Labai retai	Kartais	Dažnai	Visada
TV11 	0	1	2	3	4	5
Первый Балтийский 	0	1	2	3	4	5
LNK 	0	1	2	3	4	5
TV-3 	0	1	2	3	4	5
TVP „Polonia“ 	0	1	2	3	4	5
NTV 	0	1	2	3	4	5
Polsat 	0	1	2	3	4	5
TV1 	0	1	2	3	4	5
LTV 	0	1	2	3	4	5
РТР Планета 	0	1	2	3	4	5
Наше кино 	0	1	2	3	4	5
BTV 	0	1	2	3	4	5

Pakomentuokite, kodėl.....

17. Jūsų dažniausiai klausomos radijo stotys (Įvertinkite balais nuo 0 iki 5, kai 0 – negirdite šios radijo stoties, 1 – neklausote niekada, 2 – labai retai klausotės, 3 – kartais klausotės, 4 – dažnai klausotės, 5 – visada klausotės):

„Lietuvos radijas“	0	1	2	3	4	5
„M-1“	0	1	2	3	4	5
„Lietus“	0	1	2	3	4	5
„A2“	0	1	2	3	4	5
Русское радио	0	1	2	3	4	5
„Znad Wili“	0	1	2	3	4	5
„Žinių radijas“	0	1	2	3	4	5
„Pūkas“	0	1	2	3	4	5
„Radiocentras“	0	1	2	3	4	5

Pakomentuokite kodėl.....

18. Jūsų dažniausiai skaitomi laikraščiai, žurnalai (Įvertinkite balais nuo 0 iki 5, kai 0 – nežinote šio leidinio, 1 – neskaitote, 2 – labai retai skaitote, 3 – kartais skaitote, 4 – dažnai skaitote, 5 – visada skaitote):

„Lietuvos rytas“ (lietuvių k.)	0	1	2	3	4	5
„Lietuvos rytas“ (rusų k.)	0	1	2	3	4	5
„Respublika“ (lietuvių k.)	0	1	2	3	4	5
„Respublika“ (rusų k.)	0	1	2	3	4	5
Экспресс неделя	0	1	2	3	4	5
„Обзор“	0	1	2	3	4	5
„Litovski kurjer“	0	1	2	3	4	5
„Savaitė su TV“	0	1	2	3	4	5
„Valstiečių laikraštis“	0	1	2	3	4	5
„Наша кухня“	0	1	2	3	4	5
„Kurier Wilenski“	0	1	2	3	4	5
„Lietuvos žinios“	0	1	2	3	4	5
„Vakaro žinios“	0	1	2	3	4	5
„Ekstra“	0	1	2	3	4	5
„Lilit“	0	1	2	3	4	5
„Liza“	0	1	2	3	4	5
„Panelė“	0	1	2	3	4	5
„Majster“	0	1	2	3	4	5
„Moje mieszkanie“	0	1	2	3	4	5
„Пенсионер“	0	1	2	3	4	5
„Naujoji komunikacija“	0	1	2	3	4	5

Pakomentuokite kodėl.....
 .....

19. Kaip mokate šias kalbas (Įvertinkite balais nuo 0 iki 5, kai 0 – nemokate šios kalbos, 1 – šiek tiek suprantate šią kalbą, bet kalbėti ir rašyti nemokate, 2 – galėtumėte susikalbėti, 3 – kalbate gana gerai, rašyti sekasi sunkiai, 4 – kalbate labai gerai, rašote suprantamai, 5 – kalbate ir rašote laisvai):

lietuvių	0	1	2	3	4	5
anglų	0	1	2	3	4	5
lenkų	0	1	2	3	4	5
rusų	0	1	2	3	4	5
baltarusių	0	1	2	3	4	5

Анкета

1. Ваш возраст?

.....

Пожалуйста, отметьте крестиком вам подходящий ответ на вопросы со 2-го по 15-тый.

2. Из каких источников вы узнаете о событиях в Вашей стране?

- По радио
Сообщают соседи
Читаю в Интернете
Узнаю из новостей
О событиях узнаю из газет
Другое.....

3. Пользуется ли ваша семья спутниковой антенной?

- Да, пользуется
Нет, не пользуется,

4. Каким образом Вы приобретаете газеты?

- Заказываю подписку
Одалживаю у соседа
Читаю в библиотеке
Покупаю в киоске
Читаю бесплатные издания (например "15 min")
Покупаю в торговых центрах
Газеты не читаю
Читаю в Интернете

5. На каком языке Вы чаще всего общаетесь с близкими людьми дома?

- Литовский
Польский
Русский
Белорусский
Другое

6. Ваша национальность?

- Литовец
Русский
Поляк
Белорус
Другое

7. На каком языке Вы чаще всего общаетесь на работе, в университете, в школе?

- Литовский
Польский
Русский
Белорусский

8. На каком языке Вы чаще всего общаетесь во дворе, в магазине?

- Литовский
- Польский
- Русский
- Белорусский
- Другое

9. Какие у Вас возникают проблемы, когда вы общаетесь с незнакомыми Вам людьми на литовском языке?

- Иногда остаётся недопонятым*
- Иногда возникает нехватка нужных слов*
- Не общаюсь на литовском языке вообще*
- Чувствуете дискомфорт из-за своего акцента*
- Не всегда до конца понимаете собеседника, который говорит на литовском языке*

10. Ваше образование?

- Неполное среднее*
- Среднее*
- Дальнейшее образование*
- Высшее*
- Высшее университетское*

11. На каком языке Вы чаще всего смотрите телевидение?

- Литовский*
- Английский*
- Польский*
- Русский*
- Немецкий*
- Другое.....*

12. Что Вы чаще всего смотрите по телевизору?

- Фильмы*
- Сериалы*
- Публицистические передачи*
- Новости*
- Реалити шоу*
- Концерты*
- Передачи о кулинарии*
- Передачи о строительстве, дизайне*
- Передачи о культуре, природе, здоровье*
- Спортивные передачи*
- Передачи о моде, красоте, по уходу за телом*
- Передачи о рыбалке, автомобилях*
- Другое.....*

13. Имеются ли в Вашем кругу общения друзья литовцы?

- Нет, в основном общаюсь с людьми той же национальности что и я
- Нет, в основном общаюсь с людьми, принадлежащими к национальным меньшинствам (поляки, русские, белорусы)
- Да, у меня есть немало друзей литовской национальности
- Да, у меня есть несколько друзей литовцев
- Мне неважно, какой национальности мои друзья

14. Изучали ли Вы литовский язык?

- Да
- Нет

15. Как вы изучаете литовский язык?

- На курсах по изучению литовского языка
- Стараюсь читать, писать, общаться на литовском языке
- В общественных местах общаюсь на литовском языке
- Я не нуждаюсь в дополнительном изучении, т.к уже достаточно хорошо знаю этот язык
- Не считаю нужным изучать этот язык

Отвечая с 16-того по 20-тый вопросы, подходящий ответ обведите кружочком.

16. Какие из приведенных телевизионных каналов чаще всего смотрят в Вашей семье? (оцените от 0 до 5 баллов)

Не вижу этого канала – 0, Не смотрю – 1, Смотрю очень редко – 2, Иногда смотрю – 3, Часто смотрю – 4, Всегда смотрю – 5.

TV11 	0	1	2	3	4	5
Первый Балтийский 	0	1	2	3	4	5
LNK 	0	1	2	3	4	5
TV-3 	0	1	2	3	4	5
TVP „Polonia“ 	0	1	2	3	4	5
NTV 	0	1	2	3	4	5
Polsat 	0	1	2	3	4	5
TV1 	0	1	2	3	4	5
LTV 	0	1	2	3	4	5
РТР Планета 	0	1	2	3	4	5
Наше кино 	0	1	2	3	4	5
BTV 	0	1	2	3	4	5

Объясните почему.....

17. **Какие радиостанции вы слушаете чаще всего?** (оцените от 0 до 5: 0- не слышали ни разу этой радиостанции, 1- никогда не слушали, 2 – слушаете очень редко, 3- иногда слушаете, 4-часто слушаете, 5-слушаете всегда)

„Lietuvos radijas“	0	1	2	3	4	5
„M-1“	0	1	2	3	4	5
„Lietus“	0	1	2	3	4	5
„A2“	0	1	2	3	4	5
Русское радио	0	1	2	3	4	5
„Znad Wilii“	0	1	2	3	4	5
„Zinių radijas“	0	1	2	3	4	5
„Pūkas“	0	1	2	3	4	5
„Radiocentras“	0	1	2	3	4	5

Объясните почему.....

18. **Какие из приведенных журналов вы читаете чаще всего?** (оцените от 0 до 5: 0-не знаю этого издания, 1- не читаю, 2- читаю очень редко, 3-читаю иногда, 4-читаю часто, 5- всегда читаю)

„Lietuvos rytas“ (lietuvių k.)	0	1	2	3	4	5
„Lietuvos rytas“ (rusų k.)	0	1	2	3	4	5
„Respublika“ (lietuvių k.)	0	1	2	3	4	5
„Respublika“ (rusų k.)	0	1	2	3	4	5
Экспресс неделя	0	1	2	3	4	5
„Обзор“	0	1	2	3	4	5
„Litovski kurjer“	0	1	2	3	4	5
„Savaitė su TV“	0	1	2	3	4	5
„Valstiečių laikraštis“	0	1	2	3	4	5
„Наша кухня“	0	1	2	3	4	5
„Kurier Wilenski“	0	1	2	3	4	5
„Lietuvos žinios“	0	1	2	3	4	5
„Vakaro žinios“	0	1	2	3	4	5
„Ekstra“	0	1	2	3	4	5
„Lilit“	0	1	2	3	4	5
„Liza“	0	1	2	3	4	5
„Panelė“	0	1	2	3	4	5
„Maister“	0	1	2	3	4	5
„Moje mieszkanie“	0	1	2	3	4	5
„Пенсионер“	0	1	2	3	4	5
„Naujoji komunikacija“	0	1	2	3	4	5

Объясните почему.....

19. **Оцените свои знания данных языков от 0 до 5 баллов.** (0- не знаете этого языка, 1- немного понимаете этот язык, но писать и читать не умеете, 2-можете договориться на этом языке, 3-хорошо знаете этот язык, 4-очень хорошо знаете этот язык, 5- свободно пишете и говорите на этом языке).

<i>Литовский</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>Английский</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>Польский</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>Русский</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>Белорусский</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>

Спасибо за ваши ответы!

Ankieta badania

Oto jest badanie opinii społeczeństwa wykonywane przez studentów magistrantów 2 roku Wydziału Komunikacji Uniwersytetu Wileńskiego. Celem badania jest poznanie, jaki wpływ mają media i stosunki międzynarodowe na życie współczesnego człowieka oraz jego środowiska kulturowego. Ankieta jest całkowicie anonimowa, a jej wyniki będą wykorzystane tylko w celach badawczych. Dziękujemy za współpracę!

1. Wiek:

.....lat

Odpowiedzi na pytania 2-15 należy zaznaczyć krzyżykiem w odpowiednim (-ich) okienku (-ach).

2. Skąd Państwo najczęściej pobiera informację o wydarzeniach w kraju?

Słucham radia
Informują sąsiedzi, znajomi, bliscy
Wyczytuję w internecie
Dowiaduję się, oglądając wiadomości
Nowości wyczytuję w jutrzejszych gazetach
Inne (wpisać).....

3. Czy Pan(-i) rodzina korzysta z anteny satelitarnej?

Tak, korzysta
Nie, nie korzysta

4. Jakim sposobem uzyskuje Pan(-i) gazety?

Prenumeruję
Wypożyczam od sąsiada (-ki)
Czytam w bibliotece
Kupuję w kiosku ruchu
Czytam bezpłatnie rozpowszechnianą prasę (pvz.: „15min“)
Kupuję w centrum handlowym
Gazet i czasopism nie czytam
Czytam w internecie

5. Jakim językiem porozumiewa się Pan(-i) w domu z rodziną?

litewskim polskim rosyjskim białoruskim innym

6. Narodowość:

litwin(-ka) rosjan(-ka) polak(-ka) białorusinin(-ka) inne

7. Jakim językiem porozumiewa się Pan(-i) w pracy, uniwersytecie, szkole, podwórku, sklepie?

litewskim polskim rosyjskim białoruskim innym

8. Jakie powstają trudności, obcując w języku litewskim z nieznanymi ludźmi?

Nie zawsze bywam zrozumiany(-a)
Czasami brakuje odpowiednich słów
W języku litewskim nie obcuję wcale
Źle się czuję, gdyż rozmawiam po litewsku z akcentem
Nie zawsze rozumiem towarzysza, który rozmawia po litewsku

9. Wykształcenie:

średnie wyższe wyższe nieuniwersyteckie

10. W jakim języku ogląda Pan(-i) telewizję?

litewskim angielskim polskim rosyjskim niemieckim
innym (wpisać).....

11. W telewizji najczęściej Pan(-i) ogląda:

filmy seriale audycje publicystyczne
wiadomości reality show koncerty
programy kulinarne programy o budownictwie, układzie wnętrza
programy o kulturze, przyrodzie, zdrowiu
audycje sportowe programy o modzie, urodzie, pielęgnacji ciała
programy o rybołówstwie, samochodach
inne (wpisać).....

12. Czy Pan(-i) interesuje się historią i kulturą Litwy?

tak, bardzo się interesuje
interesuje się, gdy mam na to czas
nieciekawi to mnie
najczęściej nie mam czasu tym się interesować

13. Czy ma Pan(-i) przyjaciół Litwinów?

nie, najczęściej obcuję z ludźmi swojej narodowości
nie, najczęściej obcuję z ludźmi mniejszości narodowych (Polakami, Rosjanami, Białorusinami)
tak, mam niemało bliskich przyjaciół narodowości litewskiej
tak, mam kilka przyjaciół narodowości litewskiej
Nie ma żadnej różnicy, jakiej narodowości są moi przyjaciele

14. Uczysz się języka litewskiego?

Tak

Nie

15. Jak Pan(-i) uczy się języka litewskiego?

- uczęszczam na kurs języka litewskiego
- staram się czytać, pisać, obcować w języku litewskim
- języka litewskiego uczą mnie w szkole/na uniwersytecie
- w miejscach publicznych rozmawiam po litewsku
- znam język litewski wystarczająco dobrze, więc nie potrzebuje dodatkowo się go uczyć
- nie mam motywacji uczyć się tego języka

Odpowiadając na pytania 16-20, należy zaznaczyć kółeczkiem odpowiednią cyferkę.

16. Jūsū namuose dažniausiai žiūrimi televizijos kanalai (Įvertinkite balais nuo 0 iki 5):

Kanał telewizyjny	Nie widzę tego kanału	Nie oglądam	Oglądam rzadko	Czasami oglądam	Często oglądam	Zawsze oglądam
TV11 	0	1	2	3	4	5
Pervyj Baltiskij 	0	1	2	3	4	5
LNK 	0	1	2	3	4	5
TV-3 	0	1	2	3	4	5
TVP „Polonia“ 	0	1	2	3	4	5
NTV 	0	1	2	3	4	5
Polsat 	0	1	2	3	4	5
TV1 	0	1	2	3	4	5
LTV 	0	1	2	3	4	5
RTR Planeta 	0	1	2	3	4	5
Naše Kino 	0	1	2	3	4	5
BTV 	0	1	2	3	4	5

Skomentujcie dlaczego.....
 .....
 .....

17. Jakiego radia Pan(-i) słucha najczęściej (Należy ocenić od 0 do 5, kiedy 0 – nie słyszę tego radia, 1 – nigdy nie słucham, 2 – bardzo rzadko słucham, 3 – czasami słucham, 4 – często słucham, 5 – zawsze słucham):

„Lietuvos radijas“	0	1	2	3	4	5
„M-1“	0	1	2	3	4	5
„Lietus“	0	1	2	3	4	5
„A2“	0	1	2	3	4	5
„Ruskoje radio“	0	1	2	3	4	5
„Znad Wilii“	0	1	2	3	4	5
„Žinių radijas“	0	1	2	3	4	5
„Pūkas“	0	1	2	3	4	5
„Radiocentras“	0	1	2	3	4	5

Skomentujcie dlaczego.....

18. Jakie gazety oraz czasopisma najczęściej Pan(-i) (Należy ocenić od 0 do 5, kiedy 0 – nie słyszę tego radia, 1 – nigdy nie słucham, 2 – bardzo rzadko słucham, 3 – czasami słucham, 4 – często słucham, 5 – zawsze słucham):

„Lietuvos rytas“ (lit. j.)	0	1	2	3	4	5
„Lietuvos rytas“ (ros. j.)	0	1	2	3	4	5
„Respublika“ (lit j.)	0	1	2	3	4	5
„Respublika“ (ros. j.)	0	1	2	3	4	5
„Express nedelia“	0	1	2	3	4	5
„Obzor“	0	1	2	3	4	5
„Litovski kurjer“	0	1	2	3	4	5
„Savaitė su TV“	0	1	2	3	4	5
„Valstiečių laikraštis“	0	1	2	3	4	5
„Naša kuchnia“	0	1	2	3	4	5
„Kurier Wilenski“	0	1	2	3	4	5
„Lietuvos žinios“	0	1	2	3	4	5
„Vakaro žinios“	0	1	2	3	4	5
„Ekstra“	0	1	2	3	4	5
„Lilit“	0	1	2	3	4	5
„Liza“	0	1	2	3	4	5
„Panelė“	0	1	2	3	4	5
„Majster“	0	1	2	3	4	5
„Moje mieszkanie“	0	1	2	3	4	5
„Kamsamolskaja pravda“	0	1	2	3	4	5
„Naujoji komunikacija“	0	1	2	3	4	5

Skomentujcie dlaczego.....

.....

.....

19. Jaka jest Pan(-i) znajomość tych języków? (Należy ocenić od 0 do 5, kiedy 0 – nie umiem tego języka, 1 – trochę rozumiem ten język, ale pisać i czytać nie potrafię, 2 – mogłbym(-am) się porozumieć, 3 – dobrze znam ten język, 4 – bardzo dobrze znam ten język, 5 – biegle czytam i piszę):

<i>litewski</i>	0	1	2	3	4	5
<i>angielski</i>	0	1	2	3	4	5
<i>polski</i>	0	1	2	3	4	5
<i>rosyjski</i>	0	1	2	3	4	5
<i>białoruski</i>	0	1	2	3	4	5

2 priedas

GYVENTOJAI PAGAL TAUTYBES IR AMŽIAUS GRUPES ŠVENČIONIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖJE (2001 m. gyventojų ir būstų surašymo duomenys; 15 metų ir vyresni gyventojai)																	
	Visi gyven-tojai																nenu-rodė
		15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+	
Iš viso	27155	2393	1826	1982	2082	2316	2331	1987	1944	1812	1899	2037	2006	1453	574	511	2
Lietuviai	13254	1336	918	1050	1068	1157	1053	825	803	894	901	1023	983	726	277	240	-
Lenkai	7791	558	469	502	557	622	658	550	610	551	578	624	659	469	199	185	-
Rusai	3793	292	278	292	282	333	344	378	336	228	270	257	235	161	56	49	2
Baltarusai	1368	61	56	58	90	117	188	166	135	88	107	94	91	68	25	24	-
Ukrainiečiai	210	5	11	7	19	18	20	21	27	23	15	11	13	12	6	2	-
Totoriai	87	5	5	6	5	4	9	6	5	6	7	6	9	8	4	2	-
Žydai	22	-	1	-	1	1	-	1	2	-	3	1	1	3	5	3	-
Latviai	9	1	-	-	1	2	2	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-
Vokiečiai	10	1	1	-	-	2	1	1	1	-	1	1	1	-	-	-	-
Armėnai	10	-	-	1	1	3	2	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Azerbaidžaniečiai	5	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Moldavai	8	-	1	1	-	1	1	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-
Čigonai	4	-	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Čiuvašai	5	-	-	-	-	-	1	-	1	2	-	1	-	-	-	-	-
Tadžikai	3	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Estai	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	1	-
Kazachai	3	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Graikai	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Uzbekai	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gruziniai	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Komia	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mariai	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Udmurtai	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Gagauzai	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bulgarai	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Korėjiečiai	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Suomiai	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nenurodė	869	133	81	62	55	49	51	35	21	18	14	14	13	5	2	5	0

3 priedas

Paired Samples Correlations

		N	Correlation	Sig.
Pair 1	Kiek Jums metų? & Lietuvių	386	-,641	,000
Pair 2	Kiek Jums metų? & Anglų	386	-,717	,000
Pair 3	Kiek Jums metų? & Lenkų	386	,064	,210
Pair 4	Kiek Jums metų? & Rusų	386	-,025	,630
Pair 5	Kiek Jums metų? & Baltarusių	386	,118	,020

4 priedas

Amžius-lietuvių kalbos mokėjimas

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	247,442 ^a	35	,000
Likelihood Ratio	250,292	35	,000
Linear-by-Linear Association	158,131	1	,000
N of Valid Cases	386		

a. 23 cells (47,9%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,01.

Amžius-anglų kalbos mokėjimas

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	277,154 ^a	35	,000
Likelihood Ratio	318,830	35	,000
Linear-by-Linear Association	198,182	1	,000
N of Valid Cases	386		

a. 19 cells (39,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,07.

Amžius-lenkų kalbos mokėjimas

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	39,493 ^a	35	,276
Likelihood Ratio	40,645	35	,236
Linear-by-Linear Association	1,575	1	,209
N of Valid Cases	386		

a. 25 cells (52,1%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Amžius-rusų kalbos mokėjimas

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,661 ^a	21	,731
Likelihood Ratio	18,941	21	,589
Linear-by-Linear Association	,233	1	,629
N of Valid Cases	386		

a. 18 cells (56,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,02.

Amžius-baltarusių kalbos mokėjimas

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	54,330 ^a	35	,020
Likelihood Ratio	51,684	35	,034
Linear-by-Linear Association	5,378	1	,020
N of Valid Cases	386		

a. 18 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,11.